

Otte frivillige indsatser på ældreområdet

Aktiviteter, der skal modvirke ensomhed og funktionstab

*Otte frivillige indsatser på ældreområdet
– Aktiviteter, der skal modvirke ensomhed og funktionstab*

© VIVE og forfatterne, 2026

e-ISBN: 978-87-7582-567-7

Projekt: 302656

Finansiering: Finansieret med midler fra aftalen om udmøntning af reserven til foranstaltninger på social-, sundheds- og arbejdsmarkedsområdet 2022-2025

VIVE

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

www.vive.dk

VIVEs publikationer kan frit citeres med tydelig kildeangivelse.

VIVE støtter FN's verdensmål og angiver her, hvilket eller hvilke verdensmål der knytter sig til publikationen.

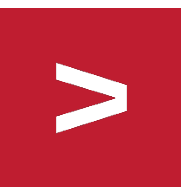
Forord

Forebyggelse af ensomhed blandt ældre er i dag en central dagsorden i både civilsamfund og velfærdspolitik. Denne rapport indeholder evalueringen af puljen 'Modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre borgere', der blev udmøntet af Social- og Boligstyrelsen med det formål at modvirke ensomhed og funktionstab blandt ældre – med særligt fokus på mænd. Sundhedsstyrelsen har i perioden 2024-2025 ydet faglig støtte til otte projekter i civilsamfundsorganisationer, der i samarbejde med ældre borgere og fagprofessionelle på ældreområdet – fx hjemmepleje, plejehjem og forebyggende medarbejdere – har modtaget bevilling fra puljen til at udvikle og afprøve nye måder at modvirke ensomhed på.

Evalueringen er finansieret med midler fra aftalen om udmøntning af reserven til foranstaltninger på social-, sundheds- og arbejdsmarkedsområdet 2022-2025. Den er udarbejdet af chefanalytiker Helle Hygum Espersen (projektleder), analytiker Katja Lund Thomsen, chefanalytiker Kasper Lemvigh, senioranalytiker Lea Graff og studentermedhjælper Amalie Reiche. Vi takker for et godt samarbejde med de otte projekter, Sundhedsstyrelsen og konsulentfirmaet Realize, der har understøttet projekterne. Vi takker også for brugbar respons fra to eksterne reviewere, en praktiker og en forsker med kendskab til området, der har læst og kommenteret rapporten.

Ulrik Hvidman

Forsknings- og analysechef for VIVE Styring og Økonomi

Indholdsfortegnelse

Hovedresultater	6
Analyse	13
1 Indledning	14
1.1 Baggrund og kontekst	14
1.2 Formål, evalueringsspørgsmål og metode	18
1.3 Præsentation af otte projekter	20
1.4 Nøglebegreber og begrebsafklaring	22
1.5 Læsevejledning	26
2 Princip 1: Målret aktiviteterne mod målgruppen	27
2.1 Formål og målgruppeafgrænsning	27
2.2 Kommunikation og udbredelse af kendskab	32
2.3 Perspektiver for videreudvikling af princippet	34
3 Princip 2: Gør det let for borgeren	36
3.1 Transport	36
3.2 Fysiske rammer	39
3.3 Økonomi	41
3.4 Sociale aspekter og fællesskab	42
3.5 Perspektiver for videreudvikling af princippet	45
4 Princip 3: Skab meningsfulde aktiviteter	47
4.1 Meningsfulde aktiviteter	47
4.2 Indflydelse på rammer og indhold	49
4.3 Fleksible roller og variation i aktiviteter	51
4.4 Fra deltager til frivillig	55
4.5 Perspektiver for videreudvikling af princippet	56
5 Princip 4: Samarbejd med ældreplejen	58
5.1 Varierede samarbejdserfaringer	59
5.2 Betydningen af personlige relationer	64
5.3 Partnerskaber og netværk på organisatorisk niveau	65
5.4 Et eksempel på udviklingspotentialer i samarbejdet	67

5.5	Spor af integreret praksis	69
5.6	Lokal forankring og samarbejde	70
5.7	Perspektiver for videreudvikling af princippet	73
6	Fire tværgående temaer	75
6.1	Tema 1: Arbejdet med principperne i et tværgående perspektiv	75
6.2	Tema 2: Tidsafgrænsning og arbejdet med principperne	77
6.3	Tema 3: Lokal forankring og bæredygtighed	79
6.4	Tema 4: At arbejde med frivillige som et femte princip?	81
7	Afslutning	85
7.1	De fire principper og puljens formål om at modvirke ensomhed og funktionstab blandt ældre	85
7.2	Samarbejdet med fagprofessionelle og andre lokale aktører	86
7.3	Virkninger og brugen af de fire principper	87
	Data og metode	89
8	Data og metode	90
8.1	Evalueringsens formål	90
8.2	Forandringsteoretisk virkningsevaluering	90
8.3	Casestudie design	92
8.4	Datagrundlag	93
8.5	Kodning og analyse	97
8.6	Brug af litteratur i evalueringen	97
	Litteratur	98
Bilag 1	Præsentation af de otte projekter	101
	ADHD 65+	101
	Hjernesund i lokale fællesskaber	102
	Lev Godt	103
	Fællesskaber for mænd over 65, som har mistet ægtefælle	104
	Inkluderende fællesskaber for ældre borgere i Tønder Kommune	106
	MS Masterclass	107
	Små fællesskaber på plejehjem	108
	Sammen Gennem Musikken	109

Hovedresultater

Ensomhed i ældrelivet er en kompleks problemstilling med betydelige konsekvenser for både livskvalitet og helbred. Ensomhed er bl.a. relateret til kortere levetid, nedsat funktionsevne, nedsat sundhedsrelateret livskvalitet, nedsat mentalt velbefindende og svækkelse af kognitive funktioner.

Pulje til frivillige indsatser, der skal modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre borgere

I perioden 2024-2025 har Social- og Boligstyrelsen via ansøgningspuljen 'Modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre borgere' givet støtte til otte civilsamfundsorganisationer, som i samarbejde med den kommunale ældrepleje og andre aktører har arbejdet med aktiviteter, der har haft til formål at modvirke ensomhed og funktionstab blandt ældre. Sundhedsstyrelsen har givet faglig støtte til de otte projekter, og konsulentfirmaet Realize har procesunderstøttet projekternes læring og udvikling.

Virkning og videreudvikling af indsatser med principbaseret tilgang

De otte projekter har arbejdet med at omsætte, kvalificere og videreudvikle fire principper, som Sundhedsstyrelsen har udformet i samarbejde med civilsamfundsorganisationer og repræsentanter fra kommuner. De fire principper har fungeret som guidelines for de otte projekter, der har til formål at modvirke og forebygge ensomhed og funktionstab hos ældre. Principperne fremgår af Boks 1.

Boks 1 Principper for den frivillige indsats til at modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre borgere

1. Målret aktiviteterne til målgruppen

Princippet lægger vægt på, at aktiviteter tager udgangspunkt i ældres behov og livssituation, så de opleves som relevante og meningsfulde.

2. Gør det let for borgeren

Princippet betoner, at praktiske og sociale barrierer nedbrydes gennem tilgængelige tilbud, trygge rammer og en imødekommende atmosfære.

3. Skab meningsfulde oplevelser

Princippet fremhæver, at inddragelse af deltagernes ønsker og erfaringer styrker motivation og fastholdelse.

4. Samarbejd med ældreplejen

Princippet peger på, at samarbejde mellem frivillige og fagprofessionelle understøtter rekruttering, sammenhæng og kontakt.

Læs mere om de fire principper her: [Principper for den frivillige indsats til at modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre borgere | Sundhedsstyrelsen](#)

VIVE har evalueret de otte projekter, der har varieret fra civilsamfundsorganisationer med smalle målgrupper, såsom ældre døve, ældre med sclerose, ældre med demens, ældre mænd i sorg eller ældre med ADHD – til projekter med bredere målgrupper, såsom ældre på plejehjem i Nordjylland, ældre i Tønder i selvhjælpsgrupper og ældre til sangarrangementer i Assens. VIVEs evaluering af de otte projekter har haft til formål at tilvejebringe viden om:

1. Hvordan de fire principper omsættes i overensstemmelse med puljens samlede formål om at modvirke ensomhed og funktionstab.
2. Hvordan samarbejdet med fagprofessionelle på ældreområdet og inddragelse af de ældre borgeres erfaringer har betydning for kvalificering, justering og konkretisering af de fire principper.
3. Hvilke virkninger brugen af principperne har for borgerne.

I det følgende præsenteres evalueringens hovedresultater som læringspunkter i relation til principperne og enkelte tværgående temaer.

Læring fra princip 1: Målgruppeafgrænsning er en løbende og dynamisk proces

Erfaringerne fra de otte projekter viser, at arbejdet med målgruppeafgrænsning er centralt for at udvikle meningsfulde aktiviteter, men at det samtidig bør forstås som en løbende og dynamisk proces. Projekterne har haft forskellige udgangspunkter for at definere deres målgrupper – fra brede, åbne målgrupper til mere snævert afgrænsede grupper baseret på diagnose eller livssituation. Uanset udgangspunkt har der på tværs af projekterne været behov for løbende at justere målgruppen i takt med øget viden om borgernes ønsker, behov og forudsætninger for deltagelse.

Samtidig viser erfaringerne, at de fleste aktiviteter har været organiseret i afgrænsede fællesskaber, som har skabt tryghed, genkendelse og mulighed for erfaringsudveksling mellem deltagere i lignende livssituationer. Erfaringerne viser imidlertid også, at mere åbne fællesskaber har haft betydning for deltagerne på andre måder. Her har deltagerne oplevet det som meningsfuldt at indgå i et lokalt fællesskab og at danne relationer på tværs af livssituationer. Analysen peger på, at de to fællesskabsformer understøtter forskellige behov, og at det kan være relevant at arbejde med brobygning mellem dem.

Flere projekter har haft en ambition om at nå borgere i særligt sårbare positioner, men erfaringerne viser, at det i praksis ofte er borgere med relativt flere ressourcer, der har deltaget i aktiviteterne. Der har dermed været en spænding mellem ambitionen om at nå borgere i særligt sårbare positioner og de rammer, som aktiviteterne har været organiseret inden for, herunder forventninger om fremmøde, aktiv deltagelse og evnen til at indgå i fællesskaber uden følgeskab. Analysen peger på, at deltagelsesformer og organisatoriske rammer har betydning for, hvem der reelt får mulighed for at deltage.

Erfaringerne viser desuden, at målrettet og ikke-stigmatiserende kommunikation kan bidrage til at skabe opmærksomhed om aktiviteterne, men sjældent er tilstrækkelig i sig selv. Personlige invitationer og relationer har haft afgørende betydning for at engagere borgere, særligt blandt dem uden forudgående tilknytning til civilsamfundsorganisationen. Dette gælder især borgere i særligt sårbare positioner.

Samlet peger analysen på, at arbejdet med målretning ikke alene handler om at definere en målgruppe, men om løbende at tilpasse aktiviteter, rammer og kommunikation i samspil med borgernes behov og ønsker. Princip 1 kan dermed forstås som et dynamisk pejlemærke, hvor både målgruppeafgrænsning, fællesskabsformer og relationelle greb spiller sammen, når der arbejdes med at skabe gode forudsætninger for deltagelse.

Læring fra princip 2: At gøre det let at deltage kræver både fysisk og social tilgængelighed

Erfaringerne fra de otte projekter bekræfter princip 2's fokus på både fysisk og social tilgængelighed som vigtige forudsætninger for deltagelse. På tværs af projekterne har transport, fysiske rammer, økonomi og sociale forhold haft betydning for, om ældre borgere har haft mulighed for at deltage. Særligt transport har i flere projekter vist sig at være en barriere, især for borgere i sårbare positioner, hvor både lokal infrastruktur, afstande, parkeringsforhold og forventninger om selvstændighed har haft betydning. Erfaringerne peger samtidig på, at lokale tilbud, tydelig

information om adgangsforhold og samarbejde med fagprofessionelle med kendskab til målgruppen kan være væsentlige for at mindske disse barrierer.

De fysiske rammer har også haft stor betydning for deltagelsen. På tværs af projekterne har der været opmærksomhed på bl.a. adgangsforhold, bevægelighed i bygninger, skiltning, inventar og sansemiljø. Erfaringerne viser, at både overordnede forhold og mindre detaljer kan være afgørende for, om deltagerne oplever aktiviteter som tilgængelige og trygge.

Samtidig viser erfaringerne, at tilgængelighed ikke kun handler om praktiske forhold, men også om rummelighed, tryghed og inklusion i fællesskaberne. Særligt for borgere i særligt sårbare positioner har værtskab, følgeskab, støtte og trygge sociale relationer haft stor betydning for deltagelse. De frivillige har her spillet en central rolle, både gennem deres erfaringsbaserede eller faglige kompetencer og gennem deres evne til at skabe kontakt, tryghed og spejling i fællesskabet. Analysen peger samlet på, at arbejdet med at gøre det let for borgeren helst skal forstås bredt: Deltagelse forudsætter både praktisk tilgængelighed og social understøttelse, og for nogle borgere kan fleksible deltagelsesformer, mulighed for uforpligtende fremmøde og individuelt tilpasset støtte, fx i form af følgeskab, være afgørende for, at deltagelse overhovedet er en mulighed.

Læring fra princip 3: Meningsfuldhed opstår i fællesskaber med fleksibilitet og mulighed for at bidrage

Erfaringerne med princip 3 peger på betydningen af meningsfulde fællesskaber, hvor deltagerne oplever at kunne bidrage, indgå i fleksible roller og blive mødt i deres egne ønsker og behov. For nogle deltagere har det haft særlig betydning, at de har været i et fællesskab med mennesker i samme livssituation. Derudover har meningsfuldhed for mange været knyttet til selve aktiviteten, eksempelvis at synge, danse, dyrke sport på egne præmisser eller få viden om et emne.

Erfaringerne viser, at fleksible deltagelsesformer og variation i roller er centrale forudsætninger for deltagelse. Muligheden for at deltage uden krav om synlighed, præstation eller verbal deltagelse har i flere projekter været afgørende for, at borgere overhovedet har kunnet være med. Det er også en læring, at deltagelse og engagement sjældent udvikler sig lineært, men varierer over tid og afhænger af kontekst, relationer og oplevelsen af tryghed.

Erfaringerne peger også på, at de frivillige spiller en central rolle i at understøtte fleksibilitet i deltagelsen. Deres måde at rammesætte aktiviteter, fungere som rollemodeller og være opmærksomme på gruppedynamikker bidrager til oplevelser af rummelighed og tryghed. Også uformelle rum og relationelle processer, fx samvær

og samtaler uden for de planlagte aktiviteter, har haft betydning for deltagernes oplevelse af at høre til i fællesskabet.

Analysen peger endvidere på, at fleksibilitet kræver tid til at bevæge sig mellem forskellige roller, og at udvikling fra én deltagelsesform til en anden ikke nødvendigvis bør forstås som et mål i sig selv. I forlængelse heraf viser erfaringerne, at overgange fra deltager til frivillig kræver aktiv invitation og opmærksomhed på deltagernes ønsker, behov og ressourcer. Graden af formalisering har betydning for, hvem der får adgang til frivilligrollen: Tydelige krav kan skabe kvalitet og klarhed, men kan også fungere som barrierer, mens mere fleksible og differentierede roller kan sænke tærsklen for engagement.

Analysen peger samlet på, at meningsfulde aktiviteter opstår i samspillet mellem fleksible rammer, relationel understøttelse og deltagernes mulighed for at bidrage på egne præmisser. Samtidig har meningsfuldhed værdi i sig selv, når deltagerne oplever eksempelvis samhørighed, mod eller glæde ved at bevæge sig, synge eller blive opslugt af en samtale.

Læring fra princip 4: Velfungerende samarbejder forudsætter tid, relationer og lokal forankring

Erfaringerne fra de otte projekter viser, at samarbejde har haft stor betydning for mulighederne for at opspore ældre, udvikle aktiviteter, henvise til relevante tilbud og fastholde kontakt til deltagerne. Civilsamfundsorganisationer har ikke kun samarbejdet med fagprofessionelle i kommunen, men også med andre aktører i lokalsamfundet, herunder biblioteker, kulturhuse, andre civilsamfundsorganisationer og lokale netværk. For civilsamfundsorganisationer med meget smalle målgrupper har samarbejde med kommunale fagprofessionelle i nogle tilfælde været mindre relevant, fordi de kommunale fagprofessionelle ikke altid har haft den specialiserede viden om – eller kontakt til – målgruppen.

På tværs af projekterne har samarbejderne især haft karakter af koordinering, information og henvisning snarere end fælles udvikling og fælles praksis. Erfaringerne viser samtidig, at forskellige samarbejdsformer er relevante til forskellige formål: I nogle tilfælde er koordinering og henvisning tilstrækkeligt, mens et mere integreret samarbejde i andre tilfælde kan styrke fælles læring, handlingskapacitet og udvikling af mere sammenhængende indsatser. Der er desuden potentiale for stærkere synergi, når vidensdeling, erfaringer og henvisninger går begge veje mellem kommune og civilsamfund.

Et gennemgående fund er, at samarbejde er tids- og ressourcekrævende og i høj grad afhænger af tillid, kendskab og personlige relationer mellem aktørerne. Mange

projekter er startet dér, hvor civilsamfundsorganisationerne allerede havde eksisterende netværk, mens det har taget meget længere tid at etablere samarbejder, hvor der ikke har været sådanne relationer etableret på forhånd. Det er også en læring, at kontinuerlig dialog er nødvendig for at undgå misforståelser og understøtte samarbejdet i praksis.

Analysen peger samlet på, at lokal forankring er en grundsten for velfungerende samarbejder. Når projekterne har taget afsæt i eksisterende lokale fællesskaber og aktører, har det styrket både kapacitetsopbygning, legitimitet og mulighederne for forankring efter projektperioden.

Læring på tværs af principperne: Omsætning til praksis kræver tid, lokal forankring og arbejde med frivillige

Erfaringerne på tværs af de otte projekter viser, at principperne har fungeret som nyttige pejlemærker for udvikling og kvalificering af aktiviteterne, men også, at de har krævet oversættelse, tilpasning og fælles refleksion for at give mening i praksis. Især princip 4 om samarbejde har været oplevet som både centralt og vanskeligt, men erfaringerne peger også på, at arbejdet med målgruppeafgrænsning, lokal forankring og frivillige har været mere tids- og ressourcekrævende, end mange projektledere forventede. For flere projekter har det betydet, at opstartsfasen blev længere, og at aktiviteterne kom senere i gang end forventet.

På tværs af projekterne fremstår den afgrænsede projektperiode som et gennemgående rammevilkår, der har præget arbejdet med at omsætte principperne til praksis. Erfaringerne viser, at projekterne har måttet foretage løbende prioriteringer mellem bredde i aktiviteter og deltagere, dybde i relationsarbejde og tilpasning samt forankring og videreførelse efter projektperioden. Analysen peger dermed på, at tid er en central forudsætning, når indsatser skal udvikles i samspil med lokale aktører og ikke alene etableres som afgrænsede aktiviteter.

Erfaringerne viser samtidig, at lokal forankring har haft stor betydning for projekternes muligheder for at skabe bæredygtige aktiviteter. Hvor projekterne har kunnet bygge videre på eksisterende lokale fællesskaber, netværk og frivilligmiljøer, har det styrket både legitimitet, kapacitetsopbygning og mulighederne for videreførelse. Omvendt har manglende lokal forankring flere steder gjort det sværere at etablere relevante aktiviteter og samarbejder.

Endelig peger erfaringerne på, at frivillige har haft en meget vigtig rolle i projekterne. Frivilliges motivation, roller og mulighed for indflydelse har haft stor betydning for både aktiviteterne og mulighederne for at videreføre dem. Samtidig viser erfaringerne, at frivilligt engagement ikke kan tages for givet, men kræver

opmærksomhed på, hvad der opleves som meningsfuldt for de frivillige, samt plads til fleksibilitet og lokal tilpasning. Analysen peger derfor på, at arbejdet med frivillige med fordel kan tydeliggøres som et selvstændigt opmærksomhedspunkt, fx i form af et selvstændigt princip, i den videre udvikling af indsatserne.

> Analyse

1 Indledning

1.1 Baggrund og kontekst

Ensomhed blandt ældre udgør en væsentlig samfundsmæssig udfordring med dokumenterede konsekvenser for sundhed og trivsel. Ifølge nationale opgørelser oplever mere end 55.000 personer over 65 år i Danmark ensomhed i hverdagen, og de seneste data peger på en stigende forekomst (Sundhedsstyrelsen, 2024a). Ensomhed forstås i litteraturen som en subjektiv oplevelse, der opstår ved en uoverensstemmelse mellem ønskede og faktiske sociale relationer og relaterer sig både til omfanget og kvaliteten af disse relationer (Christiansen et al., 2021; Sundhedsstyrelsen, 2024a; Folkebevægelsen mod Ensomhed, u.å.). Årsagerne til ensomhed er komplekse og knytter sig til et samspil mellem livsbegivenheder, strukturelle forhold og individuelle ressourcer (Sundhedsstyrelsen, 2016).

Der ses i litteraturen en klar sammenhæng mellem ensomhed, helbred og trivsel. Ældre med svage sociale relationer har dårligere selv vurderet helbred, større sygdomsbyrde og lavere modstandskraft over for sygdom end ældre med stærke sociale relationer, ligesom gode sociale relationer er forbundet med lavere risiko for tidlig død. Samtidig er andelen med tegn på ensomhed markant højere blandt ældre med dårligt selv vurderet helbred, uden at den kausale sammenhæng entydigt kan fastslås (Chawla et al., 2021; Sundhedsstyrelsen, 2024a).

I forskningen er ensomhed forbundet med kortere levetid, øget risiko for fysisk og psykisk sygdom, nedsat funktionsevne og lavere livskvalitet. Vedvarende ensomhed udgør en særlig risikofaktor for bl.a. depression, stress, søvnproblemer, hjertesygdom og for tidlig død (Christiansen et al., 2021; Chawla et al., 2021).

Samtidig viser forskningen, at stærke sociale relationer og deltagelse i meningsfulde fællesskaber kan fungere som en central beskyttelsesfaktor mod ensomhed og forringet livskvalitet (Christiansen et al., 2021). Et omfattende dansk litteraturstudie viser, at målrettede interventioner mod ensomhed er forbundet med en signifikant reduktion i ensomhedsfølelse. Samtidig fremhæver forfatterne, at ensomhed er et multifaktorielt problem, og at kombinationer af flere interventions-strategier samt målretning mod specifikke målgrupper kan være hensigtsmæssige (Christiansen et al., 2021).

Forebyggelse og afhjælpning af ensomhed blandt ældre forudsætter derfor indsatser på flere niveauer. Civilsamfundets indsatser spiller her en central rolle i arbejdet med at opspore, engagere og fastholde ældre i sociale aktiviteter, som kan bidrage til øget trivsel og livskvalitet.

Idet den kommunale ældrepleje er under forandring, er det blevet vanskeligere at få sociale behov dækket gennem kontakt til den kommunale ældrepleje. Dækningsgraden af hjemmehjælp er reduceret over de seneste år, og hjælpen målrettes i stigende grad de svageste ældre med betydelige plejebenhov (Foged et al., 2023). Det betyder, at mange ældre med risiko for ensomhed ikke længere har kontakt til ældreplejen og dermed har øget risiko for at opleve ensomhed (Højgaard et al., 2020). Med undtagelse af enkelte funktioner som forebyggelseskonsulenter og frivilligkoordinatorer er den offentlige ældrepleje primært orienteret mod kompensation for funktionstab frem for understøttelse af sociale relationer.

Civilsamfundets organisationer og netværk er kendetegnet ved en stor mangfoldighed af værdibårne fællesskaber, der potentielt kan forebygge eller afhjælpe oplevelser af ensomhed hos ældre. Relationer i civilsamfundet er især baseret på gensidighed og subjektivitet¹ frem for på offentlige faglige standarder. Det betyder, at fællesskaber og aktiviteter i civilsamfundet er båret af relationer mellem mennesker, fælles interesser og meninger frem for på rettighedsbaserede ydelser, faglige kriterier eller objektive normer, som kendetegner kommunale ydelser. I civilsamfundet finder mennesker sammen i fællesskaber om det, der giver mening for dem. Det kan handle om hobby interesser, værdier, religiøse interesser, særlige erfaringer, sociale interesser, politiske interesser, et konkret lokalområde, en konkret sag eller andet. I civilsamfundet skabes relationer mellem mennesker således især gennem den enkeltes subjektivitet, netværk og interesser.

I forlængelse heraf er ensomhed blandt ældre også et eksempel på et komplekst problem, som den offentlige sektor ikke kan løse alene. Erfaringer viser, at samarbejder mellem forskellige aktører, herunder civilsamfund, kommuner og fagprofessionelle kan være vigtige for at modvirke netop ensomhed (Sundhedsstyrelsen, 2021; Espersen et al., 2018b; Pedersen & Swane, 2024). Det skyldes bl.a., at ældreplejen, uanset resourceniveau, ikke kan kompensere for tabet af såkaldte ikke-betalte gensidige relationer mellem mennesker, som de udspiller sig i det civile og private liv. Det indebærer, at fagprofessionelle i ældreplejen ikke kan udgøre det netværk og sociale relationer, som mennesker ønsker i deres private liv, når de oplever sig uønsket alene. Alle mennesker, uanset eventuelle behov for støtte i hverdagen, har brug for at indgå i relationer med andre. Familie, venskaber, partnere, bekendtskaber, fællesskaber og relationer af forskellige slags. Samtidig har ældreplejen kontakt med mange ældre, som kan have behov for en større deltagelse i fællesskaber, og der er derfor potentialer for – gennem styrkelse af samarbejder – at imødekomme oplevelser af ensomhed blandt ældre (Sundhedsstyrelsen, 2021; Espersen et al., 2018b; Pedersen & Swane, 2024).

¹ Subjektivitet refererer i denne sammenhæng til erkendelser, holdninger og oplevelser, der er præget af det enkelte individs personlige følelser, overbevisninger, erfaringer og fortolkninger ved at fokusere på den indre, personlige vinkel. Dette i modsætning til objektivitet, der er præget af almenlydige fakta og faglig viden. Subjektivitet indebærer ofte en personlig vurdering eller oplevelse af en situation og en relation. Dette i modsætning til fagprofessionelle i ældreplejen, der i udgangspunktet relaterer sig til borgere på baggrund af faglige normer.

Dette fokus på tværsektorielt samarbejde er en del af en generel tendens. Aktuelt er der en generel voksende forventning blandt fonde, politikere og nøgleinteressenter i både stat og civilsamfund om, at civilsamfundsorganisationer og frivillige skal spille en mere aktiv rolle i opretholdelsen og udviklingen af det nordiske velfærdssamfund (Andersen & Espersen, 2017; Ibsen, 2021; Henriksen et al., 2018; Boje, 2017; Loga, 2018). Denne forventning udspringer af en række strukturelle udfordringer, herunder demografiske ændringer, økonomisk pres på den offentlige sektor, stigende bureaukratisering af den offentlige sektor og svækkelse af borgernes demokratiske involvering i velfærdsløsninger. Civilsamfundsorganisationer og frivillige forventes derfor både at bidrage til løsningen af komplekse velfærdsudfordringer, fx ensomhed, og samtidig styrke deltagelsesdemokrati og borgerinddragelse (Espersen & Andersen, 2017; Ibsen & Espersen, 2016, Espersen, 2024).

Forventningerne knytter sig især til forskellige samarbejdsformater mellem civilsamfund, marked og det offentlige, der ved at pulje kompetencer og ressourcer forventes at kunne adressere komplekse og sammensatte udfordringer mere effektivt (Espersen, 2024). Derudover forventes civilsamfundet at bidrage med en særlig nærhed til borgerne, uafhængighed af myndighedsansvar og traditioner for deltagelsesdemokrati (Espersen et al., 2018a). I forlængelse heraf er samarbejde med civilsamfundet blevet et bærende princip i den ny ældrelov², der bl.a. betoner samarbejde med frivillige, civilsamfund og lokale fællesskaber i den kommunale ældrepleje. Tendensen ses også ved, at mange civilsamfundsorganisationer gerne vil bidrage til at modvirke ensomhed. For eksempel er næsten 100 organisationer, foreninger, fonde og virksomheder gået sammen om at bekæmpe ensomhed i 'Folkebevægelsen mod Ensomhed'³, og en række civilsamfundsorganisationer har i 2025 i regi af 'Partnerskab for det gode ældreliv', med deltagelse af Ældreministeriet, KL, Ældre Sagen og 20 organisationer, bidraget til at udvikle principper for det gode samspil mellem frivillige organisationer og det offentlige (Se Ældreministeriets hjemmeside⁴). Samtidig ved vi fra eksisterende undersøgelser, at civilsamfund og frivillighed kan bidrage med styrkede sociale relationer for og sammen med ældre (Fornier et al., 2018, Pedersen & Swane, 2024).

Det er i denne kontekst, at civilsamfundsorganisationer forventes at bidrage til at løse ensomhedsproblematikken blandt ældre. Samtidig ønsker nogle kommuner at kompensere for mangel på professionelle medarbejdere og en presset økonomi, hvilket kan føre til samarbejdsrelationer, der balancerer mellem instrumentalisering og ansvarliggørelse af civilsamfundet på den ene side og demokratiske og innovative ambitioner om at styrke fællesskab og udvikle nye helhedsorienterede løsninger på den anden (Espersen, 2024).

Som led i 'Aftale om udmøntning af reserven til foranstaltninger på social-, sundheds- og arbejdsmarkedsområdet' er der i perioden 2022-2025 blevet afsat 16,1 mio. kr. til

² <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2024/1651>

³ <https://modensomhed.dk/om-folkebevaegelsen/>

⁴ <https://aeldremin.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2025/avg/aeldres-trivsel-og-livskvalitet-skal-styrkes-gennem-nye-samarbejder>

at udvikle og afprøve indsatser, der skal modvirke ensomhed og funktionstab blandt ældre – med et særligt fokus på ældre mænd. Indsatsen har været forankret i Sundhedsstyrelsen og er blevet gennemført under projektet 'Modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre borgere' (Social og Ældreministeriet, 2021). Projektet er blevet ud-møntet af Social- og Boligstyrelsen via en pulje til otte projekter, som er blevet gennemført i 2024-2025. Forud for selve puljeudmøntningen har Sundhedsstyrelsen haft dialog med en række civilsamfundsorganisationer, kommuner og fagprofessionelle og udviklet fire principper for den frivillige indsats. Principperne har til formål at fungere som fælles fagligt afsæt for implementering af puljen og guide indsatserne, der har modtaget støtte. På baggrund af erfaringer i de konkrete projekter skal principperne videreudvikles og kvalificeres. Det er således puljens ambition, at de støttede projekters erfaringer tager form af en videreudvikling af principperne, der kan bidrage til læring.

Principper for den frivillige indsats til at modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre borgere

1. Målret aktiviteterne mod målgruppen

Princippet lægger vægt på, at aktiviteter bør tage udgangspunkt i målgruppens behov og livssituation. Formålet er at gøre det tydeligt, hvem tilbuddet henvender sig til – og hvorfor. Det antages, at en klar målretning øger sandsynligheden for, at aktiviteten opleves som relevant og meningsfuld.

2. Gør det let for borgeren

Dette princip betoner betydningen af, at aktiviteter er tilgængelige – både praktisk og socialt – så borgerne oplever deltagelsen som tryk og overkommelig. Princippet rummer bl.a. fokus på at nedbryde barrierer gennem nærhed til tilbuddet, fælles transport og gode fysiske rammer. Derudover fremhæves behovet for en imødekommende atmosfære og løbende inklusion.

3. Skab meningsfulde oplevelser

Princippet har fokus på, at aktiviteter skal opleves som meningsfulde af deltagerne, da det styrker både motivation og fastholdelse. Det indebærer inddragelse af deltagernes erfaringer, ønsker og behov – eksempelvis gennem forventningsafstemning, fleksible deltagelsesmuligheder og mulighed for at indtage forskellige roller.

4. Samarbejd med ældreplejen

Dette princip fremhæver betydningen af et tæt samarbejde med kommunale fagprofessionelle, herunder leverandører af ældrepleje. Det bygger på en antagelse om, at civilsamfund og offentlige aktører i fællesskab kan engagere ældre, udvikle aktiviteter og sikre kontinuerlig kontakt. Princippet peger desuden på behovet for at identificere relevante samarbejdspartnere, afstemme roller og ansvar samt understøtte vidensdeling.

Puljen har været målrettet civilsamfundsorganisationer og foreninger, der i samarbejde med ældre borgere og relevante fagprofessionelle i kommunen med kendskab til målgrupperne – fx hjemmepleje, plejehjem, forebyggende medarbejdere – har udviklet og afprøvet nye måder at forebygge og afhjælpe ensomhed på.

I boksen på forrige side præsenteres de fire principper sammen med en kort tilhørende forklaring.

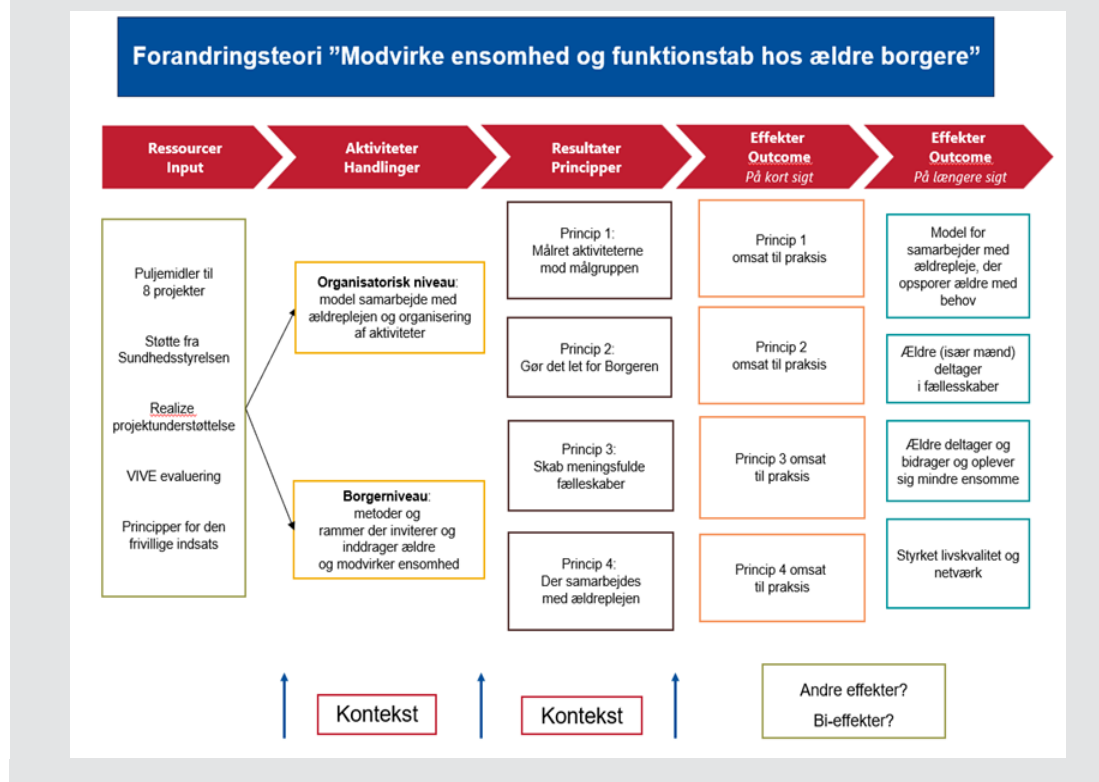
1.2 Formål, evalueringsspørgsmål og metode

VIVEs evaluering af de otte projekter er gennemført i perioden 2024-2025 og har følgende tre formål:

1. at tilvejebringe viden om, hvordan de fire principper omsættes i overensstemmelse med puljens samlede formål om at modvirke funktionstab og ensomhed hos ældre
2. at tilvejebringe viden om, hvordan samarbejdet med fagprofessionelle på ældreområdet og inddragelsen af de ældre borgeres erfaringer har betydning for kvalificering, justering og konkretisering af de fire principper
3. at tilvejebringe viden om, hvilke virkninger brugen af principperne har for borgerne.

VIVEs evaluering er en forandringsteori baseret på virkningsevaluering, der bygger på et casestudiedesign, der undersøger, hvordan de fire principper har været omsat, kvalificeret og udviklet i de otte projekter, og dermed bidrager til læring, der kan kvalificere de fire principper og bidrage til videreudvikling af disse. VIVEs forandringsteori beskriver de centrale antagelser om, hvordan indsatserne forventes at skabe virkninger, se Figur 1.1.

Figur 1.1 Forandringsteori

Kilde: Forandringsteorien udgør rammen for VIVEs evaluering.

Forandringsteoriens antagelse er, at alle projekterne udvikler og afprøver indsatser og aktiviteter med udgangspunkt i de fire principper både på organisatorisk niveau og på borgerniveau. På kort sigt er formålet, at de fire principper omsættes til praksis, og der høstes læring, der kan kvalificere de fire principper. Det er målet, at erfaringer fra projektets løbetid kan skabe grundlag for, at principperne udvikles og kvalificeres undervejs, og at principperne herefter kvalificeres, videreudvikles og omsættes blandt praksis.

Idet vi analyserer på tværs af de otte projekter, tilgår vi analysen af de otte projekter som en samlet case, mens vi i dataindsamlingen har indsamlet data hos de otte projekter enkeltvis. Puljen har haft til formål at kvalificere og modne de fire principper, og derfor har evalueringen fokus på at identificere læring, der kan videreudvikle og kvalificere de fire principper efter evalueringens gennemførelse. Vi forstår effekter/outcomes (forandringsteorien) som virkninger på kort sigt, der forventes at bestå af, at de ældre målgrupper i projekterne deltager og finder deltagelsen meningsfuld. Evalueringen forholder sig ikke til effekter eller outcomes i øvrigt.

Evalueringen er både formativ og summativ og baserer sig primært på kvalitative data, der enkelte steder perspektiveres med eksisterende viden for at styrke de

tværgående analyser. Det formative element har bestået i VIVEs deltagelse og bidrag på workshop for de otte projekter og på møder med Sundhedsstyrelsen og Realize. Det summative element er denne afrapportering, der indeholder analyse af data og svar på evalueringens tre spørgsmål.

Evalueringen er empirisk, men vi anvender enkelte steder litteratur til at informere, underbygge eller nuancere de empiriske analyser.

Evalueringen bygger på 66 kvalitative interviews med forskellige aktørgrupper og 9 observationer af projekternes praksis indsamlet i perioden december 2024 til og med oktober 2025. Derudover har projekterne indsendt dokumentation til VIVE om afholdte aktiviteter og estimeret antal deltagere til aktiviteter. VIVE har derudover deltaget i fire netværksseminarer for projekterne, faciliteret af konsulentfirmaet Realize og Sundhedsstyrelsen. Konsulentfirmaet Realize har stået for processtøtte til de otte projekter, herunder de fem netværksseminarer og møder med sparring til de otte projekter, enkeltvis og to og to i par. Realizes processtøtte indgår ikke som datagrundlag i VIVEs evaluering.

Efter afslutningen af VIVEs dataindsamling oktober 2025 har flere af projekterne forankret, videreudviklet eller videreført deres aktiviteter. Nogle har også fået forlænget deres bevilling. Disse videreudviklinger indgår heller ikke i VIVEs evaluering.

Data og metode beskrives i del 2 af rapporten.

1.3 Præsentation af otte projekter

Tabel 1.1 præsenterer de otte projekter. Se også Bilag 1, der uddyber hvert af projekterne i form af et projektresumé.

Tabel 1.1 Otte projekter 2024-2025

Projekt	Organisering og samarbejde	Formål og mål	Målgruppe	Aktiviteter
Lev Godt	Danske Døves Landsforbund i samarbejde med Center for Døve og Døvemigheden Øst-og Vestdanmark	Forebygge og modvirke social isolation og funktionstab hos ældre døve via udbredelse af tegnsprog og tilbud af aktiviteter	Ældre døve over 65 år, der har dansk tegnsprog som deres første- eller andet-sprog	Oplæg i seniorklubber, ophold på Castberggård, senioraktiviteter (bordtennis, dans, vandregupper m.m.)
ADHD65+	ADHD-foreningen i samarbejde med Aarhus Kommune og Netværket 58+	Forebygge og modvirke funktionstab og ensomhed hos ældre borgere med ADHD via sociale netværk	Borgere med ADHD, eller lignende vanskeligheder, på 65+ år, som føler sig ensomme	To netværksforløb med fem møder, herunder faglige oplæg, dialog og erfaringsudveksling

Projekt	Organisering og samarbejde	Formål og mål	Målgruppe	Aktiviteter
Hjernesund i lokale fællesskaber	Alzheimerforeningen i samarbejde med fagprofessionelle i kommunale demensenheder	Styrke fællesskaber for mennesker med demens og deres pårørende samt at forebygge funktionstab	Hjemmeboende borgere på 65+ år med demens, særligt ældre mænd. Sekundær målgruppe er nærmeste partner eller ægtefælle	Seks hjernesund-grupper, hvor hvert forløb har fokus på fysisk træning, hjerne-gymnastik, erindring og livsstil
Fællesskaber for mænd over 65, som har mistet ægtefælle /partner	Det Nationale Sorgcenter i samarbejde med fagprofessionelle i ældreplejen i Københavns og Vejles Kommune	Forebygge og modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre mænd, der har mistet en partner, via sociale netværk	Mænd på 65+ år, som har mistet en partner og er bosiddende i Københavns- eller Vejleområdet	En søndagsklub med fælles madlavning, frokost og aktiviteter som gåture, film eller oplæg, baseret på frivillig peer-to-peer støtte mellem deltagere i samme livssituation
Små fællesskaber på plejehjem	Røde Kors i samarbejde med Mariagerfjord Kommune og Brønderslev Kommune og plejehjem i samme kommuner	Forebygge og modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre, der bor på plejehjem, samt at udvikle en generaliserbar model for frivillige fællesskaber på plejehjem	Plejehjemsbeboere i Mariagerfjord Kommune og Brønderslev Kommune	Gruppeaktiviteter og 1:1-besøg for beboere, tilpasset deres interesser og muligheder. Gruppeaktiviteterne inkluderer kaffe, gåture og fælles aktiviteter på plejehjem
Inkluderende fællesskaber for ældre borgere i Tønder Kommune	Selvhjælp Sydvest i samarbejde med Pleje og Omsorg i Tønder Kommune	Forebygge og modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre, via aktiviteter og inkluderende fællesskaber, der styrker relationer	Ældre borgere i Tønder Kommune, men primært mænd i alderen 65+ år, der er i risiko for ensomhed og funktionstab	Selvhjælpsgrupper, hvoraf to af dem har spisefællesskaber og den tredje ude-bål. I alle grupperne skiftes deltagerne til at lave kaffe, medbringe kage osv.
Sammen Gennem Musikken	Tobaksgaarden, i samarbejde med Friberg Formidling, Assens Sangkraft-center (ASK), Assens Kommune – Afdeling for Aktivitet, Forebyggelse og Demens – samt Assens Bibliotekerne	Forebygge og modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre via sociale fællesskaber omkring sangaktiviteter og koncerter	Ældre borgere på 65+ år i Assens Kommune og omegn, som oplever ensomhed eller er i risiko for ensomhed og funktionstab	En række sangaktiviteter, herunder fællessangsarrangementer, pop up-sang, introduktioner til kor, temadage med sang og fællesspisning, koncerter med fællessang samt et foredrag og en julekoncert
MS Masterclass	Scleroseforeningen i samarbejde med kommunale aktører i 8 lokalområder	Skabe fællesskaber og netværk for ensomme ældre med sclerose	Ældre med sclerose	Lokale 'Det gode ældreliv med sclerose'-arrangementer af 3 timers varighed bestående af korte oplæg og 'værksteder' efterfulgt af socialt samvær

Kilde: De otte projekters projektbeskrivelser.

1.4 Nøglebegreber og begrebsafklaring

Vi anvender i rapporten en lang række af nøglebegreber, som potentielt kan have mange betydninger. I det følgende beskriver vi, hvordan vi forstår og anvender begreberne. For nogle af begreberne anvender vi de faglige definitioner. Andre begreber forstår vi på baggrund af de konkrete erfaringer i projekterne.

Fagprofessionelle i kommunerne og andre organisationer med kendskab til målgrupperne

Betegnelsen fagprofessionelle i kommunen med kendskab til målgruppen omfatter i denne evaluering især de kommunale medarbejdere, der har været relevante samarbejdspartnere i de enkelte projekter. Det er således både forebyggelseskonsulenter, hjemmepleje, plejehjem, sygepleje og konsulenter i forvaltningen m.fl. Fagprofessionelle i kommunen er også projekternes samarbejdspartnere i kommunale kulturhuse. Derudover er der også enkelte fagprofessionelle i andre civilsamfundsorganisationer og konsulentfirmaer, som projekterne samarbejder med, som vi også betegner som fagprofessionelle med kendskab til målgrupperne.

Projektledere

Betegnelsen projektledere henviser til de projektledere i de otte civilsamfundsorganisationer, som har haft ansvar for indsatserne i civilsamfundsorganisationen. I nogle projekter er der også projektledere i kommunen, som vi betegner fagprofessionelle i kommunen.

Projektlederne udfylder deres rolle forskelligt og har forskellige baggrunde i de otte projekter. Men i alle otte projekter har civilsamfundsorganisationerne ansat projektledere til at planlægge, orchestrere og guide de konkrete aktiviteter, herunder at koordinere lokal forankring, samarbejdsrelationer, frivillige og lokaler.

Borgere i sårbare positioner

Betegnelsen 'borgere i sårbare positioner' anvendes som et overordnet, situationsbestemt begreb, der omfatter forskellige former for særlig sårbarhed blandt ældre, *som civilsamfundsorganisationerne oplever det*. I udgangspunktet har alle otte projekter forskellige sårbare borgergrupper som målgrupper (se Tabel 1.1). Men i de fleste af de konkrete projekter er der for projektledere, frivillige og fagprofessionelle samarbejdspartnere særlige grupper af "mere sårbare" eller "mest sårbare" borgere inden for målgrupperne. Hvilke former for sårbarhed, der er i fokus, varierer fra projekt til projekt afhængigt af målgruppen, og det er ikke muligt at identificere graderinger af sårbarhed, der gælder for alle otte projekter. I Alzheimerforeningens projekt 'Hjernesund i lokale fællesskaber' er de mest sårbare borgere eksempelvis de

borgere, som opleves at leve isoleret, og hvis demenssygdom er så fremskreden, at de har gavn af aktiviteterne. I Røde Kors' projekt 'Små fællesskaber på plejehjem' er de mest sårbare borgere de borgere, som Røde Kors oplever som isolerede i deres bolig og dermed potentielt har det største behov for fællesskaber, og i Tobaksgaardens projekt 'Sammen Gennem Musikken' er de mest sårbare borgere plejehjemsbeboere generelt, der modsat hjemmeboende borgere har behov for følgeskab og personale for at kunne deltage til sangaktiviteter på bibliotekerne. De mest sårbare ældre borgere er også de ældre borgere, som frivillige fortæller, lever isoleret og aldrig deltager i aktiviteter i lokalområdet, og som frivillige oplever, at de har svært ved at invitere ind i fællesskaberne trods flere forsøg.

Begreberne 'borgere i sårbare positioner', 'særligt sårbare borgere' og 'de mest sårbare' i målgrupperne bruges således til at beskrive omstændigheder, der, ifølge projektlederne, kan øge risikoen for ensomhed, funktionstab eller relaterede udfordringer, som indsatserne søger at forebygge eller modvirke.

Det har ikke været hverken et krav eller en forventning i puljen, at projekterne skulle målrette deres aktiviteter mod de mest sårbare i deres målgrupper. Men mange af projekterne (ikke alle) har selv ønsket dette og har arbejdet aktivt med det, og derfor indgår det som et tema i evalueringen.

Ressourcestærke og selvhjulpne borgere

Betegnelsen 'ressourcestærke borgere' anvendes som et situationsbestemt og relativt begreb. Det dækker over de deltagere i projekternes målgrupper, som – sammenlignet med andre i samme målgruppe – har flere personlige, sociale eller praktiske ressourcer. De fleste projekter retter sig mod ældre med forskellige sårbarheder knyttet til livssituation, diagnose eller funktionsniveau. Inden for disse målgrupper vil nogle borgere imidlertid være mere selvhjulpne, have større netværk eller i højere grad kunne opsøge og deltage aktivt i fællesskaber.

Hvilke ressourcer der er i fokus, varierer mellem projekterne. I Scleroseforeningens projekt 'MS Masterclass' er de mest ressourcestærke, eksempelvis ældre med sclerose, der selv transporterer sig til aktiviteter, deltager bredt og beskriver et aktivt socialt liv. I ADHD-foreningens projekt 'ADHD 65+' er det borgere, der gennemfører et helt forløb og efterfølgende indgår i øvrige fællesskaber, eksempelvis i et kommunalt kulturhus.

Der er ofte, men ikke altid, sammenfald mellem at være ressourcestærk og selvhjulpne. Betegnelsen indebærer ikke fravær af sårbarhed. En ældre mand i kørestol, der "deltager i alt", eller en ældre døv kvinde, der selv transporterer sig til sportsaktiviteter, kan inden for deres respektive målgrupper betragtes som mere ressourcestærke, fordi de ikke er isolerede og selv kan opsøge fællesskaber.

På tværs af projekterne bruges begrebet således analytisk til at belyse forskelle i deltagelsesforudsætninger inden for målgrupperne. At være ressourcestærk er en relativ position i en konkret kontekst – ikke en generel karakteristik.

Ensomhed

I rapporten anvendes begrebet ensomhed i overensstemmelse med de mest gængse forståelser i litteraturen (fx Chawla et al., 2021; Christiansen et al., 2021; Sundhedsstyrelsen, 2024a) og hos fx Folkebevægelsen mod Ensomhed (u.å.), hvor ensomhed beskrives som en subjektiv oplevelse, der opstår, når der er en uoverensstemmelse mellem de sociale relationer, man ønsker, og dem, man faktisk har.

Ensomhed kan således komme til udtryk både som at være uønsket alene eller at føle sig alene, selvom man er sammen med andre.

Frivillighed og frivillige

I lighed med VIVEs frivillighedsundersøgelse 2024 forstår vi frivillighed som en aktivitet, der (Espersen et al., 2025a):

1. er ulønnet (dog med mulighed for kompensation for udgifter)
2. er frivillig (fx ikke aktivering)
3. udføres i en organisatorisk sammenhæng, som både kan være offentlig eller privat, formel eller uformel
4. er til gavn for andre end én selv og den nærmeste familie
5. er aktiv (dvs. medlemskab af en organisation er ikke nok).

Subjektivitet og gensidighed i relationer

I civilsamfundets fællesskaber deltager mennesker, som deltager og/eller er frivillig, nogle gange begge dele samtidig. Det gælder også i de otte projekters fællesskaber. Fællesskaber i civilsamfundet er ofte præget af menneskers interesser, værdier og personlige relationer, og vi beskriver dermed frivillige fællesskaber og aktiviteter som præget af subjektivitet og gensidighed.

Subjektivitet refererer i denne sammenhæng til erkendelser, holdninger og oplevelser, der er præget af det enkelte individs personlige følelser, overbevisninger, erfaringer og fortolkninger ved at fokusere på den indre, personlige vinkel. Dette i modsætning til objektivitet, der er præget af almengyldige fakta og faglig viden. Subjektivitet indebærer ofte en personlig vurdering eller oplevelse af en situation og en relation. Dette i modsætning til fagprofessionelle i ældreplejen, der i udgangspunktet relaterer sig til borgere på baggrund af faglige normer.

Gensidighed er på den ene side et begreb for menneskers forpligtelse over for hinanden gennem relationer, tillid og konkrete aftaler og samtidig også i denne rapport et begreb for ligeværdighed i relationen forstået som relationen mellem to mennesker, der er symmetriske i deres roller. Dette i modsætning til asymmetriske relationer mellem en borger og en fagprofessionel, hvor de to har forskellige roller og opgaver: Den ene bidrager med faglighed og støtte, og den anden (borgeren) modtager og samarbejder i relationen, fx omkring et rehabiliteringsforløb, hjemmehjælp eller træning. Det er kvalitativt forskellige relationer, man som ældre borger har til en fagprofessionel i ældreplejen og en anden medborger eller frivillig. Denne kvalitativt anderledes relation mellem medmennesker i civilsamfundet betegner vi som subjektiv og gensidig.

Passiv og aktiv deltagelse

Vi skelner i rapporten mellem aktiv og passiv deltagelse. Disse begreber dækker over forskellige måder at deltage i fællesskaber på. Den aktive deltagelse er et begreb for den deltagelse, hvor den ældre borger bidrager til at præge aktiviteter, indgår aktivt i relationer og måske tager ansvar og eksempelvis er frivillig. Den passive deltagelse er den mere tilbageholdende deltagelse, hvor den ældre borger er involveret og til stede uden aktivt at interagere, bidrage eller præge aktiviteten.

Aktiv og passiv deltagelse er ikke normative begreber for, at den aktive deltagelse altid er bedre end den passive. Eksempelvis kan det for mange borgere være både tilfredsstillende og udbytterigt at deltage passivt, og mere passive borgere kan nogle gange bidrage perifert og væsentligt i relationer i pauser eller gennem gengivelse af observationer. For de projekter, der har ambitioner om at invitere og inkludere nogle af de sårbare borgere i deres målgrupper, kan en passiv deltagelse være en meget væsentlig og meningsfuld virkning.

Projektperiode og VIVEs dataindsamling

Projekternes løbetid er i regi af vores evaluering rammesat til 2024 og 2025, og VIVE har indsamlet data i perioden december 2024 til oktober 2025. Flere af de otte projekter er fortsat efter ultimo 2025, men det indgår ikke i evalueringen.

Der er en lang række af kontekstfaktorer, der har betydning for, at en del af projektlederne har oplevet denne projektperiode som kort. Det skyldes, at det for flere af projekterne har taget lang tid at starte op, og at det derfor, ifølge nogle af projektlederne, kan have været svært at nå de aktiviteter og mål, som de havde planlagt. Denne tidsfaktor skyldes en række forskellige forhold, som vi henviser til, når vi skriver om "oplevelser af en kort projektperiode".

Nogle af disse kontekstfaktorer er karakteristiske for frivilligbårne indsatser og indsatser forankret i samarbejder, andre er karakteristiske for opstart af indsatser generelt, og endnu andre er karakteristiske for at opstarte projekter med nye medarbejdere i nye kontekster. Kontekstfaktorerne indebærer, at mange af projekterne har oplevet projektperioden som "kort".

For VIVE har det betydet, at der i flere af projekterne gik mange måneder, før der var konkrete aktiviteter, som VIVE kunne besøge og samle data ind blandt. For flere af projekterne har det betydet, at de ikke har nået de mål, som de oprindeligt havde planlagt.

Nogle af projekterne er efter vores dataindsamling blevet videreudviklet, forankret eller forlænget, men det indgår ikke i evalueringen.

1.5 Læsevejledning

Rapporten er struktureret i ni kapitler. Kapitel 2-5 analyserer, hvordan de enkelte principper er blevet omsat i praksis i de otte projekter, og hvilken læring vi kan identificere heraf. Kapitel 6 analyserer fire væsentlige temaer på tværs af de fire principper. Kapitel 7 samler rapportens væsentligste konklusioner og ser på virkninger på borgerniveau og organisatorisk niveau.

Kapitel 8 er evalueringens anden del og indeholder design, metode og data. Bilag 1 indeholder projektresuméer for de otte projekter.

De fire principper er meget forskellige, og princip 4 om tværsektorielt samarbejde er oplevet af projektledere, frivillige og fagprofessionelle som mere komplekst, vanskeligt og afgørende end de øvrige tre principper. I vores dataindsamling er det også tydeligt, at princip 4 har rummet en større kompleksitet og spændvidde end de øvrige principper. På den baggrund har vi valgt at gå mere i dybden med præsentationen af vores analyse af projekternes erfaringer med princip 4, og analysen af princip 4 fylder derfor forholdsmæssigt mere end analyserne af de øvrige tre principper.

2 Princip 1: Målret aktiviteterne mod målgruppen

Boks 2.1 Princip 1: Målret aktiviteterne mod målgruppen

Ifølge princip 1 bør aktiviteterne målrettes en klart defineret målgruppe. En tydelig målretning kan øge sandsynligheden for, at aktiviteterne når de borgere, der har størst gavn af dem, og at tilbuddet opleves som relevant og meningsfuldt. Princippet har fokus på, at organisationer bør tage stilling til, hvem indsatsen henvender sig til, og hvordan målgruppen afgrænses. En klar afgrænsning kan samtidig lette rekrutteringen og mindske risikoen for, at borgere deltager i tilbud, der ikke matcher deres ønsker og behov.

I dette kapitel analyserer vi, hvordan princip 1 er blevet omsat i praksis i de otte projekter, og hvilke erfaringer der knytter sig hertil. I afsnit 2.1 analyserer vi projekternes erfaringer med at arbejde med målgruppeafgrænsning. I afsnit 2.2 analyserer vi projekternes erfaringer med kommunikation og udbredelse af kendskab til aktiviteterne. I afsnit 2.3 analyserer vi perspektiver for videreudvikling af princip 1.

2.1 Formål og målgruppeafgrænsning

På tværs af projekterne har projekternes ambitioner været at styrke ældre borgere i målgruppens trivsel, livskvalitet og handlekraft gennem sociale fællesskaber og meningsfulde aktiviteter. I flere projekter har formålet desuden været at styrke ældre borgeres viden samt at give dem redskaber og mestringsstrategier til at håndtere og forebygge funktionstab.

Det er dog en læring, at projekterne imidlertid har haft forskellige udgangspunkter for at identificere og afgrænse indsatsernes målgrupper. I Røde Kors, Tobaksgaarden og Selvhjælp Sydvest har udgangspunktet for at arbejde med målgrupper været mere åbent, idet disse organisationer ikke tager afsæt i diagnose- eller funktionsbaserede medlemsgrupper. I stedet har man arbejdet med bredere og mere åbne målgrupper, hvor afgrænsningen i højere grad har taget udgangspunkt i

potentielle deltageres konkrete interesselikendegivelser og behov frem for faste, foruddefinerede gruppeafgrænsninger.

2.1.1 Målgruppeafgrænsning som dynamisk proces

På tværs af projekterne har projektlederne fra projektstart haft fokus på at opnå øget viden om målgruppens ønsker og behov. For flere civilsamfundsorganisationer har dette bl.a. været begrundet i, at de ikke tidligere har arbejdet målrettet med indsatser for ældre borgere, eller at de ikke har vurderet at have tilstrækkelig viden om ensomhed som problemfelt. Dette har i nogle projekter medført, at arbejdet er blevet indledt med en researchfase, hvor eksisterende viden er blevet anvendt som grundlag for udviklingen af aktivitetsdesignet. I andre projekter har man i stedet inddraget fagprofessionelle med indgående kendskab til målgruppen samt andre relevante samarbejdspartnere. I enkelte projekter har projektledere interviewet eller talt med borgere i målgruppen for at inddrage deres perspektiver og erfaringer i forbindelse med udviklingen og tilrettelæggelsen af aktiviteter. Uanset tilgang, bekræfter erfaringerne princippet om, at arbejdet med at definere og afgrænse delmålgruppen har været et centralt element for at kunne udforme og rammesætte aktiviteterne på en meningsfuld måde.

Projekternes erfaringer peger imidlertid også på, at den indledende målgruppeafgrænsning i praksis ikke har kunnet stå alene. I projekterne – både hvor delmålgruppen fra starten har været bredt defineret, og hvor den har været snævert afgrænset – har flere projektledere oplevet, at der har været behov for at justere og nuancere målgruppen i løbet af projektperioden, i takt med at de har fået en bedre forståelse for borgere i målgruppen, herunder deltageres ønsker, behov og forudsætninger for at deltage.

I Scleroseforeningens projekt 'MS Masterclass' blev minimumsalderen for deltagelse eksempelvis justeret, efter at borgere i alderen 60-65 år udtrykte et stort ønske om at deltage i aktiviteterne. I Danske Døves Landsforbunds projekt 'Lev Godt' viste en indledende opdeling af ældre efter graden af isolation og funktionstab sig ikke at være tilstrækkeligt nuanceret, hvilket førte til en yderligere differentiering af målgruppen. Erfaringen her var, at en mere nuanceret afgrænsning bidrog til et øget fokus på, hvordan man kunne lykkes med at opspore ældre døve, der oplevede social isolation. Der er også eksempler på, at justeringerne har været begrundet i praktiske hensyn, herunder behovet for at sikre tilstrækkelig deltagelse i aktiviteterne.

Samlet er det en læring, at målgruppeafgrænsning i praksis har været en fleksibel og dynamisk proces, der er blevet skabt kontinuerligt gennem løbende justeringer og dialog med ældre borgere, fagprofessionelle og samarbejdspartnere.

2.1.2 Afgrænsede fællesskaber og åbne fællesskaber

Ifølge princip 1 kan man i projekterne med fordel tage stilling til, hvorvidt aktiviteterne målrettes projekternes delmålgrupper eller organiseres som mere åbne fællesskaber med mulighed for deltagelse på tværs af borgergrupper.

På tværs af projekterne har aktiviteterne overvejende været organiseret i afgrænsede fællesskaber for ældre, der deler erfaringer knyttet til diagnose, livssituation eller funktionsnedsættelse. Projektlederne peger på, at denne organisering er valgt med henblik på at skabe tryghed og genkendelse samt mulighed for at målrette indhold og formidling til en bestemt gruppe af deltagere.

Interview med deltagere og frivillige bekræfter princip 1 og peger på, at afgrænsede fællesskaber understøtter oplevelser af spejling, fortrolighed og tryghed, idet deltagerne møder andre i lignende livssituationer eller med samme udfordringer. En deltager siger:

Det er jo at mødes med ligesindede. Vi kan spejle os i hinanden og være skøre sammen. Stemningen er jo helt anderledes end stemningen til nogle møder, jeg nogensinde har været til. (Deltager)

Derudover beskriver projektlederne, at denne fællesskabsform har været et hensigtsmæssigt udgangspunkt for at tilrettelægge aktiviteter med et tydeligt fagligt eller erfaringsbaseret indhold, herunder oplæg, træning og faciliterede samtaler.

Samtidig viser erfaringerne fra Tobaksgaardens projekt 'Sammen Gennem Musikken', at fællesskaber, der organiseres med en bred målgruppe fra starten, kan rumme andre potentialer. Projektets primære målgruppe har været ældre, som oplever eller er i risiko for ensomhed eller funktionstab. I projektet har man imidlertid valgt at organisere sangfællesskaberne således, at også andre ældre borgere, pårørende og fagprofessionelle har haft mulighed for at deltage.

Interview- og observationsmaterialet viser, at både pårørende, ældre i målgruppen samt ældre borgere uden for puljens målgruppe har været glade for at mødes om et fælles tredje i et relativt bredt fællesskab. De fortæller, at det har haft en positiv betydning, at mange samles om sangen, og de har oplevet det som meningsfuldt, at være en del af et lokalt fællesskab med mennesker i forskellige aldre og livssituationer.

Det er derfor en læring, at afgrænsede og åbne fællesskaber på forskellig vis bidrager til trivsel og styrkelse af sociale netværk.

Dette perspektiv kan relateres til forskning i sociale fællesskaber, hvor der skelnes mellem nære fællesskaber, som kan styrke tryghed og spejling, og relationer på

tværs af livssituationer og sociale fællesskaber, som kan bidrage til bredere netværk og nye sociale forbindelser (Putnam, 2000; Granovetter, 1973). Forskning i sociale relationer og social kapital peger ligeledes på, at disse fællesskabstyper varetager forskellige funktioner, og at adgang til både nære og mere åbne relationer tilsammen kan understøtte trivsel og sociale forbindelser (Putnam, 2000).

Selvom de fleste fællesskaber i de otte projekter er afgrænsede, har man i flere af projekterne også arbejdet med at brobygge til andre fællesskaber i civilsamfundet (henvise, informere og koordinere, at ældre borgere bevæger sig fra et tilbud til et andet). Erfaringerne herfra vil blive analyseret i kapitel 5 om tværgående samarbejder.

2.1.3 Ambition om at nå borgere i særligt sårbare positioner

Selvom puljen henvender sig bredt til ældre borgere, der oplever eller er i risiko for at opleve ensomhed og funktionstab, fortæller projektledere i de fleste projekter, at de har haft en ambition om også at nå borgere inden for deres definerede delmålgrupper, som har én eller flere former for særlig sårbarhed. Ambitionen har således ikke alene handlet om at arbejde med en bestemt målgruppe (fx ældre borgere med sclerose), men om inden for denne målgruppe at inkludere borgere, som projektlederne samtidig peger på har været vanskelige at nå, og som har været særligt sårbare, inden for deres målgrupper (se begrebsafklaring i afsnit 1.4 i Indledningen om forståelser af sårbare og ressourcestærke borgere).

Samtidig viser projekternes erfaringer, at denne ambition i praksis har været vanskelig at realisere. I flere projekter peger projektlederne på, at det overvejende har været borgere med relativt flere ressourcer, der har deltaget i aktiviteterne – også i tilfælde, hvor målgruppen i udgangspunktet har omfattet borgere i særligt sårbare positioner, eksempelvis ældre med sclerose.

Denne tendens kan forstås i lyset af forskning i kumulativ fordel og ulempe (cumulative advantage/disadvantage), som peger på, at selv mindre forskelle i ressourcer inden for en målgruppe kan forstærkes over tid (Dannefer, 2003). Borgere med relativt flere personlige, sociale eller praktiske ressourcer har typisk lettere ved at op- søge, gennemføre og profitere af sociale indsatser, mens borgere med færre ressourcer oftere møder barrierer for deltagelse.

I nogle projekter er de mere sårbare borgere ikke blevet opsporet, mens de i andre tilfælde er blevet inviteret, men ikke er mødt op. En projektleder beskriver det således:

Vi har sådan indtil videre en formodning om og erfaringer med, at nogle af dem, vi når ud til, også er nogle, der er gode til selv at opsøge diverse fællesskaber, eller i hvert fald nogle, der har noget gåpåmod. (Projektleder)

I flere af projekterne har der været et misforhold mellem projektledernes ambition om at nå borgere i særligt sårbare positioner og de rammer, som aktiviteterne har været tilrettelagt inden for.

I praksis har målgruppeafgrænsningen derfor ikke alene været bestemt af kriterier som diagnose, funktionsniveau eller alder, men også af en række deltagelsesforudsætninger, som har været en integreret del af aktiviteterne organisering. Det har eksempelvis handlet om forventninger om stabilt fremmøde, aktiv deltagelse i gruppebaserede aktiviteter eller mulighed for at møde frem uden følgeskab.

Fagprofessionelle samarbejdspartnere i især kommunerne fortæller også, at det er en tids- og ressourcekrævende opgave at invitere og engagere borgere i særligt sårbare positioner. I nogle tilfælde oplever fagprofessionelle, at det har krævet mere tid, end hvad der har været muligt inden for projektets tidsperiode. En fagprofessionel siger:

Det er et kæmpe stort relationsarbejde, som handler om at skabe tryghed for den gruppe. Og det kan vi i nogle sammenhænge godt skabe. Men vi tror ikke, at vi helt kan nå det i den her periode. (Fagprofessionel)

I nogle af projekterne vurderer de fagprofessionelle, at de oplever, at projektlederne har undervurderet opgavens omfang.

Samlet set er det en læring, at der på tværs af projekterne har været en gennemgående spænding mellem flere projektlederes ambition om at nå borgere i særligt sårbare positioner og de organisatoriske og praktiske rammer, som aktiviteterne har været tilrettelagt inden for. Analysen peger ligeledes på, at det er væsentligt at sikre de nødvendige ressourcer til arbejdet med at opspore og invitere borgere i særligt sårbare positioner, såvel som at implicite kriterier til deltagelse kan udelukke borgere i særligt sårbare positioner, til trods for at dette ikke har været hensigten.

I forlængelse af analysen af spændingen mellem ambition og praksis viser erfaringerne fra projekterne, at kommunikation og relationelle greb har haft central betydning for, hvem der er blevet inviteret til aktiviteterne, samt hvem der har deltaget. Vi uddyber dette i følgende afsnit.

2.2 Kommunikation og udbredelse af kendskab

2.2.1 Kommunikation

Ifølge princip 1 kan det være hensigtsmæssigt at være opmærksom på sprogbrug i forbindelse med invitation af borgere i sårbare positioner. Det anbefales at fokusere på styrker og potentialer frem for ensomhedsmarkører.

På tværs af projekterne har civilsamfundsorganisationerne arbejdet målrettet med kommunikation med henblik på at skabe kendskab til aktiviteterne og understøtte, at borgere i målgruppen deltager. Interviewmaterialet viser, at projektlederne generelt har haft stor opmærksomhed på at anvende et klart, let tilgængeligt og ikke-stigmatiserende sprog i formidlingen af aktiviteterne.

Erfaringer i projekterne bekræfter indholdet i princip 1 vedrørende kommunikation omkring ikke at stigmatisere. Begreber som 'ensom' eller 'sårbar' er sjældent blevet anvendt direkte i informationsmaterialet, idet projektlederne har vurderet, at mange borgere ikke identificerer sig med disse betegnelser, og at de kan virke afskrækkende. I stedet har man i projekterne anvendt mere åbne og positivt ladede begreber som 'fællesskab', 'netværk' og 'socialt samvær', som fremstår mere genkendelige og inviterende for målgruppen. En projektleder siger:

De vil gerne mødes med andre, hvor der er noget, der også driller; ordene, trætheden, gangfunktionen [...], men de gider ikke sidde og snakke sygdom. (Projektleder)

I enkelte projekter er den generelle kommunikation blevet suppleret med personlige fortællinger fra deltagere og frivillige. Projektlederne beskriver, at sådanne fortællinger er blevet anvendt for at gøre aktiviteterne mere konkrete og nærværende for potentielle deltagere. I ét projekt fremhæves det eksempelvis, at en kort video med en personlig fortælling, delt via sociale medier, har bidraget til at skabe opmærksomhed om tilbuddet. En projektleder fortæller:

Så inden der var gået ret mange dage, så var der jo 7.500 views på det her opslag. Så ved vi jo, at vi er nået ud til rigtig mange. (Projektleder)

Samlet set er det en læring, at kommunikationen har haft betydning for, om deltagerne har besluttet sig for at deltage. Flere deltagere fremhæver, at de forud for deltagelse har modtaget tydelig information om aktiviteterne indhold, form og forventninger, og at deres forventninger i vidt omfang har stemt overens med deres faktiske oplevelser.

Interviewmaterialet viser samtidig, at projekterne i særdeleshed har haft succes med at invitere og sikre deltagelse blandt borgere, der allerede havde en form for tilknytning til civilsamfundsorganisationen. Tilknytningen har varieret og har eksempelvis bestået i medlemskab, pårørenderelationer, tidligere deltagelse i civilsamfundsorganisationens aktiviteter eller lokale fællesskaber. En deltager beskriver dette på følgende måde:

Jeg melder mig, hvor jeg har mulighed for det. Det vil sige, hvor jeg har tid til det. Der melder jeg mig til alt. (Deltager)

På tværs af projekterne har man arbejdet aktivt for også at nå borgere uden en forudgående tilknytning til civilsamfundsorganisationen. Med dette formål er der blevet anvendt en bred vifte af kommunikationskanaler, herunder både digitale, trykte og opsøgende kommunikationskanaler, herunder sociale medier, presseomtale og fysisk tilstedeværelse på lokale mødesteder. Derudover har projektledere i flere projekter søgt at engagere forskellige aktører i formidlingsopgaven, herunder deltagere, frivillige, fagprofessionelle og samarbejdspartnere.

Erfaringerne i projekterne bekræfter princippet om betydningen af ikke-stigmatiserende sprog. Det er i den forbindelse en læring, at en bredere involvering af relevante aktører i formidlingsopgaven kan bidrage til at øge kendskabet til aktiviteterne og nå borgere uden eksisterende tilknytning til organisationen.

2.2.2 Betydningen af personlige invitationer og relationer

Interviewmaterialet peger på, at generel kommunikation sjældent har været nok i sig selv: For mange borgere har personlige invitationer og relationer haft afgørende betydning for, at de har valgt at deltage i aktiviteterne. Dette gælder især for borgere, der ikke i forvejen har haft tilknytning til civilsamfundsorganisationen, og som samtidig ikke har haft en eksisterende tilknytning til andre fællesskaber i civilsamfundet.

Det giver anledning til en række **refleksions- og opmærksomhedspunkter** vedrørende betydningen af personlige relationer og invitationer.

For det første peger fagprofessionelle på, at nogle borgere ikke benytter de kanaler, hvor information om aktiviteterne typisk formidles. I disse tilfælde har en direkte og personlig invitation været nødvendig for overhovedet at skabe opmærksomhed om tilbuddet.

For det andet viser erfaringerne, at det ikke alene handler om, hvordan invitationen bliver givet, men også om, hvem der giver den. Der er eksempler på, at invitationen er givet via telefonsamtaler, breve eller personlige henvendelser, men betydningen

har især ligget i, at invitationen kommer fra en person, borgeren har tillid til eller oplever som imødekomende. En projektleder fortæller, at relationen har haft stor betydning:

Den her relation, det gør et eller andet, er vi blevet opmærksomme på – i forhold til at få nogen ind, som måske står mere på grænsen i forhold til, om de har lyst til at tage det skridt. (Projektleder)

Det underbygger erfaringer med, at deltagerne især er ældre, der i forvejen har haft en tilknytning til civilsamfundsorganisationen.

For det tredje fremgår det, at opsøgende og personlige invitationer til borgere i særligt sårbare positioner ofte har krævet en mere omfattende indsats. Her har fagprofessionelle i flere projekter spillet en central rolle i at identificere, motivere og støtte borgerne frem mod deltagelse. En fagprofessionel beskriver denne indsats således:

Det er jo rigtig svært at finde deltagere, ikke også? Fordi den der målgruppe skal motiveres rigtig, rigtig meget (...) Fordi hvis man ikke kan komme ud af døren, så er det rigtig svært. (Fagprofessionel)

For det fjerde viser interviewmaterialet, at personlige invitationer også i nogle tilfælde er kommet fra frivillige eller andre borgere i lokalsamfundet. Der er eksempler på, at spontane og uformelle invitationer har haft betydning for borgernes deltagelse, hvilket peger på, at relationelle greb kan fungere som en vigtig indgang til fællesskaber. En deltager fortæller eksempelvis:

Og så blev jeg hijacket igen der nede i [navn på by]: 'Skal du gå med til sang?' 'Jamen. det skal jeg da', sagde jeg, selvom jeg egentlig ikke skulle. Fordi at jeg blev rigtig glad over, at de stod der i gangen og fik fat i mig. (Ældre deltager)

Samlet set er det en læring, at kommunikation og udbredelse af kendskab ikke alene handler om valg af kanaler og budskaber, men i høj grad også om relationer og tillid. Erfaringerne fra projekterne viser, at generel og målrettet kommunikation kan skabe opmærksomhed og tydelighed om aktiviteterne, men at personlig kontakt ofte er afgørende for at nå borgere uden eksisterende tilknytning.

2.3 Perspektiver for videreudvikling af princippet

Princip 1 har fungeret godt som et relevant afsæt for projekternes arbejde med målretning af aktiviteter. Projekternes erfaringer giver herudover grobund for at

præcisere og nuancere, hvordan princippet elementer kan forstås, nuanceres og anvendes i praksis.

Arbejdet med målgruppeafgrænsning kan med fordel forstås som en proces, hvor målgruppen løbende afstemmes i takt med øget viden om borgernes ønsker, behov og forudsætninger. Dette tydeliggør, at princippet fokus på målgruppeanalyse rækker ud over planlægningsfasen og ind i gennemførelsen af aktiviteterne.

Det er også en læring, at princippet opmærksomhed på vilkårene for aktiviteterne er væsentlig, da både afgrænsede og åbne fællesskabsformer bidrager med vigtige funktioner. Erfaringerne peger på, at det kan være en god ide at tydeliggøre, hvornår hvilken fællesskabsform er mest hensigtsmæssig, og det kan i nogle tilfælde være hensigtsmæssigt at bygge bro mellem det afgrænsede og åbne. Det er der enkelte af projekterne, der arbejder med.

Det er også en læring, at målrettet og ikke-stigmatiserende kommunikation i praksis ofte må suppleres af relationelle og opsøgende greb for at understøtte deltagelse blandt borgere uden forudgående tilknytning til civilsamfundsorganisationen.

Samlet set peger projekternes erfaringer på, at princip 1 med fordel kan anvendes som et dynamisk pejlemærke for arbejdet med målretning.

3 Princip 2: Gør det let for borgeren

Boks 3.1 Princip 2: Gør det let for borgeren

Ifølge princip 2 bør aktiviteterne være let tilgængelige for borgerne. Når tilbudene placeres tæt på, organiseres enkelt og foregår i trygge rammer, øges sandsynligheden for, at ældre deltager og fastholdes i fællesskabet.

Princippet understreger vigtigheden af at fjerne praktiske, økonomiske og sociale barrierer, der kan gøre det vanskeligt at deltage. Det kan fx ske ved at placere aktiviteter i nærmiljøet, tilbyde fælles transport, sikre gode adgangsforhold og tage godt imod nye deltagere. En tydelig information om tid, sted og indhold kan samtidig styrke trygheden og gøre det lettere for borgeren at blive en del af fællesskabet.

I dette kapitel analyserer vi, hvordan princip 2 er blevet omsat til praksis i de otte projekter, og hvilke erfaringer der har knyttet sig til arbejdet med at omsætte princip 2 i praksis. I afsnit 3.1-3.4 analyserer vi, hvordan projekterne har arbejdet med forskellige aspekter af det at gøre det let for borgeren, herunder transport, fysiske rammer, økonomi samt sociale aspekter og fællesskab. I afsnit 3.5 samler vi op på kapitlet ved at analysere perspektiver for videreudvikling af principperne.

3.1 Transport

Det er fælles for de otte projekter, at mange af deltagerne selv har sørget for transport til og fra aktiviteterne. Enten ved at gå, cykle, køre i bil eller ved at benytte offentlig transport. Nogle af deltagerne er blevet ledsaget, fx af fagprofessionelle, chauffører eller pårørende. Ud over personlig præference synes deltagernes transportform bl.a. at hænge sammen med den enkeltes ressourcer (fysisk og kognitivt), placeringen af aktiviteten i forhold til mulighederne for offentlig transport (stationer og stoppesteder) samt mulighederne for at blive transporteret på anden vis, herunder samkørsel og Flextrafik.

Det varierer mellem projekterne, hvorvidt interviewpersonerne vurderer, at der har været udfordringer forbundet med deltagernes transport til og fra aktiviteter. Denne forskel synes ikke overraskende til en vis grad at hænge sammen med målgruppens funktionsevne og netværk. Eksempelvis har nogle af deltagerne med nedsat fysisk funktionsevne, som transporterer sig i egen bil, oplevet udfordringer med trafikforhold og parkeringsmuligheder i umiddelbar nærhed af aktiviteterne.

Erfaringerne bekræfter princippet fokus på at gøre det let for borgerne og betoner, at udfordringsbilledet både kan hænge sammen med strukturelle forhold, såsom den lokale infrastruktur og kulturelle normer, fx en forventning om selvstændighed og ansvar for egen transport. Der kan også være tale om et samspil mellem forskellige typer af strukturelle forhold. En fagprofessionel i et af projekterne beskriver det på denne måde:

Noget, vi er blevet klar over, er, at i [X] Kommune, og måske også i andre lignende kommuner, er der en særlig kultur, fordi det offentlige [offentlig transport, red.] er så dårligt. Så det er bare er en kultur, hvor man kører og hjælper hinanden. (Fagprofessionel i kommune)

Citatet understreger, at man i tilrettelæggelsen og den løbende justering af projekternes aktiviteter bør være opmærksom på tilstedeværelsen og betydningen af sådanne strukturelle faktorer for deltagernes (opfattelse af) transport til og fra aktiviteter. En projektleder peger i den forbindelse på vigtigheden af på et tidligt tidspunkt i forløbet at være i dialog med den kommunale ældrepleje om målgruppens mobilitet lokalt, da der typisk er en kollektiv viden herom i kommunerne, jf. også kapitel 5 om princip 4 vedrørende samarbejde med ældreplejen.

Interviewene viser, at vurderingen af transportudfordringer ved deltagelse i projektets aktiviteter varierer mellem interviewpersoner *inden for samme projekt*. Således vurderer projektlederne i nogle af projekterne, at der generelt ikke har været udfordringer med deltagernes transport til og fra aktiviteter, mens andre interviewpersoner vurderer det anderledes. Det er derfor en læring, at det kan være væsentligt at samarbejde med relevante fagprofessionelle med kendskab til de respektive målgrupper, herunder at de forskellige perspektiver og erfaringer indgår i arbejdet med at tilrettelægge og foretage justeringer af aktiviteterne.

Projektlederne og de fagprofessionelle fortæller, at man i projekterne har tænkt over og arbejdet for at tage hensyn til deltagernes forudsætninger og muligheder for transport til og fra aktiviteter for at gøre aktiviteterne så tilgængelige for så mange som muligt. Det drejer sig bl.a. om transporttid, hvor man i mange tilfælde har tilstræbt at etablere tilbud i nærmiljøet. Det drejer sig også om mulighederne for at benytte offentlig transport og nærhed til stationer eller stoppesteder samt organisere fælles transport eller følgeskab, fx med pårørende, fagprofessionelle,

frivillige eller andre deltagere. I mange projekter har det desuden været nødvendigt at overveje adgangs- og parkeringsforhold, hvor deltagerne har haft behov for at benytte sig af en bil. Til eksempel peger en projektleder på, at man med vilje ikke har placeret projektets aktiviteter i et trafikknudepunkt i en større by eller en lokation med trafikale udfordringer, fx vejarbejde. I et af projekterne har man endvidere valgt at understøtte målgruppens muligheder for at forstå vilkårene omkring en Flextrafik-bevilling ved at vejlede mulige deltagere herom som led i fysiske oplæg om projektet. Ifølge projektlederen overvejes det på sigt at udarbejde digitalt kommunikationsmateriale herom i form af en online instruktionsvideo. Erfaringerne i de otte projekter bekræfter og nuancerer således princippet om, at det er væsentligt at gøre det trafikalt nemt for borgerne.

Ud over strukturelle forhold, såsom infrastruktur og kulturelle normer som omtalt ovenfor, har interviewene og vores observationer givet anledning til at pege på nedenstående **refleksions- og opmærksomhedspunkter**.

For det første peger flere interviewpersoner på, at transport til og fra aktiviteter ikke overraskende kan være en større barriere for deltagelse blandt borgere i sårbare positioner. Det kan fx være borgere, som lever isoleret og i begrænset omfang deltager i aktiviteter og fællesskaber. Eller borgere med fysiske eller kognitive udfordringer. Ifølge interviewpersonerne gælder det ikke mindst i områder, hvor det kræver, at man selv kan transportere sig i bil, fx i geografisk store kommuner eller i områder med utilstrækkelig kollektiv transport. Erfaringer fra projekterne viser, at selv små afstande kan blive nærmest uoverstigelige, hvis der ikke findes egnede transportmuligheder. Nogle af de fagprofessionelle peger desuden på, at nogle ældre har sværere ved at danne nye relationer og vedligeholde sociale kontakter, særligt når sygdom, nedsat funktionsevne eller fysisk svækkelse begrænser deres bevægelighed. For borgere i sårbare positioner kan transporten til aktiviteter derfor blive en barriere, der i praksis forhindrer dem i at deltage og dermed øger risikoen for social isolation og ensomhed. Derfor har man i projekterne generelt været særligt opmærksomme på denne delmålgruppe og lavet tiltag for at understøtte deres deltagelse, fx betalt kørselsudgifter eller rejseudgifter, jf. også afsnit 3.3.

For det andet er der en central erfaring på tværs af projekterne, som bestyrker og udbygger princip 2's pointe om at placere tilbud "tæt på". Vigtigheden af at etablere lokale tilbud, så aktiviteter foregår i målgruppens nærmiljø uden store transportafstande. Ikke mindst for at øge mulighederne for, at borgere i sårbare positioner kan deltage i de fællesskabende aktiviteter. Af forskellige årsager har det ikke været muligt at lave tilbud i lokalmiljøet i alle projekter. Til eksempel har det i et af projekterne ikke været muligt at finde ledige og egnede lokaler i et bestemt område. I et andet tilfælde var der for få deltagere i målgruppen i det pågældende lokalområde i forhold til at etablere et bæredygtigt lokalt tilbud. I relation til sidstnævnte er det en læring, at det kan være relevant at overveje målgruppeafgræns-

ningen for at understøtte et tilstrækkeligt deltagergrundlag, jf. også kapitel 2, eller at etablere samarbejde med andre organisationer med sammenlignelige målgrupper, jf. også kapitel 5 om samarbejder.

3.2 Fysiske rammer

Det varierer, hvilke fysiske rammer projekternes aktiviteter har fundet sted i. Nogle aktiviteter er blevet afholdt inde, andre ude. Andre er foregået i de deltagende organisationers egne lokaler, endnu andre har udspillet sig i lånte eller lejede lokaler eller i det offentlige rum. Nogle aktiviteter har indebåret et højt fysisk aktivitetsniveau blandt deltagerne, mens andre er blevet gennemført med et lavt fysisk aktivitetsniveau. Det har stillet forskellige krav til de fysiske rammer. I projekterne har man derfor gjort sig en del overvejelser om og erfaringer med, hvordan man bedst muligt kunne indrette de fysiske rammer omkring aktiviteterne for at optimere deltagelsen for borgere i målgruppen og skabe trygge, inkluderende fællesskaber.

Interviewene med projektlederne viser, at det bl.a. har handlet om at tage hensyn til målgruppens behov i relation til:

- adgangsforhold (fx indgange, trafikale forhold og parkering)
- horisontal og vertikal adgang, dvs. bevægeligheden inde i bygningen (fx gangarealer og elevatorer)
- orientering og det at finde vej (fx skiltning samt guidning og betjening)
- indretning og brug af rum, dvs. rummets funktioner samt inventarets placering og udformning (fx bordbredde, plads til kørestole eller ganghjælpemidler, fleksible møbleringsløsninger)
- sansemiljø (fx belysning, akustik samt visuel ro og overskuelighed).

Det er således en læring, at projekternes erfaringer bekræfter, nuancerer og udbygger princippet om at berøre de forskellige tilgængelighedstemaer med afsæt i målgruppens karakteristika og formålet med aktiviteten.

På tværs af de otte projekter viser erfaringerne, at de fysiske rammer overordnet set har matchet formålet med projekternes aktiviteter og målgruppens behov og ønsker. Citaterne nedenfor illustrerer dette.

Det fysiske rum, hvor vi danser, det er et fantastisk sted. Altså, det er faktisk det bedste sted, tænker jeg. Og alle siger: 'Wow' – altså når vi spørger ind til stedet. Der er jo ikke vinduer og modlys, hvilket gør, at man kan se

hinanden, ligegyldigt hvor man er i rummet. Der kommer kun lys ind fra vinduer i loftet, hvorfor alle siger: 'Det er ligesom at komme i paradís.' (Frivillig)

Der er bibliotekerne jo også en gave fra starten; de har en ordentlig tilgængelighed som udgangspunkt. Så den fysiske tilgængelighed er jo på plads hos dem, kan man sige. (Projektleder)

Interviewene og vores observationer viser samtidig eksempler på, at det ikke altid er lykkedes at skabe optimale fysiske rammer omkring aktiviteterne. Eksempelvis valgte man i et af projekterne at kombinere fysisk aktivitet med social interaktion ved at gennemføre en "walk and talk" med deltagerne i centrummet af en større dansk by. Aktivitetens placering i et travlt byrum viste sig dog at skabe udfordringer for deltagerne, som havde større brug for struktur, forudsigelighed og rolige omgivelser. Projektlederen, de frivillige og deltagerne besluttede derfor i fællesskab at fortsætte aktivitetsgangene i de lokaler, de havde til rådighed, samt at skabe mulighed for, at deltagere på eget initiativ kunne arrangere gåture –for dem, der havde lyst. Et andet eksempel er, at man i et projekt i starten ikke lykkedes med at skaffe et lokale i stueetagen nær hovedindgangen, men i stedet måtte placere aktiviteten på 1. sal, hvor der kun var adgang via trapper. Her lykkedes det dog projektlederen senere at flytte aktiviteten til et lokale i stueetagen, hvilket lettede tilgængeligheden for deltagerne.

Samlet set er det en læring, at det er nødvendigt at skabe imødekommende og trygge fysiske rammer, der tager højde for målgruppens (forskellige) behov, ønsker og ressourcer samt formålet med aktiviteten. Det handler ikke kun om grundlæggende tilgængelighedsspørgsmål såsom adgang til bygningen, toiletforhold og elevatorer, men også om mindre detaljer, såsom afskærmningsmuligheder (fx at kunne lukke en dør), den sanselige atmosfære i rummet (fx pels på stolene og rolig belysning) og inventarets udformning (fx bordbredde). Til eksempel fortæller en frivillig om behovet for en hensigtsmæssig indretning af lokalet på denne måde:

Dette lokale var indrettet lige præcis til formålet. Der var 2-3 borde, som jeg husker det, og nogle gode stole med sådan noget skind på. Det var meget imødekommende og venligt. Det var faktisk et godt lokale. Og ældre mænd, vi behøver ikke at have højt til loftet og kigge ud. Det var en lille smule institutionspræget, det andet [andre lokaler i samme bygning, red.]. Det her, det er jo en hule, som man kan være i. (Frivillig)

Flere interviewpersoner peger endvidere på vigtigheden af aktuelle og præcise beskrivelser af de fysiske forhold omkring aktiviteterne for at skabe tryghed og forudsigelighed for deltagerne. For eksempel fremhæver en projektleder behovet for tydelig og nøjagtig vejledning om trafikforhold og parkeringsmuligheder og om

placeringen af et lokale på lokationen for aktiviteten. Denne læring kvalificerer punkten i princip 2 om vigtigheden i at beskrive tid og sted for aktiviteter tydeligt i informationsmaterialet og kobler god vejledning med tryghed og forudsigelighed blandt deltagerne.

3.3 Økonomi

Som udgangspunkt har deltagelse i projekternes aktiviteter været gratis, om end nogle af aktiviteterne har involveret en mindre egenbetaling, fx til forplejning og ophold i forbindelse med overnatning på kursussted.

Både deltagere og frivillige har som udgangspunkt selv afholdt eventuelle transportudgifter, fx kørselsudgifter eller rejseudgifter i forbindelse med offentlig transport. Det fremgår dog af interviewene med projektlederne, at denne hovedregel er fraveget i enkelte tilfælde, fx for at motivere bestemte deltagere, typisk borgere i varierede sårbare positioner, til at deltage i aktiviteter.

Det fremgår af interviews, at økonomi ikke har været en barriere for de borgere, der har valgt at deltage i aktiviteterne. Det hænger til dels sammen med, at aktiviteterne som hovedregel har været gratis at deltage i, men for mange af deltagerne skyldes det også, at eventuel egenbetaling, fx udgifter til transport eller forplejning, ikke har påvirket deres ønske om at deltage i aktiviteterne og fællesskaberne. En deltager formulerer det på denne måde:

Transporten ind til [lokation, red.], den vil jeg ikke søge nogen steder om at få betalt. Jeg er sikker på, hvis jeg skriver til [organisation, red.], så vil jeg godt kunne få den dækket, men det vil jeg simpelthen ikke udsætte dem for. Det er jo medlemmernes penge. [...] Og så vil jeg sige, så længe jeg har råd til at betale min egen transport til sådan et arrangement som det her, så gør jeg det gerne. (Ældre deltager)

Vi kan imidlertid ikke vurdere, om en eventuel egenbetaling har udgjort en barriere for deltagelse, da datagrundlaget udelukkende omfatter borgere, der har deltaget i aktiviteterne. Vi har ikke interviewet borgere, som har fravalgt deltagelse, og projektlederinterviewene giver heller ikke indsigt i dette spørgsmål.

Nogle af deltagerne gør opmærksom på, at eventuel yderligere egenbetaling efter projektperiodens udløb muligvis kunne påvirke deres beslutning om fortsat deltagelse i aktiviteterne. For nogle af deltagerne har det altså betydning, hvis de både skal betale for at deltage i en aktivitet og for den transport, som kræves i forbindelse med aktiviteten. I enkelte projekter har projektlederne derfor indført bruger-

betaling allerede fra start. Ifølge projektlederne skal dette forhindre frafald, når projektets aktiviteter ikke længere finansieres af de statslige puljemidler.

Der er forskellige behov i relation til økonomi. Nogle ældre vil og kan betale selv, andre vil overveje ikke at deltage, hvis egenbetalingen sættes op.

3.4 Sociale aspekter og fællesskab

Ud over transport, fysiske rammer og økonomi har de otte civilsamfundsorganisationer skullet tage udgangspunkt i den del af princip 2, som handler om at sikre rummelighed, tryghed og inklusion i fællesskaberne og de sociale relationer.

Vores datamateriale bekræfter vigtigheden af at fokusere på et godt værtskab som et element i at skabe tryghed og inklusion, da dette kan have betydning for, om især ældre i mere sårbare positioner deltager i sociale aktiviteter. Vi ved fra forskning, at usikkerhed, ensomhed og funktionsnedsættelser kan gøre det vanskeligt at møde op og indgå i fællesskaber, også når aktiviteterne formelt og praktisk er gjort tilgængelige (Sundhedsstyrelsen, 2021; Pedersen & Swane, 2024). Værtskab indebærer bl.a. at tage imod nye deltagere, skabe trygge rammer og støtte kontakten mellem deltagerne (Sundhedsstyrelsen, 2021; Espersen et al., 2018b).

Det fremgår af den indsamlede data, at man på tværs af projekterne har gjort sig bestræbelser på at skabe aktiviteter og fællesskaber, hvor alle deltagere føler sig velkomne og inkluderede. Værdien af at sikre en god velkomst og et inkluderende fællesskab for alle i arbejdet med at afhjælpe ensomhed og funktionstab blandt ældre – også i et langsigtet perspektiv – er især blevet understreget af projektlederne. En projektleder udtrykker det på denne måde:

Så det med at følge på vej og følge ind i lokalet og hilse på, og 'kom og sæt dig ned, og hvor er det dejligt at se dig igen'. Det har vi snakket meget om. (Projektleder)

Nogle af interviewpersonerne tilkendegiver dog, at der i begrænset omfang har været drøftelser af eller overvejelser om disse aspekter af tilgængelighed, og at disse forhold muligvis kunne have været tillagt større vægt i projekterne. At dette element i tilgængelighedsspørgsmålet ikke har fyldt mere i nogle af projekterne, hænger ifølge interviewpersonerne bl.a. sammen med, at deltagerne – og de frivillige – sammen har fundet løsninger på eventuelle udfordringer i fællesskaberne og de sociale relationer undervejs. Læringen er således her, at sådanne udfordringer godt kan håndteres uden at skabe større vanskeligheder.

Vores analyse af data viser, at der synes at være både fællestræk og forskelle ved den måde, man i projekterne har arbejdet med de sociale aspekter, herunder at forebygge og håndtere eventuelle udfordringer. Fælles for flere af projekterne er, at frivillige, projektmedarbejdere og fagprofessionelle som udgangspunkt har anlagt en spørgende og lyttende, men ikke-rådgivende tilgang i relationsarbejdet med deltagerne. Ifølge de interviewede har det bl.a. været med til at styrke deltagerens egen oplevelse af kompetence og handlekraft (evt. empowerment), opbygge tillid og ligeværdighed mellem parterne samt give en bedre forståelse af borgerens situation, herunder behov, ønsker og ressourcer.

Et andet fællestræk ved projekterne er, at civilsamfundsorganisationerne – om end på forskellig vis – har understøttet de frivillige i arbejdet med at sikre rummelighed, tryghed og inklusion i fællesskaberne og aktiviteterne. Det har de bl.a. gjort ved at:

- give mulighed for sparring med eller supervision fra projektlederen, fagprofessionelle eller andre frivillige
- udarbejde eller uddele eksisterende håndbøger eller manualer
- afholde undervisning eller kompetenceudviklingsforløb
- stille andre redskaber til rådighed (analoge og digitale)
- understøtte og værdsætte de frivilliges interne netværk og fællesskab.

Eksempelvis har man i Danske Døves Landsforbunds projekt 'Lev Godt' etableret en gruppe på sociale medier, hvor det har været muligt for de frivillige at erfaringsudveksle og sparre med hinanden om indsatsen.

Hvordan civilsamfundsorganisationerne har arbejdet med at forberede de frivillige på deres opgaver og deres rolle i aktiviteterne synes bl.a. at hænge sammen med, hvordan organisationerne i øvrigt støtter, motiverer og leder frivillige og de frivilliges tilknytning til den enkelte organisation. Eksempelvis har de frivillige i Det Nationale Sorgcenters projekt 'Fællesskaber for mænd over 65, som har mistet en ægtefælle' haft mulighed for at modtage supervision af en psykolog og deltage i opfølgende samtaler med projektlederen fra gang til gang (aktivitet ca. hver anden uge).

Samtidig viser vores data, at behovet for at forberede de frivillige på opgaver og roller har varieret fra projekt til projekt og fra aktivitet til aktivitet, hvilket bl.a. hænger sammen med målgruppens karakteristika, indholdet af aktiviteterne, frivilligkulturen i den konkrete civilsamfundsorganisation, den demokratiske organisering

(eller mangel på samme)⁵ samt de frivilliges eksisterende sociale, faglige og erfarings-baserede kompetencer og motivationer. Eksempelvis fortæller en frivillig i ADHD-foreningens projekt 'ADHD 65+', at vedkommende har en relevant faglig uddannelse og erfaring, hvilket har betydet, at den frivillige har haft oplevelsen af at være godt rustet til at håndtere målgruppens behov og ønsker. Et andet eksempel stammer fra endnu et frivillig-interview, hvor det påpeges, at en af de frivillige via en evne til uformel samtale ("snakkesalighed") har været i stand til at kommunikere med og tilbyde socialt samvær med ældre, som ofte manglede sprog og havde reducerede kognitive evner. Et tredje eksempel er i Det Nationale Sorgcenters projekt 'Fællesskaber for mænd over 65, som har mistet en ægtefælle', hvor de frivillige er ældre mænd, der selv tidligere har mistet en ægtefælle, men er et sted i deres egen sorg, hvor de kan rumme og støtte andre mænd i deres sorg. Deltagerne kan her spejle sig i og identificere sig med de frivilliges erfaringer. I nogle projekter er det altså især de frivilliges faglige frem for erfaringsbaserede viden eller personlige berørthed⁶, der vurderes relevant – og vice versa.

Samlet set er det en læring, at de frivillige er med til at skabe rummelighed, tryghed og inklusion i aktiviteterne og fællesskaberne på forskellige måder. Nogle har relevante erfaringer selv, andre "bliver klædt på". Erfaringerne viser samtidig, at indsatsen med at forberede de frivillige kan gribes an på forskellige måder, og at forskellige kompetencer og viden kan være relevante i forskellige sammenhænge.

Projekternes læring i arbejdet med at sikre tryghed og inklusion i sociale fællesskaber har desuden givet anledning til at pege på nogle **refleksions- og opmærksomhedspunkter**, der kan være relevante læringspunkter.

For det første er der blandt projektledere og fagprofessionelle forholdsvis stor enighed om, at de frivilliges indsats har været afgørende for arbejdet med at skabe tryghed og inklusion samt fremtidig deltagelse i projekternes fællesskaber og aktiviteter. Enten i kraft af deres faglige eller erfaringsbaserede kompetencer og viden. En fagprofessionel udtrykker det på denne måde:

Jeg vil sige, når man sidder ved et bord, og man er flere, der har svært ved det [finde sange i sangbog, red.], så er det igen den der rolle, som frivillige også kan have i at være opmærksomme. Det fungerer rigtig godt. Der var en frivillig, der lige gik rundt og fik kigget: 'Har alle set, der er en kaffevojn overhovedet?'. Hvor man lige fik hjulpet den, der måske er

⁵ Den demokratiske organisering (eller mangel på samme) angiver, i hvor høj grad aktiviteterne og samværet er deltagelsesdemokratiske og tager udgangspunkt i deltagerens og de frivilliges egne behov og problemstillinger frem for alene i projektledernes eller faglige hensyn.

⁶ Personlig berørthed betyder, at frivillige har en personlig erfaring, der er udgangspunktet for deres engagement. Det kan være en sygdom, et tab, en særlig interesse eller en særlig målgruppe, som de har erfaringer med i deres eget eller deres nærmestes liv, og som har betydet, at de engagerer sig frivilligt netop på det konkrete område: For eksempel har næsten alle frivillige i Kræftens Bekæmpelse haft en personlig berøring med kræft, enten personligt eller blandt nærmeste pårørende (Espersen et al., 2025b).

gangbesværet med at få koppen med. Det er også bare det der, at de frivillige kunne bidrage rigtig fint ind i, at alle havde en bedre oplevelse med småting også, som bare kan fylde rigtig meget. Så er det ikke en lille ting, hvis du ikke kan finde sangen i sangbogen, for så kan du ikke være med. Og så kan man hurtigt føle sig udenfor. Det der med at blive taget godt imod og føle, man får den hjælp, mens man er der, så man også kommer næste gang. Og der tror jeg igen, det der med hele det frivillige ind i det, har en stor betydning. (Fagprofessionel i kommune)

For det andet fremhæver flere interviewpersoner, at deltagernes mulighed for at spejle sig i andre deltagere eller frivillige, dvs. genkende noget af sig selv i en anden person, spiller en væsentlig rolle i arbejdet med at skabe et trygt og inkluderende miljø omkring aktiviteterne. Det understreger værdien af den erfaringsbaserede viden hos de frivillige.

For det tredje viser erfaringer fra nogle af projekterne, at gruppestørrelse kan have en betydning for gruppedynamikken og nogle deltageres tryghed og trivsel i aktiviteterne. Her peges der hovedsageligt på, at grupperne kan blive for store, og at dette kan hæmme trygheden og deltagelsen i aktiviteterne.

For det fjerde peger nogle interviewpersoner på vigtigheden af, at de frivillige før, under og efter aktiviteten forsøger at interagere med deltagerne. Dels for at modvirke lukkede grupper blandt de frivillige, dels for at være i dialog med deltagerne om behov og ressourcer og eventuelle behov med henblik på potentielt at justere aktiviteter, dels for at understøtte, at de gode sociale relationer etableres og oprettholdes.

For det femte viser vores datamateriale, at flere af deltagerne har været afhængige af hjælp eller støtte for at kunne deltage i aktiviteterne. Støtten kan vedrøre både transport til og fra aktiviteten og selve deltagelsen. Nogle af de interviewede peger på, at hjælp og støtte – samt pårørendes og hjælperes tilstedeværelse i rummet – har været hæmmende i forhold til at skabe sociale relationer og indgå i fællesskabet, mens det for andre har været understøttende. I den forbindelse fremhæver nogle, at en større grad af hjælp og støtte fra pårørende eller fagprofessionelle under aktiviteten kunne have skabt større tryghed og samtidig fungeret som bro mellem aktiviteterne i projekterne og hverdagslivet i øvrigt.

3.5 Perspektiver for videreudvikling af princippet

De otte civilsamfundsorganisationer har med afsæt i princip 2 arbejdet aktivt med at gøre det let for borgerne at deltage i projekternes aktiviteter. Det har de gjort på

forskellig vis og med forskellig prioritering af de forskellige elementer i princip 2. Det er en (bekræftende) læring, at det er vigtigt både at have fokus på praktiske forhold vedrørende transport, fysiske rammer og økonomi og på sociale aspekter i relation til fællesskab og sociale relationer. For borgere i sårbare positioner er det især sociale relationer og netværk samt følgeskab og tryghed, der er afgørende.

Projekternes arbejde med at omsætte princip 2 i praksis viser samtidig, at der er aspekter af det at gøre det let for borgeren, som kan supplere de eksisterende anbefalinger. Det handler bl.a. om vilkår for til- og afmelding til aktiviteter. I flere af interviewene er det en læring, at det at kunne deltage i en aktivitet uden bindende tilmelding kan reducere barriererne for deltagelse. Betydningen af en lav adgangsbarriere beskrives bl.a. på denne måde:

Vi har også prøvet at sørge for, at der ikke er for mange barrierer i forhold til tilmelding, så det bliver forholdsvis nemt at tilmelde sig. [...] Man kan egentlig ringe eller sende en mail, eller hvad det nu må være, og så lige komme i kontakt med [navn, red.] eller mig. [...] Hvis man kigger på det der første skridt, hvordan kan vi prøve ikke at gøre det til et alt for stort skridt, man skal tage? Så man ikke behøver at melde sig til de næste 3 måneder eller et helt forløb. Vi håber, at man har lyst til at komme igen, men det er ikke på den måde, at man forpligter sig. (Projektleder)

Der er således både erfaringer, der bekræfter indholdet af princip 2 om at gøre det let for borgeren, og erfaringer, der kvalificerer, videreudvikler og nuancerer princip 2.

4 Princip 3: Skab meningsfulde aktiviteter

Boks 4.1 Princip 3: Skab meningsfulde aktiviteter

Ifølge princip 3 er det vigtigt, at deltagere oplever, at aktiviteterne er meningsfulde, og her fremhæves inddragelse af borgernes egne ønsker, erfaringer og behov som centralt. Meningsfuldhed knyttes bl.a. til oplevelsen af at bidrage, indgå i fællesskaber, opbygge relationer og udvikle nye færdigheder. Princippet lægger vægt på tidlig inddragelse, fleksibilitet, variation i roller med formål om at skabe aktiviteter, som deltagerne engagerer sig aktivt i, og som motiverer til fortsat deltagelse.

I dette kapitel analyserer vi, hvordan princip 3 er omsat i praksis i de otte projekter, og hvilke erfaringer der knytter sig til arbejdet med at skabe meningsfulde aktiviteter gennem inddragelse. Med afsæt i deltagernes perspektiver belyser vi i afsnit 4.1 forskellige aspekter af oplevet meningsfuldhed, mens vi i afsnit 4.2-4.4 analyserer deltagernes muligheder for indflydelse på aktiviteterne og skift i roller. I alle tre afsnit undersøger vi, hvordan disse forhold har præget deltagernes oplevelse af meningsfuldhed. Kapitlet afrundes i afsnit 4.5 med en analyse af perspektiver for videreudvikling af princippet.

4.1 Meningsfulde aktiviteter

Interviewmaterialet viser, at mange borgere har oplevet det som meningsfuldt at deltage i projekternes aktiviteter.⁷ Det er dog et gennemgående træk, at meningsfuldhed først og fremmest har knyttet sig til at være sammen med andre i et inkluderende, trygt og rummeligt fællesskab. Dette er også beskrevet i kapitel 2 om åbne og afgrænsede fællesskaber.

⁷ Begrebet meningsfuldhed forstås i denne sammenhæng som kontekstuel og tillægges forskellig betydning afhængigt af den enkelte informants egen forståelse.

Flere af de interviewede deltagere beskriver, at det er meningsfuldt at være sammen med mennesker, de kan lide, og som opleves som imødekommende, venlige eller omsorgsfulde.

På tværs af projekterne kan vi se, at det sociale fællesskab har været en central drivkraft for at deltage og et vigtigt udgangspunkt for, at det over tid opleves som meningsfuldt at komme igen. En frivillig i Alzheimersforeningens projekt 'Hjernesund i lokale fællesskaber' sætter ord på, hvordan han ser glæden ved samværet med de andre komme til udtryk blandt deltagerne:

Og så kan man se, hvordan de stråler, når der kommer nogle af de andre, og de hilser på hinanden. Og ja, så begynder snakken stille og roligt at gå.
(Frivillig)

For mange deltagere knytter meningsfuldheden sig også til aktivitetens indhold – fx glæden ved at synge, bevæge sig eller få ny viden. En deltager fortæller, hvorfor det er meningsfuldt for hende at deltage i Tobaksgaardens projekt 'Sammen Gennem Musikken' og de konkrete sangfællesskaber i Assens:

Jamen, jeg bliver jo glad indeni. Jeg bliver glad i låget. Og jeg bliver glad for at synge højskolesange og nye sange. (Ældre deltager)

Meningsfuldheden opstår også for nogle i at styrke færdigheder eller blive bedre til at mestre udfordringer, der knytter sig til deres sygdom. En deltager siger:

Du sidder og koncentrerer dig om noget, og den glæde, du kan få ud af det. Jeg kan jo selv personligt mærke, at det er rigtig godt for min finmotorik i hænderne at lave det håndarbejde. (Ældre deltager)

Det er en læring på tværs, at glæden ved aktiviteten hænger tæt sammen med, at den er tilrettelagt, så alle kan være med på deres egne præmisser. Det kan fx være muligt først at lytte, før man synger, se på, før man spiller med, eller deltage praktisk uden at behøve at være med på andre måder. Når aktiviteten rummer forskellige måder at være med på, opleves den som meningsfuld.

Interviewmaterialet peger ikke på entydige sammenhænge mellem bestemte former for inddragelse og oplevet meningsfuldhed. Deltagernes oplevelser viser derimod, at meningsfuldhed kan opstå på forskellige måder og under forskellige vilkår. På tværs af projekterne er det dog en gennemgående læring, at indflydelse og fleksible deltagelsesmuligheder har stor betydning for, at aktiviteterne opleves som meningsfulde.

4.2 Indflydelse på rammer og indhold

Ifølge princip 3 kan det være en fordel, at deltagere inddrages tidligt i planlægnings- og udviklingsfasen, da dette kan styrke relevans, ejerskab og oplevelsen af meningsfuldhed. På tværs af de otte projekter viser evalueringen imidlertid, at dette princip kun i begrænset omfang er blevet omsat til praksis i udviklingsfasen. Kun ét projekt har inddraget potentielle deltagere fra begyndelsen.

Interviewmaterialet giver ikke et entydigt svar på, hvorfor tidlig inddragelse ikke har været prioriteret i de fleste projekter. Projektlederne fortæller dog i interview, at nogle praktiske omstændigheder, herunder i særdeleshed, at man har oplevet et behov for, at der skulle være noget relativt konkret at invitere til, har haft betydning. Inddragelse i en åben udviklingsproces, hvor hverken aktiviteterne form, indhold eller målgruppe endnu var tydeligt afgrænset, blev af de fleste ikke set som en mulighed. Flere projektledere peger samtidig på, at dette også hænger sammen med puljens rammer, hvor aktiviteterne skulle beskrives relativt konkret i ansøgningen. Erfaringerne peger dermed på, at mulighederne for tidlig deltagerinddragelse ikke alene har været et spørgsmål om prioritering, men også om de strukturelle og praktiske vilkår, som projekterne har været etableret under.

Samtidig viser erfaringerne, som beskrevet i kapitel 2 om målgruppeafgrænsning, at målgruppeforståelsen i flere projekter har ændret sig i takt med gennemførelsen af aktiviteterne. Selvom der indledningsvist blev arbejdet med målgruppeafgrænsning, blev forståelsen af deltagernes behov justeret løbende, hvilket også har haft betydning for mulighederne for tidlig inddragelse. Dette er også analyseret i kapitel 2.

I praksis har dette betydet, at projektledere – ofte i samarbejde med fagprofessionelle og frivillige – har truffet indledende valg om aktiviteterne indhold og rammer med afsæt i faglig viden og erfaring, mens deltagerindflydelsen i højere grad er sket i selve udførelsen af aktiviteterne. På tværs af projekterne har deltagerne haft mulighed for løbende at påvirke indhold og rammer, dog i forskelligt omfang. Det skal dog bemærkes, at de konkrete aktiviteter og projekter flere steder er udviklet med baggrund i erfaringer med borgernes ønsker og behov. Disse har dog ikke været direkte involverede i processen.

4.2.1 Indflydelse i aktiviteterne

I enkelte projekter har indflydelsen undervejs været relativt begrænset, eksempelvis i manualbaserede forløb, hvor indholdet var fastlagt på forhånd. Her har deltagerne primært haft mulighed for at påvirke gennemførelsen af aktiviteterne, men ikke indholdet. I andre projekter har der været større fleksibilitet, og planer kunne justeres undervejs på baggrund af deltagernes ønsker, behov og idéer. En deltager fortæller

her om, hvordan vedkommende oplever, at en korleder i et sangfællesskab lykkes med dette:

Hun gør folk trygge, men samtidig så giver hun dem også nogle små udfordringer og sådan noget. Alt efter, hvad hun fornemmer, at det publikum, der er den dag, kan bære eller kan tage eller sådan noget. (Ældre deltager)

Samtidig peger enkelte deltagere på, at begrænsede indflydelsesmuligheder har betydet, at aktiviteter ikke i tilstrækkelig grad har matchet deres interesser eller behov. Det er en tværgående læring, at det er betydningsfuldt for oplevelser af meningsfuldhed, at deltagerne oplever reel indflydelse på aktiviteterens indhold.

Det er også en læring, at det er væsentligt, at indflydelse er en mulighed og ikke en forventning. I et projekt kunne deltagerne efter et faciliteret forløb vælge, om de ville fortsætte som selvkørende gruppe. For nogle bidrog dette til ejerskab og motivation, mens det for andre blev oplevet som et pres. En deltager siger:

Måske lå der også for stort pres i det der med, at vi havde 50.000 kroner, og det skulle bruges fornuftigt og så videre. Det kunne godt være, altså ... Det kunne godt være for diffust i det hele taget, altså. (Ældre deltager)

Samlet set er det en læring, at tillid og tryghed er afgørende for, om indflydelse opleves som meningsfuld. Det kan ikke på forhånd fastlægges, hvornår og i hvilket omfang deltagere ønsker indflydelse, hvilket understreger behovet for en fleksibel og responsiv praksis.

4.2.2 Opfølgning på aktiviteter og indflydelse

I alle projekter er der blevet arbejdet med systematisk opfølgning af deltagernes oplevelser gennem fx spørgeskemaer eller interviews med deltagere. Projektlederne fortæller, at disse greb er blevet brugt til at indsamle erfaringer, så aktiviteterne har kunnet blive justeret løbende. I nogle projekter er aktiviteterne blevet justeret løbende, mens de systematiske opfølgninger i andre primært har fået en betydning for kommende deltagere. Flere projektledere peger dog på, at disse formaliserede evalueringsgreb også har nogle udfordringer; fx at det kan opleves som forstyrrende eller trættende for deltagerne:

Men altså, vi har jo ikke været interesserede i at skulle udtrætte dem med alle mulige ting. Altså sådan, vi har jo egentlig faktisk ønsket, at det, vi egentlig gerne ville se, var, at de havde mødestabilitet, og at de deltog, når aktiviteterne kørte. Det var egentlig de to ting, vi synes, var det allervigtigste, og om de hyggede sig, når de fik kaffe og kage. (Projektleder)

Projektledere fortæller også, at det har været vanskeligt at sikre anonymitet i interview- og spørgeskemadata, og enkelte projektledere nævner, at spørgsmål om ensomhed eller tab kan virke forstyrrende eller afskrækkende for deltagerne.

På baggrund af de erfarede udfordringer med systematisk opfølgning har projektledere valgt enten at erstatte, nedjustere eller supplere den systematiske opfølgning med uformelle tilgange til opfølgning på aktiviteter. På tværs af projekterne fortæller projektlederne, at disse ændrede tilgange har givet dem relevant viden, som har dannet grundlag for videreudvikling eller justering af de eksisterende aktiviteter. I relation til dette fortæller flere projektledere, at de har haft god succes med løbende temperaturmålinger i fællesskabet. Enten ved at de selv er kommet på besøg og har været lyttende og opmærksomme eller ved, at de har taget temperaturen på fællesskabet gennem dialog med frivillige. Det er i den forbindelse en læring, at det i nogle tilfælde har været nødvendigt for at sikre, at deltagernes input kunne bruges til at lave de nødvendige tilpasninger undervejs, så selv samme deltagere kunne få et meningsfuldt udbytte af aktiviteterne.

En anden fordel ved den uformelle tilgang er, at man i mindre grad risikerer at "ramme ved siden af" deltagerne, ikke aflæse, om de har lyst til at blive forstyrret eller komme til at formalisere et uformelt rum. En projektleder siger:

Hvis det sådan bliver for formelt (...), så kan det på en eller anden måde skræmme nogle væk, fordi de tænker, hvad er nu det for noget, (...) jeg tror, det er meget godt bare at være nysgerrig. (Projektleder)

Det er således en læring, at forskellige former for selvevalueringsaktiviteter kan skabe rum for afgørende indflydelse og læring, men også kan tilrettelægges, så de forstyrrer uformelle rum.

4.3 **Fleksible roller og variation i aktiviteter**

På tværs af projekterne har flere aktiviteter været tilrettelagt med henblik på at skabe rammer, hvor deltagerne kunne deltage på forskellige måder og i forskelligt tempo. I aktiviteter, hvor deltagerne samledes om et fælles tredje – såsom sang, dans, bordtennis eller madlavning – er der arbejdet med at gøre det muligt at være en del af fællesskabet uden på forhånd at skulle tage ordet, præstere eller være synlig. Erfaringerne peger på, at denne variation i deltagelsesformer har været afgørende for, at flere deltagere overhovedet kunne deltage i aktiviteterne. At man kan deltage både passivt og aktivt.

De frivillige har på tværs af projekterne spillet en central rolle i at etablere og fastholde disse fleksible rammer, jf. også kapitel 3. De har bl.a. arbejdet bevidst med at signalere, at deltagelse kan tage mange former, og at engagement kan variere fra gang til gang. En frivillig i et bordtennisfællesskab beskriver eksempelvis, hvordan han rammesætter forløbet med fokus på, at alle kan være med på egne præmisser:

Det skal være et trygt sted. Det er vigtigt for dem [deltagerne]. Og så er der nogle, der jo gerne vil bevæge sig meget. Så jeg har prøvet lige at strikke træningen sammen. Det er det med at finde ud af, at der er måske nogle, der kan mere med en bold end andre. Og andre kan ikke (..) Og så er der også nogle, hvor det er vigtigt, at der er kaffe. At der er tid til at snakke. (Frivillig)

Denne form for rammesætning har bidraget til at sænke tærsklen for deltagelse og skabe tryghed i fællesskabet.

De frivillige har også fungeret som rollemodeller for deltagelse ved selv at vise, at man kan være en del af fællesskabet uden at skulle gøre tingene på en bestemt måde. Denne tilgang har skabt tryghed og grobund for forskellige deltagelsesformer. En frivillig i et dansefællesskab fortæller:

Det, vi tre så har gjort, det er, at vi har taget rollen som rollemodeller over for dem. Altså, hvordan det ligesom kunne gøres, fordi de var jo sådan lidt, er det virkelig sådan, det skal være? De synes, det måske virkede lidt fjollet, hvor vi var nødt til at sige, at det er jo også en del af det at kunne danse og bevæge sig frit. Og så fik de nok øjnene op for det. Altså, det var en øjenåbner for dem. Og så er de bare blevet mere og mere nysgerrige og har prøvet sig frem hen ad vejen. (Frivillig)

I flere projekter viser interviewmaterialet, at nogle deltagere over tid har bevæget sig fra mere passive og tilbagetrukne deltagelsesformer mod mere aktiv deltagelse, eksempelvis ved at tage ordet eller dele personlige erfaringer. I enkelte projekter er denne bevægelse blevet understøttet gennem strukturerede samtaler med klare rammer for taletid. Deltagerne beskriver, at sådanne rammer kan gøre det lettere at dele svære emner, bl.a. fordi de skaber ro og opleves som retfærdige. En deltager siger:

Altså, vi har nogle runder, hvor vi ligesom har så og så lang tid. Og det er han rigtig god til at holde, så vi ikke bare bliver ved med at snakke (...) han [projektleder] gør det simpelthen på sådan en pæn måde, at man respekterer det, der bliver sagt. Og man respekterer hinanden. Og det er ikke noget med, at 'du kan jo bare gøre sådan'. Nej, det gør man ikke. Man lader den tale, som har taletid. (Ældre deltager)

Samtidig peger interviewmaterialet på, at bevægelser fra passiv til mere aktiv deltagelse også er opstået i uformelle sammenhænge, eksempelvis i pauser eller over kaffe. Her har samtaler om hverdagsliv og fælles oplevelser i flere tilfælde bidraget til at opbygge fortrolighed, som ikke nødvendigvis var knyttet til de planlagte aktiviteter. De frivilliges opmærksomhed på stemninger og gruppedynamikker har i disse situationer haft betydning for, hvordan deltagerne fandt deres plads i fællesskabet. En frivillig fortæller om en deltager, der indledningsvist gav udtryk for ikke at ville tale om svære emner, men som senere åbnede op i en uformel samtale. Den frivillige beskriver, hvordan dette fik betydning for hele gruppen:

Og så sidder vi der og drikker kaffe og spiser wienerbrød, og så er der en deltager, der trækker sin telefon op af lommen og siger: 'Jeg vil godt lige læse det her op'. Og så læser han et brev [...] Pludselig så kunne de slet ikke få luft for at fortælle, hvad de gerne vil fortælle. [...] Jeg synes, det var helt fantastisk, det kom på det tidspunkt her. Det havde jeg slet ikke drømt om. Der var et par stykker, som jeg havde samtalen lidt med. Og jeg havde fået lidt at vide fra. Men der var en der, der absolut ikke ville fortælle. Og det var ham, der sagde, at han ikke ville snakke om [det der er svært]. Og det gjorde han så. (Frivillig)

Det er en læring, at deltagelse i projekternes aktiviteter ikke har været en entydig eller lineær proces. Deltagernes måde at deltage på har varieret over tid og været afhængigt af situation, relationer og oplevet tryghed. Det er i den forbindelse en læring, at muligheden for at bevæge sig fleksibelt mellem forskellige former for deltagelse har været en central forudsætning for, at deltagerne oplever at få noget positivt ud af fællesskabet.

Deltagerne har i flere projekter også bidraget aktivt til fællesskabet ved at tage ansvar for hinanden og udvise medmenneskelighed, eksempelvis ved at inkludere nye deltagere eller støtte hinanden. En deltager beskriver:

Jeg synes egentlig også, at gruppen er god til, når nogen sådan trækker sig og siger: 'Nej, det er for svært til mig, det kan jeg ikke finde ud af'. Så synes jeg egentlig, vi også er gode til at hjælpe hinanden på vej. (Ældre deltager)

Som fremanalyseret i kapitel 3 er tillid og tryghed centrale forudsætninger for deltagelse. Interviewmaterialet viser, at denne tillid i flere projekter først er blevet opbygget sent i forløbet. Projektledere og frivillige peger på, at relativt korte indsatser kan have begrænset mulighederne for, at disse bevægelser når at udfolde sig fuldt ud. En frivillig siger:

Der skete faktisk rigtig meget de sidste to gange. Dem, der var meget stille, begyndte at åbne op, meget mere. Og det er jo den der trygge ramme, der er. Og så begynder de at snakke med hinanden og finde ud af 'Gud, har du det også sådan', eller de har en i familien, der også har det sådan. Så der opstår magien ... og det er bare synd, at det så slutter. (Frivillig)

Analyserne af fleksible roller og variation i deltagelse peger på en række **refleksions- og opmærksomhedspunkter**, som kan være relevante i det videre arbejde med princip 3:

For det første viser erfaringerne, at fleksible deltagelsesformer i mange tilfælde fungerer som en forudsætning for deltagelse. Muligheden for at deltage uden krav om synlighed, præstation eller verbal deltagelse har været afgørende for, at flere deltagere overhovedet kunne være med i fællesskabet.

For det andet peger erfaringerne på, at deltagelse og engagement sjældent udvikler sig lineært. Deltagernes bevægelser mellem mere tilbagetrukne og mere aktive deltagelsesformer har været kontekstbestemte og foranderlige og har varieret over tid og afhængigt af relationer og tryghed. Dette understreger, at progression i deltagelse ikke nødvendigvis bør forstås som et mål i sig selv, men som noget, der kan opstå under bestemte betingelser og forandre sig.

For det tredje fremhæver analyserne betydningen af de frivilliges rolle i at understøtte fleksibilitet i deltagelsen. De frivilliges måde at rammesætte aktiviteter på, fungere som rollemodeller og peer støtte og samtidig være opmærksomme på gruppedynamikker, har været centralt for, at deltagerne har oplevet rummelighed og tryghed i fællesskabet.

For det fjerde viser erfaringerne, at uformelle rum og relationelle processer spiller en væsentlig rolle for deltagernes bevægelser i deltagelse. Samvær og samtaler uden for de planlagte aktiviteter har i flere projekter haft stor betydning for opbygning af fortrolighed og for deltagernes oplevelse af at høre til i fællesskabet.

For det femte peger analyserne på, at fleksible deltagelsesformer og bevægelser i deltagelse forudsætter, at der er god tid til at bevæge sig mellem forskellige roller og deltagelsesformer.

Samlet set er det en læring, at arbejdet med fleksible roller og variation i deltagelse rummer et vigtigt potentiale i forhold til at skabe meningsfulde aktiviteter. Samtidig understreger analyserne, at fleksibilitet, relationelt arbejde og tid er afgørende forudsætninger for, at dette potentiale kan realiseres i praksis.

4.4 Fra deltager til frivillig

På tværs af projekterne har der været betydelige forskelle i, hvordan frivilligrollen er blevet forstået og organiseret. I nogle projekter er deltagere ikke blevet inviteret til at blive frivillige, og frivilligrollen har været tydeligt formaliseret gennem eksplicitte krav til kompetencer, introduktionsforløb eller formelle samarbejdsaftaler. I disse projekter har deltagere fortsat haft mulighed for at bidrage og tage ansvar i mindre omfang, men frivilligrollen har været klart adskilt fra deltagerrollen og i høj grad defineret af faglig viden.

Erfaringerne peger på, at denne form for formalisering kan bidrage til tydelighed og kvalitet, men samtidig begrænser mulighederne for, at deltagere kan bevæge sig ind i en frivilligrolle. Det betyder, at deltagernes udviklingsmuligheder i disse projekter i højere grad er knyttet til deltagelse i aktiviteterne end til overgang til nye roller i fællesskabet.

I andre projekter har det derimod været muligt at bevæge sig fra deltager til frivillig, og frivilligrollen har i praksis haft en mere hybrid karakter. Her har deltagere kunnet indtage roller, hvor de både deltog i aktiviteterne og bidrog som frivillige. Overgangen er i disse projekter ofte sket gennem personlige invitationer: En deltager til et sangarrangement fortæller:

Nu har de bedt om, om der var nogen af os, der kunne tænke os at være frivillige og komme lidt før og hjælpe med at rette an og rydde op derefter. Og det spurgte de om i [konkrete by], og så sagde jeg, at det ville jeg gerne, fordi at så kan jeg måske give lidt igen eller også, fordi det er et hyggeligt fællesskab for mig. (Ældre deltager)

I projekter med en mere åben tilgang har der typisk været flere forskellige frivilligroller, som kunne tilpasses deltagernes ressourcer og interesser. Roller har bl.a. omfattet praktiske opgaver, værtskab og medskabelse af aktiviteter. Erfaringerne peger på, at denne differentiering af frivilligroller kan sænke tærsklen for engagement og gøre det muligt for flere deltagere at tage ansvar i fællesskabet. En frivillig fortæller, at frivilligrollen bidrager positivt til oplevelsen af meningsfuldhed:

Fordi så kommer du der, så har du et formål med at tøffe rundt og stille borde op. Så har man jo ligesom et formål, i stedet for bare at komme og stå og modtage [...] Fordi jeg hjælper jo alligevel, når jeg kommer. Og det kan jeg ikke lade være med. (Frivillig)

Samtidig viser erfaringerne, at meget åbne frivilligroller også kan stille høje krav til deltagernes overskud og ressourcer. I Danske Døves Landsforbunds projekt 'Lev Godt' har frivilligrollen eksempelvis været helt åben og indebåret ansvar for både

planlægning og gennemførelse af aktiviteter. Erfaringerne viser, at denne model kan styrke oplevelsen af ejerskab og medbestemmelse, men samtidig kan gøre frivilligrollen tilgængelig for færre deltagere.

På tværs af projekterne er det således en læring, at overgange fra deltager til frivillig ikke opstår af sig selv, men kræver aktiv invitation og opmærksomhed på deltagerens ønsker, behov og ressourcer. Frivilligrollen fremstår som en potentiel udviklingsmulighed for deltagere, men graden af formalisering har afgørende betydning for, hvem der får adgang til denne mulighed.

Analyserne af overgange fra deltager til frivillig peger på en række **refleksions- og opmærksomhedspunkter**, som kan være relevant læring i arbejdet med princip 3.

For det første viser erfaringerne, at frivilligrollen ikke bør forstås som et naturligt næste skridt for alle deltagere. For nogle deltagere har overgangen til frivillig bidraget til øget ejerskab og oplevelse af meningsfuldhed, mens det for andre har været forbundet med usikkerhed eller oplevelse af pres.

For det andet peger erfaringerne på, at graden af formalisering har stor betydning for, hvem der får adgang til frivilligrollen. Tydelige krav og strukturer kan skabe kvalitet og klarhed, men kan samtidig fungere som barrierer for deltagere med færre ressourcer eller mindre overskud.

For det tredje viser analyserne, at differentierede og fleksible frivilligroller kan sænke tærsklen for engagement og gøre det muligt for flere deltagere at tage ansvar i fællesskabet. Små og afgrænsede roller kan fungere som en mellemform mellem deltagelse og frivillighed.

For det fjerde understreger erfaringerne betydningen af aktiv invitation. Overgange fra deltager til frivillig er i flere projekter opstået gennem personlige henvendelser og relationel opmærksomhed snarere end gennem formelle rekrutteringsprocesser.

Samlet set er det en læring, at frivilligrollen kan fungere som en vigtig udviklingsmulighed i arbejdet med meningsfulde fællesskaber, men at denne mulighed forudsætter fleksible roller, tydelig støtte og opmærksomhed på deltagerens forskellige ressourcer og ønsker.

4.5 Perspektiver for videreudvikling af princippet

Analysen viser, at de otte projekter på forskellig vis har arbejdet med at skabe meningsfulde aktiviteter gennem både planlagte og mere spontane former for inddragelse, medbestemmelse og deltagelse. I praksis har projekterne arbejdet med flere

af de elementer, der fremhæves i princip 3, herunder fleksibilitet, variation i deltagesformer og løbende tilpasning af aktiviteterne i dialog med deltagerne.

Det er en tværgående læring, at inddragelse og aktiv deltagelse forudsætter trygge rammer, fleksible aktiviteter og frivillige – og i nogle tilfælde projektledere – der understøtter, at deltagerne kan være med på egne præmisser. Når disse forudsætninger er til stede, engagerer deltagerne sig i flere projekter mere aktivt, eksempelvis gennem bevægelse, samtale, værtskab eller ansvar i fællesskabet.

Det er også en læring, at deltagelse og progression ikke kan planlægges entydigt på forhånd. Det kan ikke forudsiges, hvornår eller for hvem bevægelser mod mere aktiv deltagelse opstår, men erfaringerne peger på, at de kan understøttes gennem en fleksibel og opmærksom praksis.

Det er også en læring, at meningsfulde aktiviteter kan styrke deltagernes motivation og lyst til at fortsætte, når de giver mulighed for at bidrage, indgå i relationer og opleve glæde ved fællesskabet. Samtidig viser projekternes erfaringer, at meningsfuldhed ikke alene fungerer som middel til senere effekter, men også har værdi i sig selv, når deltagerne oplever eksempelvis samhørighed, mod, bevægelsesglæde eller følelsen af gensidigt at være noget for andre.

Samlet set er det en læring, at princip 3 er relevant som pejlemærke for arbejdet med meningsfulde aktiviteter i frivillige indsatser. Projekternes erfaringer peger dog på behovet for at præcisere princippet forståelse af meningsfuldhed, så der i højere grad lægges vægt på deltagernes oplevelser, relationer og bevægelser i deltagelse som værdifulde i sig selv – og ikke alene som middel til motivation, fastholdelse eller adfærdsændring.

5 Princip 4: Samarbejd med ældreplejen

Boks 5.1 Princip 4: Samarbejd med ældreplejen

Ifølge princip 4 bør civilsamfundsorganisationer samarbejde med fagprofessionelle i kommunen og andre aktører, for at de sammen kan opspore ældre borgere i risiko for ensomhed eller funktionstab, udvikle aktiviteter med relevans for målgruppen, henvise til relevante tilbud og sikre løbende kontakt til deltagere med henblik på at styrke motivation og fastholdelse. Princippet kan efterleves gennem at afdække relevante samarbejdspartnere, afklare forventninger, roller og ansvar, kommunikere og dele viden samt inddrage andre relevante aktører med kontakt til ældre.

I dette kapitel analyser vi, hvordan de otte projekter har samarbejdet med relevante fagprofessionelle i kommunen og andre aktører med kendskab til målgruppen og skabt synergi i samarbejdet. Med synergi forstår vi et samspil mellem to eller flere aktører, hvor deres indsats eller viden i samarbejdet gensidigt forstærker hinanden, så samarbejdet som helhed skaber en større værdi end de enkelte bidrag hver for sig. I princip 4 formuleres der ambitioner om, at samarbejdet fører til (bedre) udvikling af aktiviteter, henvisning til relevante tilbud, løbende kontakt til deltagere og styrkelse af motivation og fastholdelse af de ældre, som man ønsker at skabe aktiviteter sammen med og for.

Indledningsvis analyserer vi i afsnit 5.1, hvordan samarbejderne er blevet etableret på forskellige måder. Herefter følger afsnit 5.2, hvor vi analyserer betydningen af personlige relationer. I afsnit 5.3 analyserer vi, hvordan samarbejderne har udfoldet sig på organisatorisk niveau, og i afsnit 5.4 analyserer vi et eksempel på potentialer i samarbejder. Herefter analyserer vi i afsnit 5.5 og 5.6 læringspunkter i forhold til et mere integreret samarbejde og betydningen af projekternes lokale forankring. Begge dele kan have afgørende betydning for muligheden for at opnå ønskede synergier. Afslutningsvist samler vi op og analyserer perspektiver for videreudvikling af princip 4 i afsnit 5.7.

5.1 Varierede samarbejdserfaringer

I de fleste af de otte projekter har civilsamfundsorganisationerne arbejdet med at etablere samarbejde med relevante fagprofessionelle i kommunen med kendskab til deres respektive målgrupper igennem uformelle netværk og i enkelte af projekterne gennem formelle samarbejdsaftaler. Der har dog også været enkelte projekter rettet mod specifikke og afgrænsede målgrupper, hvor samarbejdet primært har omfattet fagprofessionelle i civilsamfundsorganisationer. Danske Døves Landsforbund har eksempelvis i deres projekt 'Lev Godt' samarbejdet med en leverandør af tilbud til døve mv. og Døvemienigheden Øst- og Vestdanmark. Det fremgår af vores interview, at de generelt har haft mere og bedre kontakt med ældre døve – samt faglig og erfaringsbaseret indsigt i ældre døves behov og levevilkår, end kommunerne typisk har. Tilsvarende erfaringer har projektlederen i Scleroseforeningens projekt 'MS Masterclass' gjort sig, hvilket hun mener primært skyldes, at gruppen af ældre med sclerose (ligesom døve) er meget lille, og at alle borgere med sclerose ikke nødvendigvis er i kontakt med kommunale fagprofessionelle. For de borgere med sclerose, der er i kontakt med fagprofessionelle i kommunen, er der, ifølge projektlederen, ikke nødvendigvis et kendskab til diagnoserne og dens betydning blandt de fagprofessionelle, da der er så forholdsvis få ældre med sclerose. Det samme gør sig gældende for andre små målgrupper som ældre med ADHD. De øvrige projekter har samarbejdet med relevante fagprofessionelle i ældreplejen med kendskab til målgrupperne, men også med andre aktører, herunder kulturhuse, biblioteker, idrætshaller, andre civilsamfundsorganisationer og fagprofessionelle i øvrigt.

Det er således en tværgående læring, at det for civilsamfundsorganisationer med meget små målgrupper ikke er ligeså relevant at samarbejde med ældreplejen, som det er for civilsamfundsorganisationer med bredere målgrupper. Projektlederen i Scleroseforeningen for projekt 'MS Masterclass' foreslår i interview, at de fremover kan slå sig sammen med andre sammenlignelige patientforeninger, hvorigennem de eventuelt kan etablere mere relevante samarbejder med kommunerne. Danske Døves Landsforbund samarbejder som nævnt om projekt 'Lev Godt' med andre aktører på døveområdet, mens ADHD-foreningen og projekt 'ADHD 65+' arbejder med at skabe overgange til en bredt ældrenetværk i et kommunalt kulturhus, der gør det mere tilgængeligt, at de ældre deltagere kan deltage der efter endt forløb i projekt 'ADHD 65+'.

5.1.1 Samarbejde om implementering af aktiviteter

For de fleste af de otte projekter har samarbejdet afgrænset sig til implementeringen af aktiviteter. Det vil sige, at samarbejdet ikke har omhandlet problemidentifikationen eller planlægningen af projektet og dets aktiviteter. Der er dog enkelte af projekterne, der har modtaget sparring fra relevante fagprofessionelle i kommunen i forbindelse

med tilrettelæggelse af aktiviteten, og i enkelte projekter har den kommunale ældrepleje også været repræsenteret i en styregruppe, eller der har været en dialog med ældreplejen indledningsvist, mens projektbeskrivelsen blev udfærdiget. Men det er ikke et styrende princip at samarbejde om udviklingen af aktiviteterne.

Det indebærer, at den viden og erfaring, som de forskellige fagprofessionelle har om borgerne og/eller om ensomhed og funktionstab, de fleste steder ikke er blevet inkluderet i planlægningen af projektet. For eksempel fortæller forebyggende medarbejdere i kommuner i nogle af projekterne, at de har viden og erfaring om særlige grupper af ældre, som potentielt kunne have været inddraget mere aktivt i planlægningen af projekterne. Forebyggende medarbejdere har eksempelvis ofte et bredt kendskab til relevante aktører i lokalområdet, der rækker ud over de kommunale aktører. Der er også eksempler på medarbejdere i lokale afdelinger af civilsamfundsorganisationerne, som oplever, at de kunne have bidraget med afgørende viden, som ikke er blevet inddraget i planlægningen. Det kan være givtigt for planlægningen af aktiviteter, at samarbejde *både* om planlægning og implementering af aktiviteter for at kunne opnå synergi (opsøre ældre, udvikle relevante aktiviteter, henvise til relevante tilbud, sikre løbende kontakt).

5.1.2 Forskellige former for samarbejde

Det fremgår af vores datamateriale, at rationalerne for at samarbejde med fagprofessionelle i ældreplejen og andre relevante aktører i de fleste af projekterne har været følgende:

1. At **informere** forskellige fagprofessionelle med borgerkontakt om projekternes aktiviteter, så fagprofessionelle kan henvise og invitere relevante borgere til dem.
2. At **sparre med** fagprofessionelle og opnå indsigt i deres viden om forskellige målgrupper for derved at kunne anvende fagprofessionelles viden om særlige målgrupper i tilrettelæggelsen og udførelsen af aktiviteter.
3. At anvende fagprofessionelle **netværk** til at nå bredere ud med information om aktiviteter i både kommunen og lokalsamfundet og til at styrke organisationen, også blandt ledere på forskellige niveauer i kommunen og lokalsamfundet. Det betyder, at fagprofessionelle, typisk konsulenter i forvaltningen, **informerer kolleger og samarbejdspartnere** om tilbud og aktiviteter.
4. Gennem udbredelse af kendskab at skabe mulighed for, at kommunerne **finansierer** (eller medfinansierer) aktiviteter efter projektperioden.

Der er således ikke tale om, at man i de otte projekter har udviklet nye aktiviteter sammen i tværsektorielle samarbejder, der, som beskrevet i Indledningen, har kunnet adressere udfordringerne med ensomhed og funktionstab på nye måder gennem samarbejder. Der er derimod især tale om, at civilsamfundsaktørerne etablerer aktiviteter, og at aktørerne har koordineret, henvist og informeret om hinanden.

Hvordan og hvorvidt samarbejdet skaber synergi (eller ej) kan illustreres i Tabel 5.1. Her kan samarbejdet mellem civilsamfund og det offentlige i projekterne være kendetegnet ved forskellige former for samarbejder, der kan hhv. informere, udveksle viden og etablere synergi i fælles praksissamarbejde. Det afgørende for samarbejdet er, hvor meget tillid og kendskab de enkelte aktører har til hinanden, se Tabel 5.1.

Tabel 5.1 Forskellige former for integreret samarbejde

Kendskab til hinanden	Respekt for hinanden	Tillid til hinanden
Koordinere tilbud og aktiviteter	Fælles handling og fælles praksis	Løse fælles problemer
Informere om hinanden	Udveksle viden	Skabe synergi

Kilde: Buch & Holm-Petersen (2014).

Kendskab er, når man kender til hinandens eksistens og kan henvise til hinandens tilbud og aktiviteter og informere om hinanden. Respekt kommer af indsigt i hinandens arbejdsområde og faglighed, der muliggør, at man kan udveksle viden og evt. skabe begyndende synergieffekter, dels gennem skabelse af overgange mellem arealer, hvor ansvaret skifter mellem aktører, dels gennem aftaler om rollefordeling og fælles handling og praksis. Tillid opstår, når man begynder at stole så meget på hinanden, at man ikke behøver at vogte nidkært over eget domæne og egne ressourcer. Det involverer, at man tør erkende egne begrænsninger for at styrke den fælles indsats, og at man samarbejder om at løse problemer i en fælles praksis. Her udvikler aktører fra forskellige sektorer en fælles måde at arbejde på, der kombinerer elementer fra deres respektive praksisser. Tillid er også lig med risikovillighed – at tro på, at den anden part vil løse opgaven godt. Når der er tillid, kan man samarbejde om en fælles praksis, løse fælles problemer og etablere synergi (Buch & Holm-Petersen, 2014).

Vi ved fra forskning, at jo mere samarbejdsrelationerne tager form af tillid, jo mere tidskrævende og integrerende er de, og jo mere bidrager samarbejdet med øget handlingskapacitet, problemløsning og fælles læring (Buch & Holm-Petersen, 2014; Bovaird & Loeffler, 2009; Boyle & Harris, 2009).

Der har blandt de otte projekter været nogle projekter, der har ønsket at løse fælles oplevede udfordringer omkring ensomhed og funktionstab blandt ældre, mens andre

primært har ønsket at gennemføre egne tilrettelagte aktiviteter og afgrænset samarbejdet med eksterne om at koordinere, informere og henvise til hinandens aktiviteter (kendskab til hinanden). I de fleste af de otte projekter har samarbejdet bestået i henvisning, koordinering, information og dialog gennem netværk og samarbejdsaftaler i den første kolonne. Dette har skabt sammenhænge og begyndende synergi gennem koordinering og henvisninger, men det har også været svært i praksis.

Det er således en læring, at tillid, respekt og kendskab mellem samarbejdende aktører kan være forskellig og have betydning for, hvordan man samarbejder.

I enkelte af projekterne er der også blevet henvist den anden vej: Når fagprofessionelle på ældreområdet deltog i sangarrangementer orkestreret af Tobaksgaarden i projekt 'Sammen Gennem Musikken' i Assens, deltog fagprofessionelle fra kommunen også for at informere om kommunale tilbud. Det samme ville være relevant i flere af de andre projekter, hvor civilsamfundsorganisationerne besidder både netværk, viden og erfaring, som *ville kunne* kvalificere arbejdet hos relevante samarbejdspartnere i kommunen og bidrage med kontakter til nogle af de borgere, som det kan være svært for kommunerne at nå. Det gælder eksempelvis døve ældre i Danske Døves Landsforbund og projekt 'Lev Godt' og ældre med sclerose i Scleroseforeningens 'MS Masterclass'. Men henvisninger og overførsel af viden, erfaring og netværk fra civilsamfundsorganisation til kommune er langt mindre udbredt end den modsatte vej. Det er en læring, at der er potentialer for styrket gensidig synergi, når henvisninger og deling af viden går begge veje og ikke alene fra kommune til civilsamfund.

Det giver anledning til enkelte **refleksions- og opmærksomhedspunkter**, som kan anvendes som læring i den videre udvikling af princip 4.

For det første: At samarbejdet mellem aktører i de konkrete cases har været afgrænset til koordinering, information og henvisning – og ikke fælles praksis – betyder ikke, at projekternes aktiviteter ikke har været relevante eller værdsatte af borgerne. Forskellige former for samarbejder er relevante i relation til forskellige ambitioner for synergi.

For det andet: I nogle tilfælde vil et mere integreret samarbejde mellem civilsamfundsorganisationerne og forskellige fagprofessionelle med kontakt til målgrupperne potentielt *kunne styrke* læring og fælles handlingskapacitet og bidrage til udvikling af synergi (opsøre ældre, udvikle relevante aktiviteter, henvise til relevante tilbud, sikre løbende kontakt).

For det tredje: I andre tilfælde er koordinering, henvisning og informationer mere relevante. I endnu andre tilfælde, når civilsamfundsorganisationerne arbejder med meget smalle målgrupper, kan samarbejdet med fagprofessionelle i ældreplejen

være mindre relevant. Men det kan være relevant at samarbejde med en lang række af andre aktører på forskellige måder, fx kulturhuse, biblioteker og idrætshaller.

I det følgende analyserer vi, hvordan projekterne i deres samarbejder med fagprofessionelle i især ældreplejen koordinerer, informerer og henviser.

5.1.3 Koordinere, informere og henvise

For flere af projekterne har det været essentielt, at de fagprofessionelle i kommunen har henvist borgere til at deltage i deres aktiviteter. For eksempel har en projektleder fortalt i interview:

Det har jo haft afgørende betydning i forhold til at generere deltagere, at vi har valgt at fokusere meget på princip 4. At vi skal have et samarbejde med kommunens fagprofessionelle. (Projektleder)

Civilsamfundsorganisationerne har brugt meget tid på at fortælle forskellige fagprofessionelle i kommuner og/eller regioner om deres tilbud, hvorefter de har haft en forventning om, at de fagprofessionelle ville henvise relevante borgere til deres aktiviteter. Dette opsøgende arbejde blandt fagprofessionelle i kommunerne har i flere af projekterne været et omfattende og ressourcekrævende netværksarbejde, hvor relationer til konkrete fagprofessionelle kontinuerligt er blevet udbygget og vedligeholdt, og informationsmøder har været gentaget. To projektledere udtrykker:

Jeg skal prøve at se, om jeg kan overkomme at finde tid til at begynde at ringe rundt til alle de distriktsledere [igen] for at tilbyde at komme ud igen eller spørge, om de mangler brochurer. Altså simpelthen bare som en påmindelse om, at vi findes. For vi har jo mange forskellige tilbud, heldigvis, som de kan henvise nogen til. Det er jo gået helt i stå med henvendelser om borgere, der er potentielle deltagere. (Projektleder)

Så jeg har mødtes med plejecenterlederne, de fagprofessionelle medarbejdere i hjemmeplejen, i sygeplejen, visitatorerne i myndighedsafdelingen, ældrerådgiverne, demensrådgiverne, rehabilitering og træning, ergoterapeuter og fysioterapeuter. (Projektleder)

Flere projektledere har oplevet, at det har været svært at komme i kontakt med de relevante fagprofessionelle, og at kun få eller ingen borgere er blevet henvist af de fagprofessionelle. Eksempelvis fortæller en projektleder:

Jeg har jo mødtes med et sted mellem 100 og 200 mennesker eller måske snarere 200 fagprofessionelle rundt om i kommunen, men fem af dem har henvist halvdelen af borgerne. (Projektleder)

Flere projektledere har erfaret, at især hjemmeplejen er vanskelig at få kontakt til. En projektleder har eksempelvis fortalt, hvordan en konsulent på ældreområdet forklarede, at hun helst ville afstå fra at give civilsamfundsorganisationens pjece om aktiviteten videre til hjemmeplejen:

Jeg er ked af det, men jeg kan simpelthen ikke få mig selv til at gå ned og banke på døren til ældreplejen og give dem de her invitationer. De er så pressede, at de ikke kan overskue mere. (Fagprofessionel i kommunen)

Der er dog også projekter, hvor de fagprofessionelle i kommunen har udgjort selve adgangen til potentielle deltagere. Det gælder eksempelvis for Røde Kors projekt 'Små fællesskaber på plejehjem'. Her har plejehjemmene indgået i et organisatorisk samarbejde med Røde Kors med formelle aftaler om aktiviteter, roller, tidspunkter og så videre. På borgerniveau har samarbejdet især udspillet sig ved, at de fagprofessionelle har inviteret, henvist eller fulgt konkrete beboere på plejehjemmet hen til de frivilligdrevne aktiviteter. Både projektlederen og frivillige i projektet har fortalt i interview, at de har været helt afhængige af, at personalet på plejehjemmet har hjulpet beboere til at deltage i projektets aktiviteter.

Det er tids- og ressourcekrævende at arbejde med henvisninger, informationer og koordinering af aktiviteter og borgere og ofte vanskeligt for civilsamfundsorganisationerne at få kontakt med de relevante fagprofessionelle, især i kommunerne.

5.2 Betydningen af personlige relationer

Interviewene viser også, at gode relationer har været en af de mest afgørende faktorer for at opretholde samarbejde i netværk ud af egen civilsamfundsorganisation. En projektleder har eksempelvis fortalt om nødvendigheden af kontinuerlig dialog og relationer; det er ikke tilstrækkeligt med en nedskreven aftale:

Når der kommer en ny leder i kommunen, så starter man forfra – vi har lavet en aftale, men den kan forstås på meget forskellige måder. (Projektleder)

Vores interviewmateriale viser, at de netværksbaserede samarbejder har været baseret på velvilje, gode relationer og interesse hos de involverede aktører. Samarbejderne i projekterne har derfor været personafhængige og varieret fra kontekst til

kontekst. Det betyder, at samarbejderne har været afhængige af både den enkelte projektleders konkrete netværk og af de konkrete samarbejdspartners interesser for at samarbejde. I et af projekterne kendte projektlederen den kommunale kontaktperson i forvejen, og samarbejdet har derfor været nemt at etablere. En anden projektleder fortalte, hvordan netværk var helt afgørende for, hvilke kommuner hun valgte at kontakte og etablere aktiviteter i. Hun kontaktede ikke kommuner, hvor hun ikke kendte nogen i forvejen:

Jeg har brugt mit og foreningens netværk. Altså, hvis jeg var gået helt op på øverste niveau eller skrevet til fællespostkassen, så var jeg heller aldrig kommet nogen steder. (Projektleder)

Datamaterialet viser også, at det har været vanskeligt og ressourcekrævende at opbygge og vedligeholde gode netværk, og at det for flere af projekterne har forsinket igangsættelse af aktiviteter i projekterne. Personlige relationer har også været afgørende i relation til samarbejdet mellem de fagprofessionelle og frivillige i projekterne. Nogle steder har mangelfuld kommunikation mellem de frivillige og de kommunale fagprofessionelle udgjort en barriere. For eksempel startede Røde Kors projektet 'Små fællesskaber på plejehjem' op i sommerferien, mens der var mange vikarer, hvilket skabte en lang række misforståelser og små udfordringer.

Det giver anledning til to **refleksions- og opmærksomhedspunkter** vedrørende betydningen af personlige relationer, som kan anvendes i den fremtidige udvikling af princip 4.

For det første har det været en læring, at personlige relationer og netværk er afgørende for at etablere og vedligeholde gode tværsektorielle samarbejder, og at disse er meget tids- og ressourcekrævende at etablere og vedligeholde. Mange af civilsamfundsorganisationerne er startet op der, hvor de i forvejen har haft et netværk. Der, hvor det ikke har været til stede i forvejen, har det taget meget længere tid.

For det andet er det også en læring, at det er nødvendigt med kontinuerlig dialog, herunder også mellem frivillige og fagprofessionelle for at undgå misforståelser.

5.3 Partnerskaber og netværk på organisatorisk niveau

Vi kan se i vores data, at samarbejdet med relevante fagprofessionelle i kommunen har udfoldet sig både på organisatorisk niveau og på borgerniveau. Samarbejdet på organisatorisk niveau har varieret fra formelle partnerskabsaftaler (med og uden skriftlige aftaler) til uformelle netværksbaserede samarbejder på tværs af

forvaltning, ledelse og fagprofessionelle med borgerkontakt. Der har kun været enkelte projekter, der også har haft samarbejder på øverste ledelsesniveau, dvs. med den øverste ledelse i de kommunale forvaltninger og/eller politikerne. Konkret har der i de fleste af projekterne været etableret netværksforbindelser ind i den kommunale ældrepleje, herunder forvaltning, ledelse, fagprofessionelle med borgerkontakt samt til andre dele af kommunen.

Nogle af projekterne har haft samarbejdsaftaler med kommuner og/eller etableret styregrupper med organisationsrepræsentanter fra kommuner eller andre aktører, der har sat rammer for aktiviteter, herunder fagprofessionelle i forvaltningen. I andre projekter har man haft uformelle netværkssamarbejder med ældreplejen på organisatorisk niveau, hvor fagprofessionelle har bidraget med sparring og ældrefaglig viden til planlægning og rammesætning af aktiviteter. Denne sparring har indvirket på den organisatoriske tilrettelæggelse af aktiviteterne.

Eksempler herpå er fx demenskonsulenter, der har givet sparring om demensfaglighed, som er blevet brugt til rammesætning af selvhjælpsgrupper og sangarrangementer; konsulenter i forvaltningen, der har bidraget med viden om egnede lokaler og den praktiske planlægning af forløb; og forebyggende medarbejdere, der med deres brede viden og berøringsflade på ældreområdet har rådgivet projekterne. Der er også eksempler på medarbejdere i kommunale kulturhuse, der har stillet lokaler til rådighed og haft til opgave at bygge bro til andre netværk for ældre i kommunen. En medarbejder i en kommune beskrev sin rolle i et kulturhus således:

Min rolle i forhold til [projektet] er især, efter [civilsamfundsorganisations navn, red.] ikke er på længere, at understøtte lidt, hvordan kan de [deltagerne, red.] blive præsenteret for noget andet. Og det kan jo være på alle mulige måder. Det er jo også meget koordinering, og på en eller anden måde at få [deltagerne] til at passe ind i huset. (Fagprofessionel i kommune)

Det har været de konkrete fagprofessionelles opgaver at stille lokaler til rådighed til sangarrangementer, koordinere mellem kulturhuset og civilsamfundsorganisation samt at understøtte deltagernes vej videre til andre tilbud (henvise, koordinere, informere).

Det er således en læring, at den organisatoriske forankring af samarbejder både kan være formel gennem partnerskabsaftaler mellem ledere – og uformel gennem personlige netværksforbindelser ind i kommunen. Samarbejder kan både foregå gennem uformelle netværk og igennem etablering af styregrupper med fokus på fælles læring.

Det er også en læring, at partnerskaber og samarbejder med fagprofessionelle også kan kvalificere den organisatoriske planlægning af aktiviteter og bidrage med

synergi (opsøre ældre, udvikle relevante aktiviteter, henvise til relevante tilbud, sikre løbende kontakt).

5.4 Et eksempel på udviklingspotentialer i samarbejdet

Samarbejdet mellem Røde Kors og projektet 'Små fællesskaber på plejehjem' og de konkrete plejehjem i Nordjylland er koordinerende og henvisende som i den første kolonne i Tabel 5.1. Når der har været frivillig-drevne aktiviteter, har personalet kun sjældent været til stede, ligesom aktiviteterne og de frivillige ikke har været en del af plejehjemmets hverdag i øvrigt. Denne meget tydelige afgrænsning af opgaver og roller rummer både muligheder og udfordringer. Via den tydelige opdeling har de frivillige kunnet etablere et alternativ til plejehjemskulturen og få en kontakt med beboerne, der er uafhængig af plejehjemmet. De har skabt "et frirum". En frivillig fortæller i interview:

Ja, det er frirum. De [beboerne] kan sige: 'Det var fandme noget træls mad, vi fik til middag', eller hvad nu de har lyst til, ikke? [...] Fordi vi fortæller jo ikke nogen ting videre. Altså, vi skal jo ikke gå rundt til lederne og sige, at nu er der de problemer. (Frivillig)

Men der har også været udfordringer forbundet med adskillelsen. De frivillige har fortalt i interview, at de eksempelvis har været i tvivl om, hvorvidt konkrete beboere måtte få sukker i kaffen, hvilke former for mad, de måtte få eller ikke få osv. Den skarpe afgrænsning har også været uhensigtsmæssig, når de frivillige har haft brug for personalets hjælp med en beboer, men ikke har kunnet få fat på personalet på grund af vagtskifte eller travlhed.

Det fremgår af vores datamateriale, at der er opstået en række situationer, hvor personale og frivillige med fordel kunne have indgået i en fælles praksis og løst opgaverne sammen. Eksempelvis måtte de frivillige afvise en beboer med alvorligt synkebesvær fra at deltage i en aktivitet, fordi personalet ikke havde mulighed for at være til stede.

Det er VIVEs vurdering, at et mere fleksibelt samarbejde og integreret praksis *ville kunne indebære*, at beboerne fleksibelt kunne have haft adgang til både fagprofessionel støtte og frivilligt fællesskab. Jævnfør Tabel 5.1. om samarbejder, tillid, kendskab og respekt, ville synergien, læringen og handlingskapaciteten være større i forhold til at modvirke ensomhed og funktionstab og opnå synergi (opsøre ældre, udvikle relevante aktiviteter, henvise til relevante tilbud, sikre løbende kontakt), hvis de havde haft et tættere samarbejde og løst problemer i fællesskab.

Hvordan en større gensidighed og fælles praksis i samarbejdet kan komme borgerne til gode illustreres af følgende uddrag fra vores observation af aktiviteterne på plejehjemmet:

Der sidder to beboere ved kaffebordet i opholdsstuen, og de frivillige sætter sig sammen med dem. En yngre smilende medarbejder kommer med kaffe til beboerne og byder også de frivillige på en kop. De frivillige forsøger at engagere de to beboere i et spil, men det falder helt til jorden. Den kvindelige beboer er ikke interesseret eller forstår ikke formålet, og det viser sig, at den mandlige beboer ved bordet er blind og derfor ikke er med nede til banko med de øvrige beboere. Der bliver stille, og de to frivillige ser ud, som om de lige skal finde ud af, hvad de nu gør. Medarbejderen kommer tilbage med sin egen kop kaffe og sætter sig ned ved bordet sammen med de andre.

En af de frivillige spørger til et af billederne på væggen, og medarbejderen siger til den mandlige beboer, at det er billedet af [slettet], og at det jo er noget, han kender til. De to frivillige "griber bolden" med det samme og begynder at spørge beboeren om billedet. Han liver fuldstændig op og begynder at fortælle om hans liv på egnen og andet i relation til billedet. Medarbejderen forlader bordet et øjeblik for at hjælpe en beboer andetsteds, og imens får de to frivillige også så småt inddraget den kvindelige beboer i snakken. Der er livlig samtale ved bordet, da jeg forlader afdelingen.

Observationen viser, at medarbejderens specifikke viden om de enkelte beboere og medarbejderens kontakt med beboerne kan være en væsentlig hjælp og tryghed for de frivillige i deres arbejde med at opbygge relationer med beboerne, og at de frivillige kan være hurtigere trygge ved at indgå i relationer med beboerne.

I enkelte projekter har der været en højere grad af integreret samarbejde i form af fælles opgave- og problemløsning. Når Tobaksgaardens projekt 'Sammen Gennem Musikken' i Assens har afholdt sangarrangementer på biblioteker, er der flere plejehjem, der har deltaget, og her har beboerne deltaget sammen med de fagprofessionelle. Dette i erkendelse af, at beboerne stadig havde brug for personalets støtte, når de deltog i aktiviteten. Her var den frivillige aktivitet, de pårørende og støtten fra de kommunale fagprofessionelle ikke skarpt adskilt. Det skabte nogle mere fleksible muligheder for, at de frivillige og fagprofessionelle kunne være sammen om at støtte beboerne i de forskellige gråzoner mellem fagligt ansvar og frivilligt netværk, der hele tiden opstod: hjælp til mad og drikke, følgeskab, social støtte og samvær etc. Her nærmede vi os den fælles integrerede praksis, som beskrevet i Tabel 5.1, hvor frivillige, fagprofessionelle og borgere kan arbejde fleksibelt sammen i tillid.

Det er således en læring, at der er forskellige synergiskabende elementer i at koordinere, informere og henvise og i at have en større grad af integreret praksis, jf. Tabel 5.1.

5.5 Spor af integreret praksis

Det fremgår af vores datamateriale, at der på organisatorisk niveau også har været spor af samarbejdsdynamikker, der løser problemer i fællesskab og tillid, jf. Tabel 5.1.

For eksempel har en af civilsamfundsorganisationerne samarbejdet med andre organisationer i en styregruppe, og projektlederen fortalte i interview, hvor meget det krævede af dem:

Jamen altså, ud over at det er en kæmpe glæde, så er det faktisk også en udfordring, at jeg skal have så mange mennesker til så mange møder. Det er jo en ekstremt stor styregruppe, jeg har. Vi er jo 10 mennesker i den der styregruppe [...] Vidunderligt, men det er en kæmpe udfordring, for hvordan filan holder jeg alle de der mennesker på sporet, der fifler ud og arbejder i alle retninger. Hvordan sørger vi for at være på sporet? (Projektleder)

Vi ved fra forskning i partnerskaber, at det at arbejde i tværgående partnerskaber er tidskrævende og stiller krav om oplevelser af gensidighed afhængighed, fokus på læring, ligeværdighed og evne til at se ud over egen organisations mål og rammer for i stedet at skabe et nyt fælles tredje med andre aktører (Hjære, 2005; Espersen & Andersen, 2017). Det gælder, uanset om aktørerne i partnerskaberne er forskellige civilsamfundsorganisationer eller civilsamfundsorganisationer og kommuner. Når det lykkes, er der meget læring og synergi i det for de deltagende aktører. En af de andre civilsamfundsorganisationer, der deltog i styregruppen, fortæller:

Jeg synes faktisk, at det har været rigtig, rigtig fint at have sådan et fælles projekt. Vi er kommet tættere på hinanden, vi anerkender hinanden, og jeg synes, at vi bliver behandlet vildt godt af [civilsamfundsorganisations navn], for eksempel. Jeg synes sgu, at de vil os rigtig gerne. Vi får faktisk en fornemmelse af, at vi vil hinanden i de her projekter, og den tryghed, der skal være i forhold til det, synes jeg langt hen ad vejen, at der har været. Og så kan man sige, så skal det nok også udvikle sig, fordi så mange samarbejder har vi ikke haft før, hvor vi har gået så tæt på, som vi har i det her. Der har vi nok siddet måske med lidt mere afstand til hinanden og vogtet lidt mere på hinanden. Så jeg tænker, at projektet her også har været med til at sætte samarbejde i fokus på en ny måde med henblik på:

Her har vi en fælles interesse i at få det her til at køre. (Samarbejdspartner i anden civilsamfundsorganisation)

De deltagende aktører har haft en fælles interesse i at få projektet til at køre, og de kom så tæt på hinanden i styregruppen, at de ikke vogtede på hinanden, som de kan have gjort tidligere. De nærmede sig på organisatorisk niveau en integreret praksis, hvor de stolede så meget på hinanden, at de kunne løse fælles problemer, jf. Tabel 5.1. Men det var tids- og ressourcekrævende, og det var også vanskeligt. Det kan styrke synergien i forhold til at blive bedre til at opspore ældre, udvikle relevante aktiviteter, henvise til relevante tilbud og sikre løbende kontakt, som det formuleres som ambitioner for samarbejder i princip 4.

5.5.1 Behov for kontinuerlig og tidskrævende dialog

I et af de andre projekter har der været et samarbejde mellem en projektleder fra civilsamfundsorganisationen og en kommunal fagprofessionel, som ifølge projektplanen bl.a. havde til formål at invitere deltagere fra projektets forløb ind i andre netværk. Her blev samarbejdet fra begge parter beskrevet som ad hoc og situationsbestemt: De havde alene kontakt med hinanden efter behov. Det har været svært at bygge bro til andre ældre netværk i kommunen, og de to tovholdere i hhv. kommune og civilsamfundsorganisation udtrykker i interview forskellige opfattelser af forløb og årsager til, at det har været svært. De havde lavet en procesplan og en aftale om arbejdsdeling (skriftligt), men de to partnere har ikke haft stort kendskab til hinandens praksis og oplevede tingene forskelligt på trods af nedskreven forventningsafstemning om roller og opgaver. De to parter mindre udviklede samarbejde har helt sikkert bidraget til, at det var vanskeligt at koordinere, informere og henvise borgere ud i andre tilbud.

Det er en læring, at kontinuerlig dialog er nødvendig. Når samarbejdet mellem kommune og civilsamfundsorganisation ikke har været tilstrækkelig prioriteret med kontinuerlig dialog, har de enkelte aktører haft forskellige opfattelser af, hvad samarbejdet indeholder, og hvem der var målgrupperne. I det konkrete eksempel var der ikke en regulær konflikt, men begge parter havde forventninger om, at de havde samme forståelse af samarbejdets indhold. og at de derfor ikke behøvede at afholde mange møder. Det var dog ikke tilfældet.

5.6 Lokal forankring og samarbejde

I forlængelse af nødvendigheden af kontinuerlig dialog og gode relationer fremstår også nødvendigheden af lokal forankring og kontekstafhængige løsninger. Vi ved

fra forskning, at frivilligbårne aktiviteter i højere grad er afhængige af lokale netværk og den specifikke kontekst end professionelt drevne indsatser (Espersen et al., 2018a, 2018b), hvilket også er afspejlet i datamaterialet. Her kan vi se, at det har virket kapacitetsopbyggende, når man i projekterne har taget udgangspunkt i eksisterende lokale fællesskaber og skabt udfordringer, når man ikke har gjort det. For eksempel udtrykte en kommunal fagprofessionel samarbejdspartner:

Man kunne have taget afsæt i nogle af de [målgruppe]fællesskaber, der allerede findes i [navn på by]. Man burde bygge på det, der allerede findes i [navn på by]. (Fagprofessionel i kommune)

Et lokalt fokus, forankring og netværksarbejde har også forebygget konkurrence mellem aktører, som ellers kan skabe barrierer for frivilligt engagement og kapacitetsopbygning af aktiviteter, både blandt deltagere og frivillige. En projektleder fortæller eksempelvis, at hun har brugt meget tid på at række ud til andre civilsamsfundsorganisationer for at undgå, at de oplevede de nye aktiviteter som værende i konkurrence til eksisterende tilbud. Det var vigtigt for projektlederen, at kontakten skete gennem personligt møde og opbygning af relationer og ikke alene via online kontakt. Projektlederen udtrykte:

Jeg rækker ud til [navn på anden civilsamsfundsorganisation] for at sikre, at de ikke oplever, at vi overruler deres [navn på aktivitet], men vil samarbejde. Der er også [navn på kommunal samarbejdspartner], hvor der er en masse frivillige i forvejen, og hvor det er vanskeligt, fordi de tænker, hvad laver de her, for vi er her jo allerede [konkurrence frem for samarbejde]. Vigtigt – og svært – at finde en måde at gøre det på, hvor foreninger ikke konkurrerer. (Projektleder)

Et bredt lokalt netværk og samarbejde er konstruktivt for både kapacitetsopbygning (invitere borgere og frivillige og adgang til viden, netværk og ressourcer) og forankring af projektet i eksisterende strukturer og organiseringer, hvilket har bidraget til både bæredygtighed, legitimitet, adgang til deltagere og frivillige. En projektleder udtrykte, at der har manglet et princip om at inddrage lokalsamfundet og de frivillige og dermed sikre forankring lokalt, der også kan styrke ønskerne om synergi (opsøre ældre, udvikle relevante aktiviteter, henvise til relevante tilbud, sikre løbende kontakt). Projektlederen udtrykker:

Hvordan er det, vi inddrager lokalsamfundet, hvordan er det, vi rekrutterer, hvordan er det, vi organiserer det? Og det her med at sætte de frivillige i centrum på en eller anden måde også, fordi det bliver altså bare ikke særlig bæredygtigt, og vi får dem ikke til at gå ind og være nysgerrige på beboerne og beboernes interesser og samarbejde med ældreplejen, hvis ikke også vi lyser lidt på dem i processen. (Projektleder)

Lokal forankring, der opbygger kapacitet, kan også styrke de synergieffekter, som princip 4 formulerer som formålene med at samarbejde.

5.6.1 Mange mulige samarbejdspartnere

Vi kan se i vores datamateriale, at de tværgående samarbejder i projekterne har etableret horisontale frem for hierarkiske forhandlingsrum og har rummet en anden styringslogik, end samarbejder om opgaver i enkeltorganisationer. Samarbejdsformen i enkeltorganisationer bærer ofte præg af en hierarkisk organisering, hvor ansvarsfordelingen typisk er bundet til fagfunktioner, konkrete opgaver, regelstyring og organisatoriske placeringer. Netværksarbejdet i de otte projekter har derimod været baseret på forhandling mellem de involverede aktører og blev udviklet i fællesskab. Når man arbejder horisontalt ud i lokalområdet, er der en anden styringslogik, der gør sig gældende. Der arbejdes mindre med faste procedurer og mere med relationer og gensidig tilpasning. Det har stillet krav om, at opmærksomheden rettes et andet sted hen: For de otte projekter har det således handlet om at samarbejde med relevante aktører i lokalområdet og at blive forankret i tillidsfulde netværk i lokalområdet.

Projekternes erfaringer bekræfter princip 4 i den forstand, at samarbejdet i mindre grad snævert har handlet om at samarbejde med relevante fagprofessionelle i kommunen. Erfaringerne viser, at der har været en lang række af andre aktører lokalt, der også har været relevante at samarbejde med: Andre civilsamfundsorganisationer, biblioteker og kulturhuse er eksempler på aktører, som projekterne på forskellig vis har samarbejdet med. Det tværgående samarbejde har derfor også handlet om at finde et ståsted i et eksisterende landskab frem for at skabe nye strukturer.

Det fremgår af vores datamateriale, at når projekterne er lykkedes med at blive en del af de strukturer og aktiviteter, som allerede er en del af lokalområdet, er der blevet skabt bedre muligheder for forankring og kapacitetsopbygning. Det har understøttet både relationel kapacitetsopbygning og lokal legitimitet, fordi projekterne er blevet en del af de fællesskaber, borgerne allerede deltog i. Det har fx været tilfældet, når Tobaksgaardens projekt 'Sammen om musikken' i Svendborg har etableret sangfællesskaber på bibliotekerne, som gerne vil være lokale samlingspunkter for kulturelle aktiviteter. At arbejde med forankring på denne måde har ikke kun været et spørgsmål om organisering, men også et spørgsmål om at skabe nærværende og tillidsfulde relationer, som har bidraget til, at aktiviteterne kan leve videre.

5.7 Perspektiver for videreudvikling af princippet

Læring fra de otte projekter bekræfter, som angivet i princip 4, at det ikke alene er fagprofessionelle i kommunen med kendskab til målgruppen, der har været relevante at samarbejde med, men derimod også lokalsamfund i øvrigt, herunder biblioteker, kulturhuse, andre civilsamfundsorganisationer og netværk med forskellige borgergrupper. Princip 4 kan yderligere betone en generel forankring i lokalområdets allerede eksisterende aktiviteter og aktører, der indebærer en responsivitet over for lokale kontekster. Det er en læring i vores datamateriale, at et bredt lokalt netværk og samarbejde er konstruktivt for både kapacitetsopbygning (invitere borgere og frivillige) og forankring af projektet i eksisterende strukturer og organiseringer, hvilket har bidraget til både bæredygtighed, legitimitet, adgang til deltagere og frivillige. Det er dog samtidig en læring, at det for civilsamfundsorganisationer med meget smalle målgrupper ikke er ligeså relevant at samarbejde med fagprofessionelle i kommunerne, som det er for civilsamfundsorganisationer med bredere målgrupper. Dette med baggrund i, at de ikke kender målgrupperne.

Det er også en læring, at der er mange måder at samarbejde på, og at tillid, kendskab og respekt mellem samarbejdende aktører kan være forskellig og have betydning for, hvordan man samarbejder. At samarbejdet mellem aktører er tids- og resourcekrævende, og at det ofte er vanskeligt for civilsamfundsorganisationerne at få kontakt med de relevante fagprofessionelle. At opbygge og vedligeholde personlige relationer er her afgørende. Forskellige former for samarbejder er relevante i relation til forskellige ambitioner for synergi (opsøre ældre, udvikle relevante aktiviteter, henvise til relevante tilbud, sikre løbende kontakt). I nogle tilfælde vil et mere integreret samarbejde mellem civilsamfundsorganisationerne og forskellige fagprofessionelle med kontakt til målgrupperne potentielt kunne styrke læring og fælles handlingskapacitet og bidrage til udvikling af synergi (opsøre ældre, udvikle relevante aktiviteter, henvise til relevante tilbud, sikre løbende kontakt). I andre tilfælde er koordinering, henvisning og informationer mere relevante. I endnu andre tilfælde, når civilsamfundsorganisationerne arbejder med meget smalle målgrupper, kan samarbejdet med fagprofessionelle i ældreplejen være mindre relevant.

De fleste samarbejder i de otte cases tager form af henvisninger, koordinering og informationer mellem aktører, og her er det en læring, at der er mulighed for styrkede synergier, når deling af viden går begge veje og ikke alene fra kommune til civilsamfund. Men der er også flere steder potentialer for styrket synergi, når det er relevant, gennem en større grad af fælles praksis mellem aktører, der kan opbygge tværgående kapacitet og læring.

Uanset samarbejdsform er det en læring, at det er givtigt for planlægning af aktiviteter at samarbejde både om planlægning og implementering af aktiviteter for at

kunne opnå synergi (opsøre ældre, udvikle relevante aktiviteter, henvise til relevante tilbud, sikre løbende kontakt).

På tværs af samarbejdsformer er det også en læring, at det er nødvendigt med kontinuerlig dialog, herunder også mellem frivillige og fagprofessionelle for at undgå misforståelser. Også mere dialog end man i mange af projekterne har regnet med. Den organisatoriske forankring kan både være formel gennem partnerskabsaftaler mellem ledere og uformel gennem personlige netværksforbindelser ind i kommunen, og begge kræver kontinuerlig dialog og gensidig læring. Personlige relationer og netværk er afgørende for at etablere og vedligeholde gode tværsektorielle samarbejder, og disse er meget tids- og ressourcekrævende at etablere og vedligeholde. Mange af civilsamfundsorganisationerne er startet op der, hvor de i forvejen har haft et netværk. Der, hvor det ikke har været til stede i forvejen, har det taget meget længere tid.

6 Fire tværgående temaer

I dette kapitel har vi udvalgt fire centrale tværgående temaer, der vedrører forhold af betydning for projekternes arbejde med at omsætte principperne til praksis og høste læring i forskellige lokale kontekster, hhv. afsnit 6.1 om at arbejde med principperne i et tværgående perspektiv, afsnit 6.2 om tidsafgrænsningen som præmis, afsnit 6.3 om lokal forankring og afsnit 6.4 om at arbejde med frivillige og frivillighed.

6.1 Tema 1: Arbejdet med principperne i et tværgående perspektiv

6.1.1 Fra princip til praksis: projektledernes overordnede erfaringer

På tværs af projekterne har projektledere peget på, at arbejdet med principperne har været et nyttigt udgangspunkt for at udvikle, strukturere og kvalificere aktiviteterne. Projektlederne beskriver især principperne som guidelines eller rettesnore, som det har været puljens formål. Dette bortset fra princip 4 om tværgående samarbejder, der i puljen var formuleret som et krav. Men selve operationaliseringen af samarbejderne har projekterne selv stået for (se erfaringer kapitel 5).

Selvom principperne har været hjælpsomme som pejlemærker, peger projektlederne også på, at principperne kræver tid, oversættelse og tilpasning for at fungere i praksis, og at de ikke altid har kalkuleret med dette i deres (tids)planlægning. Projektlederne fremhæver især de fælles workshops som en central støtte i dette arbejde. Workshop-pene har givet mulighed for at afklare indhold i principperne, drøfte dem i relation til egen praksis og udveksle erfaringer om, hvordan principperne kan omsættes i forskellige organisatoriske og målgruppespecifikke kontekster. For flere projektledere begyndte principperne her at give mening, og arbejdet bevægede sig fra abstrakte formuleringer til praktiske overvejelser om målgruppeafgrænsning, inddragelse, tilgængelighed og samarbejde. Det er således en læring, at tværgående processer med fokus på vidensdeling er nyttige i udviklingen af indsatser. Principper, der kan videreudvikles, kvalificeres og tilpasses kontekster, er et nyttigt refleksionsværktøj i arbejdet med indsatser.

6.1.2 Både let og svært

Der har været forskellige oplevelser i civilsamfundsorganisationerne af, hvor let eller svært det har været at omsætte principperne til praksis. Det er en udbredt erfaring

blandt projektlederne, at især princip 4 har været det mest udfordrende princip at arbejde med, men samtidig også det mest centrale, der på mange måder har været en afgørende faktor i arbejdet med de øvrige principper:

Vi har helt sikkert kæmpet mest med princip nummer 4. Og det, synes vi jo selv, er lidt ironisk, fordi det er jo det princip, der skal være det støttende og det hjælpende led. Men det er i virkeligheden det princip, vi synes, der har været sværest. (Projektleder)

Princip 4 har været sværest. Men det er også fordi, at det er et princip, der bliver sådan det helt overordnede og ligesom spejler ned i alle de andre principper. Jeg kan ikke målrette aktiviteterne uden samarbejde med ældreplejen. Jeg kan ikke invitere beboerne ind i fællesskabet eller byde dem godt velkommen, hvis ikke jeg kender lidt til dem. Så princip 4 har været fuldstændig afgørende for vores projekt og sat sit spor i de andre principper. (Projektleder)

Som beskrevet i kapitel 5 om princip 4 har det for flere af projekterne været mere vanskeligt og tidskrævende at arbejde med samarbejderne end forventet.

Det har også været vanskeligt for flere af projekterne at arbejde med målgruppeafgrænsning, Målgrupperne har forandret sig undervejs i sammenhæng med læringen i projekterne, og det har de fleste af projekterne tilpasset sig undervejs. Men nogle af projekterne har været bekymrede for, at de derved ikke levede op til det, som de havde formuleret i ansøgningen. Dette selvom det var puljens formål, at projekterne skulle videreudvikle og kvalificere principperne. Det er således en læring, at det kan være et væsentligt udviklingsgreb at arbejde med udgangspunkt i principper, men at det er vigtigt at betone værdien af udviklingsarbejde i puljer med dette fokus og nødvendigheden af at videreudvikle, kvalificere og nuancere i praksis.

6.1.3 At etablere aktiviteter i et lokalområde

Projektlederne fortæller også, at arbejdet med principperne har ført til en tydeligere forståelse af de opgaver, der ligger forud for selve aktiviteterne, som handler om at forankre projekterne i lokalsamfundet og det lokale civilsamfund samt at opnå kendskab til ønsker og behov blandt de borgere, som projekterne ønsker at tiltrække.

Altså, der ligger noget forud for, at jeg overhovedet vil tage fat på principperne. Hele det her med samarbejde med civilsamfundet. Der ligger et kæmpe arbejde i det, før at jeg vil komme til at snakke om at målrette aktiviteter. Og det er faktisk også noget af det, jeg har manglet lidt ved principperne, det her med civilsamfundet. At jeg synes, der ligger noget forud

for at kunne målrette aktiviteter, fordi der er noget med, hvordan er det, vi inddrager lokalsamfundet, hvordan er det, vi rekrutterer, hvordan er det, vi organiserer det? (Projektleder)

Det har betydet, at opstartsfasen for nogle projektledere har indeholdt (mere) tidskrævende og omfattende opgaver end oprindelig forventet eller planlagt, men som har været nødvendige for at skabe bæredygtige og lokalt forankrede indsatser. Dette gælder særligt behovet for at opbygge lokale samarbejder, herunder med potentielle frivillige, samt at kortlægge målgruppen og dens interesser og ønsker. For nogle projekter har behovet for først at etablere lokale netværk og samarbejder medført, at de først for alvor kom i gang med de konkrete aktiviteter nogle måneder eller et halvt år inde i projektperioden. Dette har været en af årsagerne bag, at projektperioden er blevet oplevet som kort af de fleste projektledere.

Projekter, der har haft god adgang til lokale samarbejdspartnere og et eksisterende frivilligmiljø, har haft lettere ved at operationalisere principperne end projekter, der i højere grad har skullet etablere samarbejder, netværk og kontakt med målgrupperne "fra bunden".

Som angivet i analysen vedrørende princip 4 om samarbejder er det at have netværk og samarbejdspartnere på forhånd altafgørende i forhold til at etablere nye indsatser, der inkluderer frivillige og er afhængige af samspil med lokalsamfundet.

6.2 Tema 2: Tidsafgrænsning og arbejdet med principperne

Vores data viser, at projekternes oplevelser af puljens tidsafgrænsning har haft væsentlig betydning for projektorganisationernes arbejde med at omsætte principperne til praksis. Det fremgår af interview, at nogle projektledere har oplevet puljen som kort i forhold til deres ambitioner. Som angivet i afsnit 1.4 i indledningen om begrebsafklaring har disse oplevelser baggrund i flere faktorer, herunder især:

1. Nogle af projekterne har rekrutteret projektledere, der ikke på forhånd har haft kendskab til organisationen, projektet, ældreområdet eller arbejdet med frivillige, og som derfor har brugt tid på at finde sig til rette, opbygge netværk internt og planlægge aktiviteter.
2. Projekterne har brugt meget tid på opbygning af lokale samarbejdspartnere og netværk, herunder at finde egnede lokaler til aktiviteter og afdekke, hvad der findes af sammenlignelige aktiviteter, som det var relevant at samarbejde med. Her har omfanget og karakteren af organisationernes lokale netværk ofte haft en afgørende betydning.

3. Projekterne har brugt meget tid på at engagere relevante frivillige og deltagere i tæt dialog med egen organisation og lokalsamfundets aktører.
4. For nogle projekter har det været vanskeligt at opbygge (tilstrækkeligt) trygge relationer i deltagergrupperne, hvilket de oplever som en central del af udbyttet. Dette kan nogle steder have reduceret deltagernes oplevelse af kontinuitet og fællesskab.

Mange af projektlederne har ikke på forhånd forudset, at disse dele af projekterne ville tage længere tid end planlagt. På tværs af projekterne peger flere projektledere, fagprofessionelle, frivillige og deltagere på, at det har været vanskeligt at nå de planlagte mål og skabe det forventede udbytte inden for den givne tidsramme.

Men der ses også eksempler på både hurtig og bæredygtig aktivitets- og relationsdannelse i flere projekter, hvor relationerne fortsætter ved siden af og efter indsattes ophør. Det skal også bemærkes, at nogle af projekterne er blevet forlænget, videreudviklet eller forankret efter VIVEs data indsamlingsperiode.

6.2.1 **Civilsamfundsorganisationernes strategier for at håndtere oplevelser af en kort projektperiode**

Civilsamfundsorganisationerne har håndteret de tidsmæssige vilkår på forskellige måder, hvilket afspejler både lokale prioriteringer og forskellige forståelser af bæredygtighed. Overordnet tegner der sig to centrale spændinger i tilgange:

1. **Videreførelse og bæredygtighed vs. afgrænset projektperiode**
Nogle civilsamfundsorganisationer har fra starten tilrettelagt aktiviteterne med henblik på videreførelse efter projektperiodens ophør. Det har bl.a. indebåret, at man undervejs har identificeret løsninger, der kan fungere uden puljemidler – også selvom det har krævet alternative finansieringsformer, fx til transport.
Andre har derimod prioriteret en længere forberedelses- og afklaringsfase med fokus på udvikling og etablering af indsatsen, velvidende at dette har begrænset mulighederne for at sikre videreførelse efter projektets afslutning.
2. **Hurtig implementering og rækkevidde vs. grundighed og relationsopbygning**
En tilgang har været at prioritere hurtig igangsættelse og at nå en bred målgruppe gennem mange aktiviteter i projektperioden. Dette er delvist sket på bekostning af tidlig relationsopbygning og systematisk samarbejde med kommunale aktører – dog med et øget samarbejdsfokus senere i forløbet.

En modsatrettet tilgang har været at fastholde, at udviklingsarbejdets tempo ikke bør forceres. Her har organisationerne prioriteret grundig opbygning af rammer og relationer, selvom det har betydet færre gennemførte aktiviteter og færre nåede borgere inden for projektperioden.

De forskellige strategier indebærer forskellige udfordringer og muligheder. Hurtig igangsættelse og bredde i forhold til deltagere og aktiviteter kan øge risikoen for, at arbejdet med at engagere frivillige og deltagere, relationsarbejde eller matchning til målgruppens behov bliver underprioriteret. Omvendt kan prioritering af langsigtet forankring og grundighed medføre, at færre borgere nås i projektperioden, men til gengæld øges sandsynligheden for et mere stabilt samarbejde med kommunale og lokale aktører.

Den afgrænsede projektperiode fremstår dermed som et gennemgående rammevilkår, der har præget arbejdet med projekterne.

På tværs af projekterne er det en læring, at den oplevede korte projektperiode har medført, at projekterne har måttet foretage pragmatiske prioriteringer mellem bredde (antal deltagere og aktiviteter), dybde (omfang af relationsarbejde og tilpasning til målgruppen) og forankring (muligheder for videreførelse efter projektet). Tid er en væsentlig faktor for opstart af nye indsatser, der skal forankres i et lokalområde og ikke alene driftes isoleret.

6.3 Tema 3: Lokal forankring og bæredygtighed

Lokal forankring er allerede analyseret under princip 4 i kapitel 5, hvor vi peger på vigtigheden af at tage udgangspunkt i eksisterende lokale fællesskaber og netværk, samt hvordan civilsamfundsorganisationerne har forholdt sig forskelligt til lokal forankring. Lokal forankring betyder her, at de frivilligbårne aktiviteter er indlejret i lokale netværk, der kontinuerligt indebærer et flow af deltagere ind og ud af aktiviteterne, samt et generelt kendskab til aktiviteterne og et samarbejde med kommunen og andre offentlige, civile og private aktører, der opbygger kapacitet (adgang til ressourcer, netværk, deltagere, viden, andre puljemidler, andre aktiviteter).

I det følgende analyserer vi, hvordan projekterne har håndteret lokal forankring under de organisatoriske og tidsmæssige rammer, de har arbejdet inden for, og hvilken betydning dette har haft for mulighederne for at udvikle og videreføre aktiviteterne efter projektperiodens ophør.

Flere af projektlederne fremhæver lokal forankring som en vigtig forudsætning for, at indsatserne kan udvikles og videreføres efter projektperiodens ophør. De peger

eksempelvis på, som beskrevet i kapitlet om princip 4, at bæredygtighed forudsætter, at man tager udgangspunkt i eksisterende lokale netværk, aktiviteter og fællesskaber og bygger videre på dem frem for at etablere parallelle nye indsatser. Derudover besidder de lokale aktører, det være sig frivillige fællesskaber, civilsamfundsorganisationer, kommunale medarbejdere eller andre lokale aktører, væsentlig viden om målgrupper, behov og netværk i lokalområdet. Projekter er afhængige af denne viden for at nå ældre borgere og skabe bæredygtige tilbud, dvs. tilbud, der er kendte og anerkendte, og som kapacitetsopbygges af lokalsamfundet (i form af ressourcer, lokaler, frivillige, deltagere, netværk).

En gennemgående læring er, at lokal forankring har taget længere tid end forventet, da det indebærer et intenst og ressourcekrævende netværksarbejde. Projektlederne beskriver en række opgaver, som ikke er specifikke for puljeprojekter, men som har været grundlæggende for opstartsarbejde, også i enhver anden indsats, hvor der er behov for samspil med lokalsamfund: at finde egnede lokaler, engagere frivillige, etablere kontakt til målgruppen, opbygge samarbejdsrelationer mv.

Den her opstartsfase med at skulle ud og lave den her interessentanalyse og opspore samarbejdspartnere, den tog lang tid for mig, men det var bare det der fundament, der skulle være på plads, for at der ligesom også bliver noget bæredygtigt og noget, der bliver forankret. Og det må tage den tid, det tager, for når man vil bygge sådan noget her op, og det skal kunne leve bagefter, så nytter det ikke noget, at det er mig, der sidder med sådan en lille selvstændig klods, der så falder fra hinanden, når vi slipper det igen. (Projektleder)

Der er store forskelle på, hvordan projekterne har arbejdet med lokal forankring, og i hvilken grad det er lykkedes. I nogle projekter har den manglende lokale forankring betydet, at aktiviteterne ikke har matchet de lokale behov, og at samarbejdet med kommunale fagprofessionelle ikke er blevet etableret. Eksempelvis giver nogle lokale aktører eller fagprofessionelle udtryk for, at de ikke altid oplever, at civilsamfundsorganisationerne har formået at integrere sig i de eksisterende indsatser eller afdækket de faktiske lokale tilbud og behov. En fagprofessionel fortæller:

Når man skal have sådan et samarbejde, så har de brug for de her lokale kræfter, de har brug for os, der har en viden om lokalområdet. Og der synes jeg lidt, at jeg sådan lidt har skulle banke døre ind hos dem for at give dem den her forståelse af, at man ikke kan sidde ovre i [stednavn] og lave et projekt i [navn på by] uden at samarbejde med lokale kræfter. (Fagprofessionel i kommune)

I andre projekter har lokal forankring været en styrke, der har været etableret fra start af. Nogle projekter bygger ovenpå et eksisterende frivilligmiljø og har dermed kunnet

engagere frivillige og gennemføre aktiviteter dér, hvor engagementet allerede var til stede. I andre projekter er forankringen lykkedes delvist, men påvirket af begrænset kendskab til lokale strukturer. Endelig viser endnu andre projekter, hvordan lokal forankring er blevet styrket ved at lade frivillige definere aktiviteterne i deres eget lokalområde, hvilket har øget ejerskabet og sandsynlighed for videreførelse.

Erfaringer giver anledning til **en række refleksions- og opmærksomhedspunkter**, der kan bruges som læring i den videre udvikling af principperne:

For det første viser evalueringen, at projekterne i varierende grad har balanceret mellem at følge planerne i deres projektbeskrivelser og samtidig tilpasse sig lokale strukturer og fællesskaber. Erfaringen peger på, at når indsatser ikke i tilstrækkelig grad forankres lokalt, øges risikoen for manglende relevans og videreførelse.

For det andet er forholdet mellem tid og kvalitet et gennemgående opmærksomhedspunkt. Lokal forankring har krævet tid til dialog med lokale aktører og til at bygge videre på eksisterende praksis, men projekternes opsatte tidsfrister og aktivitetsmål har begrænset dette arbejde.

For det tredje ser vi en balance mellem nyudvikling og videreførelse. Projekterne har ønsket at skabe nye aktiviteter, men flere projektledere og fagprofessionelle har erfaret, at et større fokus på styrkelse eller supplerung af allerede velfungerende lokale tilbud i nogle tilfælde ville kunne have understøttet både bæredygtighed og kontakten til de relevante målgrupper.

For det fjerde er projekterne indlejret i en spænding mellem synlighed og samarbejde. Egne forventninger om tydeligt afgrænsede aktiviteter kan have fået projekterne til at prioritere indsatser, der hurtigt kan dokumenteres, frem for længerevarende samarbejder med lokale aktører. Selvom sådanne samarbejder havde været mindre synlige på kort sigt, vurderer projektledere, at et styrket samarbejde kunne have bidraget til en bedre forankring af indsatserne.

Det er således en læring, at puljens fokus på udvikling, kvalificering og læring er blevet udfordret af projekternes samtidige fokus på nye aktiviteter, konkrete resultater, egne aktiviteter og mål.

6.4 Tema 4: At arbejde med frivillige som et femte princip?

På tværs af projekterne fremstår frivillighed som et bærende vilkår, der har betydning for, hvordan principperne er blevet omsat i praksis, og dermed også for,

hvilken læring der er blevet høstet. Frivillighed har påvirket, hvilke aktiviteter der er blevet udviklet, hvilke borgere der er blevet inviteret, karakteren af relationerne, udfoldelse af aktiviteter og mulighederne for at videreføre indsatserne efter projektperioden (lokal forankring).

Nogle projektledere efterspørger mere viden om og tydeligere rammer for, hvordan frivillige kan engageres, tilknyttes og støttes, og hvordan deres opgaver afgrænses eller integreres i forhold til de fagprofessionelles opgaver. Frivillighed er således både en ressource og et sårbart element, som nogle steder har skabt usikkerhed, og som principperne ikke adresserer direkte, men som flere projektledere har foreslået burde indgå som et selvstændigt princip. Frivillighed har qua principperne ikke været et selvstændigt fokusområde i vores dataindsamling og evaluering, men vi kan identificere enkelte læringspunkter. Da vi i dataindsamlingen ikke har haft selvstændigt fokus på frivillighed, anvender vi i dette afsnit også litteratur, der kan underbygge analyse af data.

6.4.1 Frivilliges motivation og udbytte

Vores data viser, at de frivillige overordnet har været motiverede af ønsket om at gøre en forskel for andre og af muligheden for selv at være en del af et fællesskab. Dette stemmer overens med eksisterende viden om frivillighed (Espersen et al., 2018a, 2021). Flere af de frivillige beskriver, at deres engagement er udsprunget af personlige erfaringer med tab, sygdom eller tidligere deltagelse i lignende fællesskaber, hvilket ligeledes er velbeskrevet i litteraturen (Espersen et al., 2018a, 2021, 2025a). I nogle projekter er der deltagere, der har fået lyst til selv at blive frivillige, hvilket har styrket både ejerskab og bæredygtighed samt borgernes oplevelse af tilknytning til fællesskab og lokalsamfund. Tilsvarende mønstre fremgår også af andre undersøgelser (Espersen et al., 2018a).

Motivationen blandt de frivillige har også været tæt knyttet til opgavernes karakter og graden af fleksibilitet. Projektledere har oplevet, at frivillige i høj grad har valgt engagement ud fra, om aktiviteterne har givet dem noget personligt – kulturelt, socialt eller fysisk. Opgaver, der primært har krævet tilstedeværelse og relationsarbejde, har været vanskeligere at engagere frivillige til. Dette er ikke et generelt fund i andre undersøgelser, da sociale relationer og oplevelser af fællesskaber som regel er afgørende for frivilliges kontinuerlige engagement (Espersen et al., 2018a, 2025a). Det har været en præmis i projekterne, at frivillige har engageret sig i det, som de har fundet meningsfuldt. Derudover har de frivillige været drevet af interesser, værdier, relationer og personlig berørthed, hvilket også stemmer overens med fund fra tidligere undersøgelser (Espersen et al., 2021; Espersen, 2024).

6.4.2 Frivillighedens udfordringer og muligheder

Frivillighed har samtidig flere steder skabt udfordringer for projekternes mere målrettede elementer. For eksempel når en frivillig undervejs har oplevet et forløb som værende "for langt" eller gerne har villet lave om på indholdet, og når det har været svært at engagere frivillige til specifikke funktioner, som projektledere og fagprofessionelle har haft planlagt. Vi ved fra tidligere forskning, at frivillige ofte agerer efter det, der giver mening i relationen og konteksten frem for efter en organisatorisk ledelse, og at frivillighed derved adskiller sig fra lønnet arbejdskraft (La Cour, 2014). Deri ligger et demokratisk og relationelt element, der skaber mening i fællesskaber, og som etablerer og udbygger de aktiviteter, som mennesker selv finder meningsfulde.

Dette er dog ikke altid i overensstemmelse med de intentioner, som projektlederne har haft i planlægning af aktiviteterne. I vores datamateriale kan vi se dette skisma på tværs af aktiviteterne. Der er både eksempler på frivillige, der har stor autonomi, som eksempelvis selv har tilrettelagt aktiviteternes indhold og varighed, og eksempler på frivillige, der ikke har haft særlig stor indflydelse, hvor projektledere har detaljeplanlagt de frivilliges roller.

For eksempel har projektledere i projekter som Danske Døves Landsforbunds 'Lev Godt', Det Nationale Sorgcenters 'Fællesskaber for mænd over 65, som har mistet ægtefælle' og Røde Kors' projekt 'Små fællesskaber på plejehjem' skabt en ramme, som deltagere og frivillige selv fylder ud med de aktiviteter, som giver mening for dem. Her udtrykker projektlederne, at det har været afgørende, at de frivillige har haft autonomi til selv at planlægge indholdet, nogle gange i samarbejde med deltagerne selv. En frivillig i et af projekterne med stor autonomi fortæller:

Programmet for næste gang laver vi [deltagere og frivillige], mens vi er der – vi forsætter selv og har nøgler til huset. (Frivillig)

Andre projektledere i projekter, såsom Alzheimerforeningens 'Hjernesund i lokale fællesskaber' og ADHD-foreningens 'ADHD 65+', har omvendt på forhånd tilrettelagt forløb på baggrund af viden om Alzheimer og ADHD.

I nogle af de mere strukturerede projekter har man søgt efter konkrete kompetencer til et på forhånd planlagt forløb. En projektleder fortæller eksempelvis:

Ja, vi har faktisk lavet opslag og sådan noget, så har vi skrevet ret specifikt, at man for eksempel kunne være sygeplejerske, man kunne være ergoterapeut, man kunne være social- og sundhedsassistent [...] Og så på den sociale tovholder [frivilligrolle] lagde vi op til, at man kunne være pædagog eller lærer eller noget andet. Altså, hvor man så måske havde en mere social forståelse.

Enkelte frivillige er blevet placeret i roller, de ikke føler sig komfortable i, hvilket har skabt usikkerhed og virket demotiverende. Her har der været brug for fokus på, hvad der giver mening for de frivillige og deltagere i fællesskab.

Der er således meget forskellige tilgange til de frivilliges roller og bidrag. Ifølge nogle projektledere har det været en gennemgående udfordring at engagere frivillige og tilknytte dem kontinuerligt. Denne udfordring ser imidlertid ud til at hænge sammen med graden af de potentielle frivilliges indflydelse på organisering og indhold, idet den i mindre grad gør sig gældende for de projekter, hvor de frivillige har fået lov til selv at bestemme, hvilke aktiviteter der opleves meningsfulde og relevante. Udfordringen hænger også sammen med, i hvilket omfang projektlederne har haft det relevante netværk, hvorigennem de frivillige kan engageres. Vi ved fra forskning, at langt de fleste frivillige bliver frivillige, fordi de bliver spurgt (netværk) (Espersen et al., 2025a).

Det er således en læring, at frivilligbåren kapacitet især opbygges gennem en kombination af personlig berørthed, lokal responsiv tilpasning og rum til de frivilliges egne agendaer.

7 Afslutning

VIVEs evaluering af otte projekter i civilsamfundsorganisationer er gennemført i perioden 2024-2025 og har haft til formål at tilvejebringe viden om:

1. Hvordan de fire principper omsættes i overensstemmelse med puljens samlede formål om at modvirke funktionstab og ensomhed hos ældre
2. Hvordan samarbejdet med fagprofessionelle på ældreområdet og inddragelsen af de ældre borgeres erfaringer har betydning for kvalificering, justering og konkretisering af de fire principper
3. Hvilke virkninger brugen af principperne har for borgerne.

I det følgende peger vi på nogle af evalueringens overordnede svar på de tre spørgsmål og på centrale faktorer for, at læring har fundet sted (se kapitel 2-6).

7.1 De fire principper og puljens formål om at modvirke ensomhed og funktionstab blandt ældre

De fire principper er først og fremmest blevet omsat med udgangspunkt i grupper af ældre borgere, der deler særlige kendetegn, livsbetingelser eller udfordringer, og det har sat rammerne for, hvilken læring der er opnået på baggrund af brugen af principperne. Næsten alle projekter har på forskellige måder arbejdet med at nå de mere sårbare og isolerede borgergrupper inden for deres overordnede målgrupper og har oplevet, at det har været vanskeligt. Dette selvom det ikke var et krav i puljen. Mange af dem har selv haft den bedste kontakt med og kendskab til de konkrete ældre borgergrupper med sclerose, ADHD, Alzheimer og ældre døve, og deltagere i aktiviteterne har især været ældre medlemmer af organisationerne. Langt de fleste deltagere i de aktiviteter, vi har observeret, har umiddelbart været de mere selvhjulpne eller ressourcestærke ældre i de konkrete målgrupper. Der har her været en lang række af tilgængelighedsfaktorer, der har haft betydning for, at det har været svært at invitere de mest sårbare borgergrupper i målgrupperne: transport, fysiske rammer, økonomi og sociale relationer ind i fællesskaberne. Flere faktorer har haft betydning for oplevelser af meningsfuldhed, herunder oplevelser af sociale fællesskaber, indflydelse, fleksible roller og konkrete interesser for konkrete aktiviteter (sang, dans, sport etc.) og det at kunne spejle sig i andre og opleve sig mødt.

Idet fællesskaberne kan opleves som meningsfulde, vil de uden tvivl kunne forebygge og modvirke ensomhed og funktionstab for de konkrete deltagere, mens de foregår (Christiansen et al., 2021; Sundhedsstyrelsen, 2024b). Samtidig viser vores evaluering, at den korte tidsperiode har vanskeliggjort arbejdet med at forankre projekterne lokalt. At arbejde med principperne har stillet krav om kontinuerlig læring, løbende tilpasninger af aktiviteter og målgruppeafgrænsninger samt fokus på både social og fysisk tilgængelighed. Det er en læring, der kan kvalificere formuleringer i alle fire principper. Og det har taget længere tid, end flere af projektlederne havde forventet.

Oplevelser af en kort projektperiode har ifølge flere af projektlederne udfordret projekternes læring, idet rigtig mange processer har taget længere tid end forventet. Samtidig har de fleste projektledere fundet det meningsfuldt at arbejde med at omsætte de fire principper til praksis og udtrykker, at de har høstet afgørende læring undervejs. Denne læring er både opstået på fælles workshops, gennem praksiserfaringer og på møder med konsulentfirmaet Realize og gennem projekternes individuelle justeringer undervejs.

7.2 Samarbejdet med fagprofessionelle og andre lokale aktører

For de fleste projekter har samarbejdet med fagprofessionelle i kommunen og andre aktører med kendskab til målgruppen været både væsentligt og vanskeligt. Det har krævet flere ressourcer end forventet, og de fleste projektledere, frivillige og andre deltagere i projekterne har arbejdet med samarbejder med fagprofessionelle i kommunen og andre aktører som brobygning (henvise, koordinere, informere) frem for som fælles problemløsning. På organisatorisk niveau har der været spor af samarbejder med fokus på fælles læring og problemløsning. På borgerniveau har samarbejdet derimod især haft karakter af, at civilsamfundsorganisationerne har arbejdet for, at kommunale fagprofessionelle skulle henvise relevante borgere til aktiviteter og legitimere aktiviteter og sprede information. Flere steder er det tydeligt, at projekterne kunne have profiteret af et tættere konkret samarbejde og fælles praksis også på borgerniveau, hvor fagprofessionelle og frivillige kunne arbejde sammen om at løse ensomhedsproblematikker blandt ældre målgrupper. Det er eksempelvis tydeligt i Røde Kors' projekt 'Små fællesskaber på plejehjem', hvor beboerne har brug for både fagprofessionel pleje og frivillige fællesskaber samtidig.

7.3 Virkninger og brugen af de fire principper

Flere projektledere, borgere, frivillige og fagprofessionelle har peget på en række læringspunkter og virkninger af arbejdet med principperne forstået som meningsfuld deltagelse for borgerne i relevante aktiviteter og fællesskaber. Deltagende ældre har selv beskrevet deres udbytte af deltagelsen, og de fremhæver fællesskab, tryghed og social kontakt som meningsfulde centrale udbytter. Dette bekræftes ligeledes af projektledere. For flere borgere har det været betydningsfuldt at møde andre i samme livssituation som dem selv, og de oplever meningsfuld genkendelse og støtte i de fællesskaber, der etableres gennem aktiviteterne. Derudover peger det samlede datamateriale på, at aktiviteterne for nogle deltagere er blevet oplevet som meningsfulde gennem indflydelse. Samtidig fremgår det, at nogle deltagere har oplevet større mod på at deltage aktivt, har fået nye sociale kontakter eller oplevet, at aktiviteterne har givet struktur og indhold i dagligdagen. For nogle borgere har deltagelsen også bidraget til en følelse af at kunne mestre situationer, der tidligere blev oplevet vanskelige. Disse fund bekræfter dermed den eksisterende viden om, at målrettede interventioner mod ensomhed generelt er virksomme (fx Christensen et al., 2021; Pedersen & Swane, 2024).

Disse oplevede virkninger peger også på, hvordan indsatserne indledningsvist har støttet ældre borgere i at styrke, etablere eller genvinde social kontakt og mening i hverdagen. De tidlige mønstre indikerer, at aktiviteterne har fungeret som et afsæt for trivsel, deltagelse og fællesskab og dermed som centrale komponenter i puljens formål om at modvirke ensomhed og funktionstab.

Vi kan også identificere andre virkninger i vores datamateriale. Flere af civilsamsfundsorganisationerne har fået en ny eller skærpet opmærksomhed på ældre borgere med risiko for ensomhed og funktionstab og på de særlige behov, som forskellige grupper af ældre har. Projektlederne beskriver, at arbejdet med principperne har tydeliggjort betydningen af at inddrage deltagere, frivillige og lokale aktører i udviklingen af indsatserne, og at dette har ændret deres tilgang til planlægning og facilitering af aktiviteter. Det kan fremover få betydning for virkninger også på borgerniveau.

Flere projektledere fremhæver også, at de undervejs har udviklet nye måder at involvere, engagere og tilknytte deltagere på. Det samme gælder opmærksomheden på tilgængelighed, hvor man i projekterne har fået et mere nuanceret billede af de forhold, der gør det muligt for ældre at deltage – herunder fysiske rammer, transport, støttebehov og sociale barrierer. Desuden har arbejdet med principperne bidraget til at afklare og kontinuerligt udvikle målgruppeforståelsen i flere projekter. For nogle organisationer har dette været en ny opgave, som har givet anledning til at overveje, hvilke borgere aktiviteterne er mest relevante for, og hvordan dette kommunikeres tydeligt for hvem.

Endelig viser evalueringen, at projekterne har igangsat eller styrket samarbejder mellem civilsamfundsorganisationer samt relevante kommunale aktører, herunder ældreplejen, og andre lokale aktører. Samarbejdet har været med til at udvikle kendskab og lokal tillid, viden om andre aktørers arbejdsformer og strukturer, som kan understøtte fortsatte samarbejdsaktiviteter efter projektperiodens afslutning. Principperne har været refleksionspunkter, der har guidet og struktureret læringen i især civilsamfundsorganisationerne.

> Data og metode

8 Data og metode

I denne anden del af rapporten præsenterer vi evalueringens data og metode.

8.1 Evalueringens formål

VIVEs evaluering af de otte projekter er gennemført i perioden 2024-2025 og har følgende tre formål:

1. at tilvejebringe viden om, hvordan de fire principper omsættes i overensstemmelse med puljens samlede formål om at modvirke funktionstab og ensomhed hos ældre
2. at tilvejebringe viden om, hvordan samarbejdet med fagprofessionelle på ældreområdet og inddragelsen af de ældre borgeres erfaringer har betydning for kvalificering, justering og konkretisering af de fire principper
3. at tilvejebringe viden om, hvilke virkninger brugen af principperne har for borgerne.

VIVE har fokus på læring, der kan kvalificere videreudviklingen af principperne og forstår virkninger som det, at deltagerne finder deres deltagelse meningsfuld.

8.2 Forandringsteoretisk virkningsevaluering

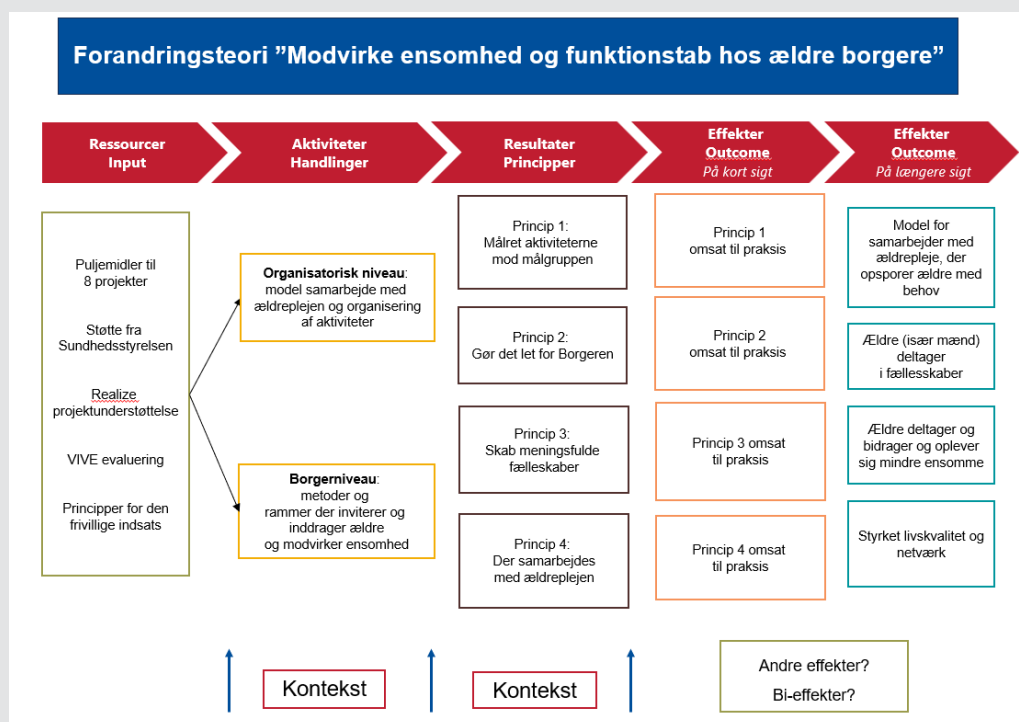
For at besvare evalueringens spørgsmål anvender vi en forandringsteoretisk virkningsevaluering. Det gør det muligt både at undersøge, hvordan de otte indsatser virker i praksis, og hvordan Sundhedsstyrelsens principper er blevet omsat i de otte projekter. Fokus på princippernes operationalisering i projekterne gør det muligt at belyse, om projekterne virker efter hensigten, og hvordan aktørerne har anvendt principperne som pejlemærker i deres konkrete arbejde. Formålet med evalueringen er således at få en detaljeret forståelse for, hvordan principperne er blevet omsat, justeret og konkretiseret som afsæt for en efterfølgende tværgående analyse og konklusion af, hvordan læring fra projekterne kan bidrage til at kvalificere en videreudvikling af principperne, der har til formål at bidrage til at modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre.

Målet med en virkningsevaluering er at akkumulere viden ved at uddybe, fokusere og formalisere forståelsen af kontekster og sammenhænge. En virkningsevaluering

kan derfor også bruges formativt undervejs og som afsæt for at udvikle og justere indsatserne på et mere oplyst grundlag. VIVE har bidraget med et oplæg med foreløbige fund på et netværksseminar for projekterne i august 2025. Netværksseminaret var faciliteret af Realize og Sundhedsstyrelsen. Derudover har vi bidraget med foreløbige overvejelser på møder med Realize og Sundhedsstyrelsen.

Figur 8.1 viser evalueringens forandringsteori, der beskriver de centrale antagelser om, hvordan indsatserne forventes at skabe effekter/outcomes på kort og længere sigt. I evalueringen forholder vi os til de foreløbige outcomes som virkninger og læring. Evalueringen forholder sig ikke til effekter/outcomes på længere sigt.

Figur 8.1 Forandringsteori for at 'Modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre borgere'

Kilde: Forandringsteorien udgør rammen for VIVEs evaluering.

Forandringsteorien viser, at alle projekterne udvikler og afprøver indsatser og aktiviteter med udgangspunkt i de fire principper både på organisatorisk niveau og på borgerniveau. På kort sigt er formålet, at de fire principper omsættes til praksis, og at der høstes læring, der kan kvalificere de fire principper. Det er målet, at viden fra projektet kan skabe grundlag for, at principperne udvikles og kvalificeres undervejs, og at principperne herefter forankres, udbredes og omsættes blandt praksis.

Vi forstår effekter/outcomes (forandringsteorien) som virkninger på kort sigt, der forventes at bestå af, at de ældre målgrupper i projekterne deltager og finder deltagelsen meningsfuld. Evalueringen forholder sig ikke til effekter eller outcomes i øvrigt.

Evalueringen er både formativ og summativ og baserer sig primært på kvalitative data, der enkelte steder perspektiveres med eksisterende viden for at styrke de tværgående analyser. Det formative element har bestået i VIVEs deltagelse og bidrag på workshop for de otte projekter og på møder med Sundhedsstyrelsen og Realize. Det summative element er denne rapport, der indeholder analyse af data og svar på evalueringens tre spørgsmål.

8.3 Casestudie design

Evalueringen er baseret på et casestudie design. Casestudier egner sig godt til at generere dybdegående viden om udvalgte fænomener i deres specifikke kontekst og kan anvende mange datakilder. Casestudier egner sig derfor også godt til at identificere læringspunkter i forskellige kontekster ved at gå i dybden med, hvordan fænomener konkret udspiller sig i en kontekst.

Idet indsigter fra et enkelt casestudie ikke nødvendigvis gælder for andre end den undersøgte case, har vi dels lagt vægt på at evaluere på tværs af de otte projekter, dels enkelte steder perspektivere, nuancere eller uddybe de empiriske analyser med allerede eksisterende viden, hvor det er relevant.

Evalueringen er et casestudie, hvoraf de otte projekter udgør hver deres case og samtidig en samlet case. Casestudier kan anvende en lang række af både kvantitative og kvalitative data, og i dette casestudie indgår både interview, observationer, projekternes dokumentation samt VIVEs deltagelse i workshops i projektperioden.

Idet vi analyserer på tværs af de otte projekter, tilgår vi case analysen af de otte projekter som en samlet case, mens vi i dataindsamlingen har indsamlet data hos dem enkeltvis. Dette undtaget deltagelsen i workshops, der har været samlet for alle projekter. Idet puljen har haft til formål at kvalificere og modne de fire principper, har evalueringen fokus på at identificere læring, der kan videreudvikle og kvalificere de fire principper.

I casestudiet har vi konkret haft fokus på, hvordan de fire principper er blevet omsat og kvalificeret i praksis. Det har vi undersøgt ved at have fokus på:

- Interaktioner og relationer mellem mennesker
- Planlægning og implementering af aktiviteter

- Forløb og udviklinger over tid
- Deltagergrupper, herunder medarbejdere, frivillige og deltagere i de otte projekter
- Samarbejder.

8.4 Datagrundlag

Evalueringen er kvalitativ og består af interviews med projektledere i alle otte projekter, samarbejdspartnere, frivillige, borgere og andre. Dertil har vi lavet observationer af relevante aktiviteter for borgere. Dataindsamlingen er gennemført i perioden oktober 2024 til ultimo oktober 2025. Evalueringen omfatter derfor ikke erfaringer og udviklinger efter denne periode, herunder november og december 2025. Dialog med Sundhedsstyrelsen, projektledere samt deltagelse i det afsluttende netværksseminar i december 2025 peger på, at der i perioden efter dataindsamlingen er sket væsentlige udviklinger, herunder i relation til forankring af aktiviteter, som ikke indgår i evalueringens datagrundlag. Der er også nogle af projekterne, der er blevet forlænget. Disse erfaringer indgår ikke i vores data.

Datagrundlaget indeholder også skriftligt materiale fra projekterne, herunder projekternes dokumentation i forbindelse med afholdelse af aktiviteter, som de har indsendt til os. Derudover har vi deltaget i fire workshops/netværksseminarer for alle otte projekter, faciliteret af Realize. På netværksseminarer har de otte projekter drøftet temaer af relevans for projekterne.

I Tabel 8.1 præsenterer vi et overblik over evalueringens datamateriale.

Tabel 8.1 Datamateriale i overblik

Datakilde	Antal	Varighed eller omfang
Interview, gruppe og enkelt	66	10 minutter til 1,5 timer
Observationer	9	Fra 1 time til hele dage
Netværksseminarer for alle otte projekter	4	Hele dage
Dokumentationsdata fra projekterne	8	Oversigter af over aktiviteter, herunder antal deltagere, frivillige m.m.

Kilde: VIVEs datamateriale.

Dataindsamlingens interview har været den væsentligste datakilde. I Tabel 8.2 præsenterer vi informantkategorierne i de kvalitative interviews.

Tabel 8.2 Kort beskrivelse af informantkategorier

Informant	Beskrivelse
Projektledere	De ansvarlige projektledere i de otte civilsamfundsorganisationer
Fagprofessionelle i kommunen	Samarbejdspartnere i kommuner, herunder koordinatore, udviklingskonsulenter, forebyggende medarbejdere, demenskonsulenter, medarbejdere på plejehjem og hjemmepleje og andre
Fagprofessionelle i civilsamfundsorganisationer	Andre medarbejdere i civilsamfundsorganisationerne, som ikke er projektledere, og som bidrager til projekterne
Andre samarbejdspartnere	Konsulentvirksomheder, civilsamfundsorganisationer, kulturhuse, biblioteker og lignende
Frivillige	Frivillige i projekternes aktiviteter, herunder frivillige, der også er en del af målgruppen
Borgere	Deltagende ældre borgere i projekternes aktiviteter
Pårørende	Pårørende til de ældre deltagere

Kilde: VIVEs datamateriale.

8.4.1 Interview

Evalueringen bygger på interview med forskellige grupper af aktører – projektledere, fagprofessionelle, samarbejdspartnere, frivillige, pårørende og deltagere.

I alle otte projekter er der gennemført interview med projektledere og fagprofessionelle for at få indsigt i, hvordan projekterne er tilrettelagt, organiseret og udviklet. I 7 ud af 8 projekter er de fagprofessionelle samtidig kommunale samarbejdspartnere, mens de i ét projekt repræsenterer andre faglige miljøer. Derudover er der i enkelte projekter gennemført interview med andre relevante samarbejdspartnere, som på forskellig vis har haft en rolle i eller omkring projektet.

Projektlederne har i dialog med VIVE peget på og formidlet kontaktoplysninger på informanter og ofte også stillet lokaler og traktement til rådighed for interview. Vi har planlagt interview med baggrund i ønske om variation, herunder flere typer af samarbejdspartnere, hvor det har været muligt.

Derudover er der gennemført interview med frivillige og deltagere, som enten er blevet inviteret af projektlederne eller i forbindelse med observationer. I sidstnævnte tilfælde har vi selv taget kontakt til deltagere og gennemført interview på stedet eller efterfølgende pr. telefon. Der er interviewet både ældre mænd og kvinder med forskellige livsvilkår og oplevelser af ensomhed. Deltagerne har forskellige fysiske og sociale forudsætninger, som påvirker deres hverdag og deltagelse i aktiviteterne. Antallet af deltagerinterview varierer mellem projekterne. I nogle tilfælde

har deltagernes livssituation gjort det nødvendigt at tilpasse kontakten og gennemføre interviewene med særlig hensyntagen til deres overskud og tryghed. I enkelte tilfælde har det ikke været muligt at gennemføre interview med borgere, det gælder fx på plejehjem.

Interviewene er gennemført i forbindelse med casebesøg og observationer – eller over telefon og Zoom. De er tilrettelagt ud fra semistrukturerede interviewguides, tilpasset de forskellige informanttyper. Den semistrukturerede tilgang har gjort det muligt både at sikre sammenlignelige temaer på tværs og samtidig give plads til de interviewedes egne perspektiver. Interviewene har varet fra 10 minutter til halvdelen time.

8.4.2 Observationer

I 7 ud af de 8 projekter er der gennemført 1-2 observationer med fokus på aktiviteter rettet mod målgruppen. I et enkelt projekt har det ikke været muligt at lave observationer.

I observationerne har vi nedskrevet forløbet af dagen, interaktioner mellem deltagere, frivillige, fagprofessionelle, projektleder m.m. samt stemninger og relationer. Vi har også lagt mærke til, hvordan de ældre deltagere har deltaget, og hvordan de har responderet på de konkrete aktiviteter.

Vi har observeret store og små grupper af mennesker og deres dynamikker, hobby og sportsprægede aktiviteter, sociale aktiviteter og pauserne imellem, hvor der ofte udspiller sig sociale interaktioner.

Observationerne har været afgørende for at opnå indblik i, hvordan projekterne udspiller sig i praksis.

8.4.3 Overblik over interviews og observationer fordelt pr. projekt

Vi har tilstræbt en jævn fordeling af observationer og interview, men under hensyntagen til de konkrete forskellige kontekster. Tabel 7.3 viser overblik over dataindsamling fordelt pr. projekt.

Tabel 8.3 Overblik over interview og observationer fordelt pr. projekt

Projekt	Projektle- dere	Frivillige	Borgere	Fagprofes- sionelle	Andre, bl.a. pårø- rende	I alt
Sammen Gennem Musikken – ældre-venlige musikfællesskaber	3	3	3	2	2	13
Inkluderende fællesskaber for ældre borgere i Tønder Kommune	2	1	0	2	2	7
Fællesskaber på plejehjem	2	2	0	2	0	6
MS Masterclass	2	0	2	0	0	4
Fællesskaber for mænd over 65, som har mistet ægtefælle/partner	2	1	1	3	0	7
Lev Godt	2	3	4	2	0	11
Hjernesund i lokale fællesskaber	1	3	2	2	0	8
65+ ADHD	2	3	4	1	0	10
I alt	16	15	16	14	4	66

Kilde: VIVEs dataindsamling.

8.4.4 Projekternes dokumentation

VIVE har løbende været i dialog med projekterne om aktiviteterne udbredelse og erfaringer med at invitere, tiltrække og engagere både deltagere og frivillige. Nogle gange har vi fået faktuelle informationer på skrift, andre gange har det ikke været relevant.

VIVE har efter behov givet projekterne sparring på, hvordan de kan arbejde med dokumentation. De fleste projekter har dog lavet selvstændige systemer for dokumentation af deltagere og aktiviteter og har ikke haft brug for VIVEs sparring.

Projekternes dokumentation er dokumenter, som projekterne har fremsendt med information om planlagte konkrete aktiviteter og ca. antal deltagere. Vi bruger ikke dokumentationen direkte i vores analyser, men vi bruger den som baggrundsmateriale i forhold til at forstå rækkevidden, frekvensen og typen af aktiviteter.

8.5 Kodning og analyse

Alle interviews er kodet i NVivo og herefter transskriberet gennem et AI-baseret program ved navn Dictus. Efter transskriberingen er interviewene efterbehandlet med henblik på at sikre overensstemmelse mellem transskribering og interview.

Interviewdata og observationer er kodet i NVivo baseret på de fire principper for den frivillige indsats samt på princippernes relevans og anvendelighed i praksis.

I vores analyse har vi analyseret de fire principper og tværgående temaer på tværs af de otte projekter.

Af hensyn til fortroligheden mellem os og de mange informanter har vi i vores analyser sløret de konkrete projekters informanter og ofte også, hvilke konkrete projekter, som vi henviser til i vores analyser. Når vi enkelte steder alligevel henviser til de konkrete projekter, er det, fordi vi vurderer, at det kan gøres, uden at de konkrete informanter oplever det som kritik. Vi har således ikke i vores valg af hhv. sløring og ikke sløring vurderet på baggrund af en lige fordeling af omtale af de konkrete projekter. De konkrete omtaler er alene udvalgt på baggrund af deres illustrative eksempler og vores vurderinger af, at vi kan omtale projekterne og samtidig fastholde vores fortrolighed med informanterne. Når nogle projekter er omtalt mere end andre, skyldes det derfor, at de rummer en generel læring, der er særlig illustrativ på tværs af de otte projekter.

8.6 Brug af litteratur i evalueringen

Evalueringen er en empirisk baseret analyse, der svarer på evalueringens spørgsmål.

Vi anvender ind imellem litteratur for at:

- Etablere kontekst, især i Indledningen, men også enkelte andre steder, fx i afsnittet om samarbejder i princip 4
- Perspektivere eller nuancere de empiriske fund
- Understrege de empiriske fund. Det vil sige, når der er andre studier, der giver sammenlignelige resultater eller pointer.

Vi anvender ikke litteratur til at rammesætte eller teoriinformere evalueringen, som man gør i videnskabelige artikler.

Litteratur

- Andersen, L.L. & Espersen, H.H. (2017). Bibliotekers arbejde med samskabelse og samproduktion. I: C. Laskie (red.), *Biblioteksdidaktik* (s. 127-155). Hans Reitzels Forlag.
- Boje, T. (2017). *Civilsamfund, medborgerskab og deltagelse*. Hans Reitzels Forlag.
- Bovaird, T. & Löffler, E. (red.) (2009). *Public Management and Governance*. Routledge.
- Boyle, D. & Harris, M. (2009). *The Challenge of Co-Production: How Equal Partnerships Between Professionals and the Public are Crucial to Improving Public Services. Discussion paper*. NESTA.
- Buch, M.S. & Holm-Petersen, C. (2014). *Ledelse over grænser: Erfaringer med tværsektoriel ledelse i sundhedsvæsenet*. Væksthus for Ledelse.
- Chawla, K., Kunonga, T.P., Stow, D., Barker, R., Craig, D. & Hanratty, B. (2021). Prevalence of loneliness amongst older people in high-income countries: A systematic review and meta-analysis. *Plos One*, 16(7), 1-15.
- Christiansen, J., Løvschall, C., Laustsen, L.M., Harggaard, A.S., Maindal, H.T. & Lagaard, M. (2021). *Interventioner, der skal mindske ensomhed: en systematisk litteraturgennemgang af 136 effektstudier*. DEFACTUM.
- Dannefer, D. (2003). Cumulative advantage/disadvantage and the life course: Cross-fertilizing age and social science theory. *The Journals of Gerontology Series B: Psychological Sciences and Social Sciences*, 58(6), S327-S337.
- Espersen, H.H. (2024). *Civilsamfundet i den offentlige samskabelsesdagsorden: Deltagelse og styring i udvalgte samskabelsesinitiativer i danske kommuner*. Ph.d.-afhandling. Roskilde Universitet.
- Espersen, H.H. & Andersen, L.L. (2017). Styring og samarbejde i det boligsociale arbejde: Civilsamfund, partnerskaber, samskabelse og samproduktion. I: L.G. Aner & B. Mazanti (red.), *Socialt arbejde i udsatte boligområder* (s. 197-222). Hans Reitzels Forlag.
- Espersen, H.H., Andersen, L.L., Olsen, L. & Tortzen, A. (2018a). *Understøttelse og udvikling af det frivillige sociale arbejde: En analyse af udviklingstendenser og behov*

for kontinuitet og forandring i nationale virkemidler. VIVE – Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.

Espersen, H.H., Andersen, L.L., Petersen, A. & Olsen, L. (2018b). *Inklusion og deltagelse af sårbare borgergrupper i samskabende arenaer: Evaluering af tre partnerskaber mellem civilsamfund og kommuner.* VIVE – Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.

Espersen, H.H., Fridberg, T. & Andrade, S.B. (2025a). *Frivillighedsundersøgelsen 2024: En repræsentativ befolkningsundersøgelse af danskernes frivillige arbejde.* VIVE – Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.

Espersen, H.H., Fridberg, T., Boje, T.P. & Henriksen, L.S. (2025b). *Frivillighed i Kræftens Bekæmpelse: Karakteristik og behov for støtte.* VIVE – Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.

Espersen, H.H., Fridberg, T., Andreassen, A.G. & Westermann Brændgaard, N. (2021). *Frivillighedsundersøgelsen 2020: En repræsentativ befolkningsundersøgelse af danskernes frivillige arbejde.* VIVE – Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.

Foged, S.K., Hansen, P.H., Houlberg, K., Pedersen, L.B. & Darger, M. (2023). *Kommunernes ressourceforbrug og økonomiske styring på ældreområdet.* VIVE – Det Nationale Forsknings og Analysecenter for Velfærd.

Folkebevægelsen mod Ensomhed (u.å.). Om ensomhed. Hentet fra <https://modens-omhed.dk>

Fournier, N.B., Rewentlow, A. & Juul Lassen, A. (2018). *Elderlearn – Når svækkede ældre mennesker bliver frivillige.* Københavns Universitet

Granovetter, M.S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology*, 78(6), 1360-1380.

Henriksen, L.S., Strømsnes, K. & Svedberg, L. (red.) (2018). *Civic Engagement in Scandinavia: Volunteering, Informal Help and Giving in Denmark, Norway and Sweden.* Springer.

Hjære, M. (2005). *Partnerskaber - på vej mod en ny samarbejdskultur.* Center for Frivilligt Socialt Arbejde.

- Højgaard, B., Graff, L., Jonsen, E.H. & Buch, M.S. (2020). *Forebyggende hjemmebesøg til ældre – tidlig opsporing: Litteraturgennemgang og ti kommuners erfaringer*. VIVE – Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd.
- Ibsen, B. (red.) (2021). *Voluntary and Public Sector Collaboration in Denmark: New Approaches to Co-production*. Palgrave Macmillan.
- Ibsen, B. & Espersen, H.H. (2016). *Kommunernes samarbejde med civile aktører: Forskelle og ligheder i forventninger, praksis, samarbejdspartnere og oplevet udbytte*. KORA – Det Nationale Institut for Kommuner og Regioners Analyse og Forskning.
- La Cour, A. (2014). *Frivillighedens logik og dens politik: En analyse af den personrettede frivillige sociale indsats og statens frivillighedspolitik*. Nyt fra samfundsvidenskaberne.
- Loga, J. (2018). Sivilsamfunnets roller i velferdsstatens omstilling. *Norsk Sosiologisk Tidsskrift*, 2(1), 58-73.
- Pedersen, P.B. & Swane, C.E. (2024). *Kvalitativ evaluering af Fællesskabsguiden – en indsats mod ensomhed i Flere i Fællesskaber i Silkeborg Kommune*. Ensomme Gamles Værn.
- Putnam, R.D. (2000). *Bowling alone: The Collapse and Revival of American Community*. Simon and Schuster.
- Social- og Ældreministeriet (2021). *Aftale om udmøntning af reserven på social-, sundheds- og arbejdsmarkedsområdet 2022-2025*. Social- og Ældreministeriet.
- Sundhedsstyrelsen (2016). *Styrket indsats mod ensomhed blandt ældre med meget hjemmehjælp*. Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2021). *Sammenhængende indsatser imod ensomhed og mistrivsel hos ældre: Erfaringsopsamling fra puljeprosjekter*. Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2024a). *Ældres sundhed og trivsel 2023*. Sundhedsstyrelsen.
- Sundhedsstyrelsen (2024b). *Notat: Modvirke ensomhed og funktionstab hos ældre borgere*. Sundhedsstyrelsen.

Bilag 1 Præsentation af de otte projekter

De følgende projektresuméer giver et overblik over de otte projekter.

ADHD 65+

Samarbejde og organisering

'ADHD65+' er et projekt baseret på et samarbejde mellem ADHD-foreningen, som er en frivillig organisation, der arbejder for at forbedre forholdene for mennesker med ADHD og deres pårørende, samt Aarhus Kommune, Sundhed og Omsorg, Netværket 58+. ADHD-foreningen er både projektansøger og projektejer. En konsulent i ADHD-foreningen er projektleder.

Projektet samarbejder med en koordinator fra Netværket 58+, som holder til på Folkestedet i Aarhus. Her kan borgere i aldersgruppen 58+ møde ligesindede, få inspiration og vejledning samt benytte sig af forskellige tilbud.

Koordinatorens rolle er at bidrage med rekruttering af deltagere, facilitere dele af ADHD-netværkenes forløb samt at understøtte og at facilitere brobygning til andre aktiviteter og fællesskaber på Folkestedet.

Formål og mål

Projektet har til formål at skabe forståelse for og faktisk forbedring af forholdene for ældre mennesker med ADHD og lignende vanskeligheder samt deres pårørende. Projektet vil modvirke ensomhed og forebygge funktionstab ved at bibringe de ældre mestringsstrategier, men også ved at give deltagerne et trygt rum, hvor de kan mødes med ligesindede og erfaringsudveksle om livet med ADHD. Her får de også mulighed for at udvide deres sociale netværk.

Målgruppe

Projektets målgruppe er voksne på 65 år og derover, som har ADHD eller lignende vanskeligheder, og som oplever ensomhed. Gruppen omfatter også ældre, der har mistanke om, at de har ADHD, men som ikke har fået en officiel diagnose.

Aktiviteter

Der er gennemført to netværksforløb, hver bestående af seks planlagte mødegange på Folkestedet i Aarhus. Møderne blev faciliteret af både projektlederen og frivillige.

Hver mødegang bestod i en vekselvirkning mellem et fagligt oplæg og dialog mellem deltagerne.

Den ene netværksgruppe blev støttet i processen og valgte efterfølgende at fortsætte møderne på egen hånd. En gruppe på fem deltagere mødes stadigvæk og arrangerer aktiviteter. De forventes at fortsætte på egen hånd efter endt projektperiode.

Den anden netværksgruppe valgte ikke at fortsætte efter afslutningen af det planlagte og faciliterede forløb. Tre af deltagerne fra anden netværksgruppe har efterfølgende deltaget i aktiviteter arrangeret af første netværksgruppe.

Hjernesund i lokale fællesskaber

Organisering og samarbejde

'Hjernesund i lokale fællesskaber' er et projekt forankret i Alzheimerforeningen og har til formål at styrke hjernesundheden hos mennesker med demens. Alzheimerforeningen er en patientforening og medlemsorganisation, der arbejder for et bedre liv for mennesker med demens og deres pårørende. Som en del af det arbejde tilbydes familier med demens aktiviteter af foreningens fælles sekretariat samt 13 frivillig-drevne lokalforeninger.

Projektet er forankret i Alzheimerforeningens sekretariat og varetages af en projektleder og en videnskonsulent. Aktiviteterne gennemføres i regi af lokalforeningerne, hvor en lokal 'Hjernesund-gruppe' og tilhørende aktiviteter faciliteres af et team af frivillige 'Hjernesund-tovholdere' og 'Sociale tovholdere'.

Alzheimersforeningen samarbejder med relevante fagprofessionelle i kommunernes demensenheder omkring at engagere frivillige og deltagere samt efterfølgende brobygning til andre aktiviteter. Endvidere har Alzheimerforeningen og de relevante fagprofessionelle i kommunerne også samarbejdet om eksempelvis at finde brugbare lokaler til aktiviteterne.

Formål og mål

Projektet har til formål, at borgere på 65+ år med demens og deres pårørende opnår meningsfulde fællesskaber og tilegner sig handlemuligheder og strategier til at sænke hastigheden af det funktionstab, der følger med demenssygdom. I projektet lægges vægt på, at målgruppen bliver en del af et fællesskab, hvor omdrejningspunktet ikke er sygdom, men derimod gruppeforløb med konkrete aktiviteter, der tilbyder strategier og viden om at håndtere hverdagen med demens.

Målgruppe

Den primære målgruppe er hjemmeboende borgere med let til moderat demens i alderen 65+ år. Projektet har særligt fokus på mænd, da de er i øget risiko for ensomhed, men projektet ekskluderer ikke på baggrund af køn. Projektets sekundære målgruppe er den nærmeste partner eller ægtefælle.

Aktiviteter

Der er gennemført seks Hjernesund-grupper fordelt på fire lokalafdelinger i hhv. Slagelse Kommune, Odense Kommune, Silkeborg Kommune og Gentofte Kommune. Hvert Hjernesund forløb har indeholdt fire moduler med fokus på hhv. fysisk træning, "hjernegymnastik", erindring og livsstil. I efteråret er modul 1 lagt ind som en fast del af alle de tre øvrige moduler. De frivillige tovholdere er blevet undervist forud for aktivitet, herunder hvert modul. Forløbet for de første Hjernesund-grupper var 16 uger, men er siden justeret til 12 uger.

Lev Godt

Organisering og samarbejde

'Lev Godt' er et projekt baseret på et samarbejde mellem Danske Døves Landsforbund (DDL), Center for Døve (CFD) og Døvementigheden Øst- og Vestdanmark. Danske Døves Landsforbund er både projektansøger og projektejer.

Danske Døves Landsforbund er en landsdækkende organisation, hvor størstedelen er døve. Foreningens formål er at arbejde for døves ret til tegnsprog. Center For Døve er en socialøkonomisk virksomhed, der tilbyder rådgivning og ydelser til døve og Døvementigheden Øst- og Vestdanmark, hvor døvepræster betjener landets døve tegnsprogsbrugere og deres familier.

Der er etableret en styregruppe bestående af Danske Døves Landsforbunds ledelse (direktør og landsforperson på skift) samt ældrevejleder, leder af besøgstjenesten, bestyrelsesmedlem og projektleder fra Danske Døves Landsforbund. Dernæst områdeleder og døvekonsulent i Center For Døve samt leder af Egebækhus. Endeligt døvepræst og menighedsrådsmedlem fra Døvementigheden Øst- og Vestdanmark. Styregruppen fungerer som sparringspartnere og ad hoc-konsulenter i projektet.

Formål og mål

Projektet har til formål at sikre udbredelse af viden og kommunikation på tegnsprog omkring forebyggelse af social isolation og funktionstab hos ældre døve samt at

sikre målgruppen adgang til aktiviteter og tilbud for tegnsprogsbrugere, som sigter mod at forebygge social isolation og funktionstab.

Målgruppe

Målgruppen er ældre døve borgere over 65 år, der har dansk tegnsprog som deres første- eller andetsprog. Danske Døves Landsforbund vurderer, at arbejdet med at udbrede viden om forebyggelse af social isolation og funktionstab er relevant for alle døve over 65 år.

Målgruppen er inddelt i 3 undergrupper af ældre døve med hver deres behov:

1. Aktive og oplever lav grad af social isolation og/eller få funktionstab
2. Vigende aktive og oplever begyndende social isolation og funktionstab
3. Mere passive og oplever høj grad af social isolation og/eller massive funktionstab.

Undervejs i løbet af projektperioden er målgruppe 3 blevet underopdelt i yderligere to grupper:

- 3A. Døve over 65 år, som føler sig mere eller mindre ekskluderet fra døvesamfundet
- 3B. Døve over 65 år, der oplever massivt funktionstab og/eller demens.

Aktiviteter

Der er gennemført mindst 17 oplæg i kirkelige fora og seniorklubber rundt om i landet med fokus på sundhed for krop, sjæl og sind, og over 350 døve har deltaget. Derudover er der afholdt ophold med workshops og sociale aktiviteter for målgruppen. Projektet omfatter også en række igangværende og afsluttede sociale aktiviteter og fællesskaber, herunder seniorbordtennis, vandregupper, spisefællesskaber, kostvejledning, varmtvandstræning, fri dans og kreative værksteder. Alle aktiviteter gennemføres af tegnsprogstalende frivillige.

Fællesskaber for mænd over 65, som har mistet ægtefælle

Samarbejde og organisering

'Fællesskaber for mænd over 65, som har mistet ægtefælle' er et projekt baseret på et samarbejde mellem Det Nationale Sorgcenter (DNS) og fagprofessionelle i ældreplejen i Københavns og Vejle Kommune. Dertil indgår 'Fonden Ensomme Gamles Værn' og 'Forum for Mænds Sundhed' i et Advisory Board, der har til formål at

vidensdele og kvalificere projektets analyser og indsatser. Det Nationale Sorgcenter er både projektansøger og projektejer.

Det Nationale Sorgcenter arbejder for, at sorg ikke ødelægger livet for efterladte og pårørende. Centret forebygger udvikling af komplicerede sorgreaktioner, tilbyder psykologbehandling og formidler viden om sorg. Derudover arbejder Det Nationale Sorgcenter for at aftabuisere døden i Danmark.

Aktiviteterne i projektet varetages af frivillige i København og Vejle. De frivillige er understøttet af lokale frivilligkonsulenter og psykologer fra psykologafdelingen i Det Nationale Sorgcenter. Projektet har dertil en projektleder, projektejer (chef for behandling og rådgivning), en styregruppe (direktion) samt en kommunikationskonsulent.

Formål og mål

Projektet har til formål at bekæmpe ensomhed og funktionstab hos ældre mænd, der har mistet en partner og derfor har forhøjet risiko for ensomhed og mistrivsel. Det sker ved at understøtte sociale netværk og fællesskaber som en konstruktiv måde at bearbejde sorgen.

Målgruppe

Mænd over 65 år, som har mistet en partner og er bosiddende i Københavns- eller Vejleområdet.

Aktiviteter

Under inddragelse af udvalgte mænd fra målgruppen, fagprofessionelle tilknyttet projektet og projektets Advisory Board er der udviklet konceptet 'Søndagsklubben'. Søndagsklubben er et uformelt fællesskab, hvor deltagerne mødes hver anden søndag til en fælles frokost, som de sammen handler ind til og tilbereder. Efter frokosten er der mulighed for en fælles aktivitet. Det kan være en gåtur, en film, et oplæg eller noget helt andet, alt efter hvad gruppen har lyst til.

Søndagsklubben er baseret på et princip om frivilligbaseret peer-to-peer støtte, som indebærer, at deltagerne bliver mødt af ligesindede, som også er mænd i aldersgruppen, der har oplevet tab af en partner.

Inkluderende fællesskaber for ældre borgere i Tønder Kommune

Organisering og samarbejde

Projektet 'Inkluderende fællesskaber for ældre borgere i Tønder Kommune' er et samarbejde mellem Selvhjælp Sydvest og Pleje og Omsorg i Tønder Kommune. Selvhjælp Sydvest er både projektansøger og projektejer.

Selvhjælp Sydvest er en frivillig social forening, der har til formål at yde medmenneskelig støtte til mennesker, der står i en svær livssituation – primært for borgere i Tønder Kommune. Støtten ydes gennem selvhjælps- og netværksgrupper.

Samarbejdet mellem Selvhjælp Sydvest og Tønder Kommune er ad hoc, hvor fagprofessionelle, herunder demenskoordinatorer, ældrerådgivere m.fl. indgår efter behov og understøtter projektet med faglig sparring, lokalkendskab til målgruppen samt rekruttering af samme.

Formål og mål

Projektets målsætning er skabe inkluderende og relevante nye fællesskaber med meningsfulde aktiviteter og samtaler med det formål at lade deltagerne mødes med ligesindede for at dele tanker, oplevelser og erfaringer og derved opnå en større forståelse af egen situation – samtidig med at ensomhedsfølelsen mindskes, når det, der er svært, deles med andre i et fortroligt frirum.

Målgruppe

Målgruppen er ældre borgere i Tønder Kommune, primært mænd i alderen 65+, der er i risiko for ensomhed og forringelse af funktionsniveau. En del af målgruppen er diagnosticerede med demens.

Aktiviteter

Tre selvhjælpsgrupper er startet op. I to af grupperne er aktiviteten et spisefællesskab, og i den tredje er aktiviteten ude-bål. I én af grupperne er deltagerne par, hvoraf den ene er pårørende. I alle grupperne skiftes deltagerne til at lave kaffe, medbringe kage, dække bord og medbringe lidt pynt til bordet. Efter mødet hjælpes alle ad med at rydde af. Grupperne mødes otte gange i alt.

Hver gruppe faciliteres af frivillige. I praksis har det dog vist sig svært at finde frivillige nok, så derfor er projektleder trådt til som "frivillig" i to af grupperne, mens den tredje gruppe faciliteres af en meget erfaren frivillig. De frivilliges opgave er at

facilitere et trygt samvær og understøtte samtalerne mellem deltagerne. Næstsidste eller sidste mødegang taler de frivillige med deltagerne om, hvorvidt de ønsker at fortsætte gruppen på egen hånd, og/eller at deltagerne hjælper sig selv og hinanden til at række ud til fællesskaber uden for selvhjælpsgruppen.

MS Masterclass

Samarbejde og organisering

'MS Masterclass' er et projekt etableret af Scleroseforeningen. Projektteamet er forankret i Scleroseforeningens sekretariat og består af en projektleder, organisationskonsulenter og en kommunikationsmedarbejder. Derudover er en psykolog inddraget ad hoc.

Scleroseforeningen er en patientforening, der arbejder for at forbedre livet for mennesker med sclerose og deres familier. Scleroseforeningen er landsdækkende og har, ud over et fællessekretariat, 43 lokalafdelinger. Foreningen yder støtte til patienter og pårørende, bidrager til forskning på området samt oplyser om sclerose.

MS Masterclass foregår i et tæt samarbejde mellem projektleder, organisationskonsulenter og lokalforeningerne i de otte lokalområder, hvor aktiviteten 'Det gode ældreliv med sclerose' afholdes. Forud herfor afdækkes muligheder for samarbejde med fagprofessionelle i hver kommune, hvor aktiviteterne afholdes. De kommunale fagprofessionelle inddrages primært i forhold til rekruttering og differentierer fra område til område afhængig af den kommunale organisering. I et niende lokalområde er der derudover afholdt en aktivitet i form af guidet fælleslæsning, hvor en kommunal bibliotekar bistår med facilitering af senioraktiviteter inden for MS Masterclass.

Formål og mål

Projektet har til formål at skabe fællesskaber og netværk for ensomme ældre med sclerose. For ældre med sclerose kan det være svært at deltage i sociale og netværksskabende aktiviteter på grund af begrænsninger i forhold til mobilitet eller fatigue ("hjernetræthed"). Projektets overordnede formål er derfor at skabe netværk, der kan hjælpe ældre med sclerose, der er udfordret i forhold til mobilitet, med at deltage i forskellige sociale aktiviteter.

Målgruppe

Målgruppen er +60-årige mænd og kvinder med sclerose.

Aktiviteter

Der er i alt afholdt otte 'Det gode ældreliv med sclerose'-arrangementer. Dette er lokale arrangementer af 3 timers varighed bestående af korte oplæg efterfulgt af "værksteder" som grobund for den videre samtale i et socialt fællesskab. I de otte områder er der afdækket behov og mulighed for at afholde en efterfølgende netværksskabende aktivitet i lokalområdet. Der er afholdt én efterfølgende aktivitet i to lokalområder, og der er planlagt netværksaktiviteter i yderligere to lokalområder. Der er derudover afholdt en aktivitet på et bibliotek med guidet fælleslæsning i ét ekstra lokalområde. Der produceres otte fortællinger om Det gode ældreliv i projektperioden, heraf er tre produceret ultimo november 2025.

Små fællesskaber på plejehjem

Samarbejde og organisering

'Små fællesskaber på plejehjem' er et projekt etableret af Røde Kors. Røde Kors er en humanitær hjælpeorganisation med over 200 lokalafdelinger i Danmark.

Projektet er organiseret med en projektleder, der er organisatorisk placeret i Røde Kors' Fællesskabssektion. I projektperioden er Små fællesskaber på plejehjem geografisk afgrænset til Mariagerfjord Kommune og Brønderslev Kommune.

Små fællesskaber på plejehjem foregår i et tæt samarbejde mellem Røde Kors' lokalafdeling(er), kommunen og det enkelte plejehjem. Samarbejdet med de kommunale parter er formaliseret via samarbejdsaftaler, hvori ansvar, roller, arbejds gange m.m. fremgår.

En frivillig aktivitetsleder, som er tilknyttet den lokale Røde Kors afdeling, varetager samarbejdet med plejehjemmet samt holdet af frivillige, herunder i forhold til rekruttering, frivilligpleje og løbende kompetenceudvikling. I projektperioden samarbejder den frivillige aktivitetsleder med projektlederen om opgaverne med henblik på at kunne varetage opgaverne selvstændigt efterfølgende.

Det enkelte plejehjem lægger lokaler til og tilknytter en kontaktperson blandt personalet, som er "dagsansvarlig" for den frivillige indsats på plejehjemmene. Det indebærer bl.a. at have overblik over opgaver og aktiviteter, løbende sparre med de frivillige, rekruttere beboere til aktiviteterne og sikre beboernes inddragelse i det omfang, det er muligt.

Formål og mål

Projektet har til formål at modvirke ensomhed og funktionstab blandt ældre, der bor på plejehjem. De små fællesskaber skal være med til at styrke beboernes relationer og give en følelse af tillid og fortrolighed. Målet er at understøtte og forebygge sundhed, trivsel og livskvalitet. Det er endvidere et formål med projektet at udvikle en model for frivillige fællesskaber på plejehjem, som efterfølgende kan udvides til andre kommuner.

Målgruppe

Projektets målgruppe er plejehjemsbeboere, mænd såvel som kvinder, hvis alder og helbred gør dem særligt sårbare.

Aktiviteter

Der er afholdt aktiviteter for små grupper af beboere, og organiseringen af aktiviteterne varierer fra sted til sted. Aktiviteterne er faciliteret af frivillige med understøttelse af en frivillig aktivitetsleder. Indhold af aktiviteterne er besluttet på baggrund af beboernes lyst, interesser og muligheder. Der er både fælles aktiviteter, hvor beboere mødes i grupper, og 1:1 besøg, hvor en beboer mødes med en frivillig. Aktiviteter involverer bl.a. kaffe, gåture og aktiviteter på plejehjemmenes fællesarealer.

Sammen Gennem Musikken

Organisering og samarbejde

'Sammen Gennem Musikken' er et projekt baseret på et samarbejde mellem Tobaksgaarden, Friberg Formidling, Assens Sangkraftcenter, Assens Kommune – Afdeling for Aktivitet, Forebyggelse og Demens – samt Assens Bibliotekerne.

Tobaksgaarden er både projektansøger og projektejer. Tobaksgaarden er et kulturhus i Assens, der tilbyder kultur- og fritidstilbud til alle aldersgrupper. Som projektejer står Tobaksgaarden for administrativ projektledelse og -koordinering.

Friberg Formidling er en konsulentvirksomhed, der arbejder med udviklingsprojekter, undervisning og rådgivning med fokus på at skabe inkluderende fællesskaber. Virksomheden bidrager med faglig projektledelse, herunder udvikling, afprøvning og tilpasning af en model for ældrevenlige musikfællesskaber.

Assens Sangkraftcenter er en selvejende, ikke-erhvervsdrivende institution, der arbejder for mere og bedre sang for alle i Assens Kommune. Assens Sangkraftcenter har ansvaret for at facilitere alle sangarrangementerne på bibliotekerne samt for at være

vært ved pop-up-arrangementer. Assens Bibliotekerne bidrager med lokaler til sangarrangementerne, medvirker i kommunikationen og formidlingen af aktiviteterne og stiller medarbejdere til rådighed som værter ved arrangementerne. Assens Kommune, Afdeling for Aktivitet, Forebyggelse og Demens, bidrager med faglig sparring, lokal-kendskab og henvisning af ældre borgere i risiko for ensomhed og funktionstab. Ældre Sagen er i projektets styregruppe og fungerer som sparringspartner.

Formål og mål

Projektet har til formål at modvirke ensomhed og socialt funktionstab ved at skabe varige sociale fællesskaber omkring sangaktiviteter og koncerter for ældre mennesker.

Musikfællesskaberne bruger musikken som et fælles tredje i arbejdet med at forebygge ensomhed og funktionstab. Gennem sang og musik får deltagerne mulighed for at stimulere sanserne, opleve fællesskab og deltage i meningsfuldt samvær uden stigmatisering.

Målgruppe

Målgruppen er ældre borgere på 65 år og derover fra Assens Kommune og omegn, som oplever ensomhed eller er i risiko for ensomhed og funktionstab. Projektet henvender sig både til borgere, der er kendt af kommunen og har behov for støtte for at kunne deltage i sociale og kulturelle aktiviteter, samt til borgere, der søger mere meningsfuldt samvær med andre, og som har ressourcer til at deltage på egen hånd – eventuelt med interesse for at bidrage som frivillige.

Aktiviteter

Der er afholdt 25 sangarrangementer på Assens Bibliotekernes seks lokationer samt 5 pop up-arrangementer; fællessang på plejecenter, introduktioner til kor og tema-dage med sang og fællesspisning. Derudover er der gennemført 2 koncerter og 1 foredrag, herunder julekoncert med fællessang og kagebord, en maritim koncert med fællesspisning samt et foredrag.

